

TÜRKİYE
ÜNİVERSİTE-
LERİNDE
KÜRT
ÇALIŞMALARI
ALANINDA
YAŞANAN
AKADEMİK
HAK
İHLALLERİ

Türkiye Üniversitelerinde Kürt Çalışmaları Alanında Yaşanan Akademik Hak İhlalleri

Kurum

İsmail Beşikci Vakfı

Proje Koordinatörü

Ayşe Tepe Doğan

Raportör

Güllistan Yarkin

Görüşme ve Deşifrasyon

Tofan Sümbül

Tasarım

Şener Özmen

İBV - İSMAİL BEŞİKÇİ VAKFI

Kuloğlu Mah. Ayhan Işık Sk. No: 21/1-4, 34433 Beyoğlu / İstanbul

info@ismailbesikcivakfi.org

+90 (212) 245 81 43

İSMAİL
BEŞİKÇİ
VAKFI

www.ismailbesikcivakfi.org

ismailbesikcivakfi

ibesikcivakfi

İsmailBesikciVakfi

ismailbesikcivakfi

“Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca İsmail Beşikci Vakfı (İBV) sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

TÜRKİYE
ÜNİVERSİTE-
LERİNDE
KÜRT
ÇALIŞMALARI
ALANINDA
YAŞANAN
AKADEMİK
HAK
İHLALLERİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ , Güllistan Yarkın / 7

YÖNETİCİ ÖZETİ / 9

GİRİŞ / 12

1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ GÜVENCE ALTINA ALAN MADDELER / 18

2. TÜRKİYE ÜNİVERSİTELERİNDE KÜRT ÇALIŞMALARI / 25

2.1. 1923'ten 1990'lara Baskı Altındaki "Kürt" Kavramı, Kürt Çalışmaları ve Dr. İsmail Beşikci / 25

2.2. 1990'lı Yıllarda Kürt Çalışmalarının Türkiye Üniversitelerine Girişi ve 2000'lerde Kısmi Yükselişi / 30

2.2.1. 2010'lu Yıllarda İlk Kürtçe Bölümler ve Kürtçe Tezler / 33

3. KÜRT ÇALIŞMALARI ALANI'NDA TEMEL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KISITLAMASI: YA SANSÜR VE OTOSANSÜR YA DA CEZALANDIRMA / 36

3.1. Uzun Yıllar Yasaklı Kalan İki Kavram "Kürt" ve "Kürdistan" / 39

3.2. Günümüzde Baskılanan Bazı Konu ve Kavramlar / 44

3.3. "Bu suça ortak olmayacağız!", "Em ê nebin hevparê vî sûci!" Bildirisi ve İmzacı Akademisyenlerin Cezalandırılması / 46

3.4. Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nde Zazalık, Kürtlük ve Zazaki Tartışmalarının Baskılanması / 50

3.5. Dicle Üniversitesi'nde Kürtçe Tez Yasağı ve Kürtçeye Karşı Ayrımcılık / 54

4. KÜRT ÇALIŞMALARI'NDA TARİHSEL BİR DENEYİM: MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ VE AKADEMİK HAK İHLALLERİ / 59

4.1. İlk Rektör Serdar Bedii Omay Dönemi: Üniversitede Kısmi Özerklik / 61

4.1.1. Kürtçe Öğretmenliği Formasyon Kontenjanı Konusunda YÖK'le Yaşanan Gerilim / 64

4.1.2. Mardinli Yerel Güçler ile Üniversite İçi Muhafazakâr Kesimlerin Akademik Özgürlükleri ve İfade Özgürlüğünü Engelleme Çabaları / 67

4.1.3. Serdar Bedii Omay Yönetimi'nin 2014 Yılında Tasfiye Edilişi / 71

4.2. İkinci Rektör Ahmet Ağırakça Dönemi: Akademik Özgürlüklerde Gerileme / 73

4.2.1. Üniversitede Tasfiye, Baskı, Korkutma, Yıldırma ve Tehdit / 73

4.2.2. Zaho Üniversitesi'nde Doktora Yapan Akademisyenlerin Cezalandırılması / 76

5. DİYALOG SÜRECİNİN BOZULMASININ VE OHAL DÖNEMİNİN KÜRT ÇALIŞMALARINA GENEL ETKİSİ / 78

5.1. Akademisyen İhraçları, Baskıcı Rektörler, Akademik Etkinliklerde Azalma ve Sürgün Politikası / 79

5.2. Kürtçe Seçmeli Derslerde ve Kürtçe Çalışmalarda Gerileme / 84

6. İSMAİL BEŞİKÇİ VAKFI "SONUÇ YERİNE" / 87

7. ÖNERİLER / 89

Bu rapor İsmail Beşikçi Vakfı (İBV) tarafından Etkiniz AB Programı desteğiyle yürütülen Türkiye üniversitelerinde Kürt Çalışmaları alanında ortaya çıkan ifade özgürlüğü ve akademik özgürlüklere ilişkin hak ihlallerinin izlenmesi ve raporlanması konulu araştırma çalışmasının sonuçlarına dayanıyor. Kürt Çalışmaları esas olarak yaşadıkları bütün alanlarda Kürtlerin tarihinin, kültürünün, toplumsal yapısının, siyasetinin incelenmesine adanmış disiplinlerarası akademik bir alandır. Bu alan edebiyat, sosyoloji, tarih, antropoloji, siyaset bilimi, sinema, kültürel çalışmalar, psikoloji, eğitim gibi beşeri ve sosyal bilim disiplinlerini içerir. Öte yandan Kürt Çalışmaları olarak adlandırılrsa da bu alanı Ermeni, Süryani, Êzîdî, Alevî Çalışmaları gibi etnik ve dinsel topluluklara dair çalışmalardan bağımsız olarak ele almak mümkün olmadığı gibi; bu alanı Türk, Arap ve Fars Çalışmalarıyla ilişkilendirmeden ele almak da mümkün değildir. Dolayısıyla Kürt Çalışmaları, Kürtlerin etkileşim içinde olduğu diğer birçok etnik ve dini gruba dair yürütülen çalışmalarla yakından ilişkilidir.

İsmail Beşikçi Vakfı'na ismini veren Dr. İsmail Beşikçi, Türkiye'de devletin resmî ideolojisinin inşasında önemli bir yere sahip olan *Türk Tarih Tezi* ve *Güneş-Dil Teorisi*'ni Kürtler bağlamında eleştiriye tabi tutan ilk akademisyendir.

Eleştirel akademik çalışmaları nedeniyle 1970 yılında çalıştığı üniversiteden ihraç edilen Beşikçi; yayımladığı kitapları, makaleleri ve mahkemelerde verdiği savunmaları nedeniyle 1970'li yılların başından 1990'lı yılların sonuna kadar geçen dönemde, hayatının 17 yıl 2 ayını cezaevlerinde geçirmiştir. Bu açıdan Beşikçi, dünyada yürütülen ifade özgürlüğü ve akademik özgürlük mücadelesi açısından da tarihsel bir aktördür.

Türkiye üniversitelerinde Kürtlere dair “Kürt” kavramı kullanılarak gerçekleştirilen akademik çalışmalar, Beşikci'nin bu akademik mücadeleyi başlatmasından yıllar sonra 1990'larda gelişti ve özellikle 2000'li ve 2010'lu yıllarda görece ve kısmi olarak yükselişe geçti. Kürt Çalışmaları özellikle 2015 yılından sonra büyük bir darbe aldı ve önemli bir gerileme yaşadı. Ağır baskıcı politik ve toplumsal koşullar altında 2020 yılında yürütülen bir araştırmaya dayanan bu rapor, Türkiye üniversitelerinde yürütülen Kürt Çalışmaları alanında yaşanan hak ihlallerine dair bildiğimiz kadarı ile hazırlanmış ilk rapor olup, bu yönüyle sembolik bir değere sahiptir.

Bu raporun dayandığı araştırma önerisi, araştırmanın genel çerçevesi ve izlenecek yöntemler ilk defa 2019 yılında Dr. Derya Bayır tarafından geliştirildi. Araştırma projesinin uygulanması 2020'nin Bahar aylarında İBV İdari Koordinatörü Ayşe Tepe Doğan, İBV Yönetim Kurulu Üyesi Tofan Sünbül ve bağımsız araştırmacı Dr. Güllistan Yarkın tarafından gerçekleştirildi. Bu araştırmayı yürüten proje ekibi olarak ankete katılan ve bizimle görüşmeyi kabul eden bütün akademisyenlere çok teşekkür ederiz. Onların desteği ve katkısı olmasaydı bu raporun yazımı gerçekleştirilemezdi.

Ayrıca raporun yazarı olarak bu araştırmayı destekleyen ve katkıda bulunan İBV Yönetim Kurulu'na ve Etkiniz AB Programı'na, araştırma proje önerisini geliştiren Derya Bayır'a, proje koordinatörü Ayşe Tepe Doğan'a ve görüşmeleri gerçekleştirip deşifre eden Tofan Sünbül'e, araştırma sürecinde yardımlarını esirgemeyen İBV çalışanlarına çok teşekkür ederim. Son olarak raporu okuyarak değerli yorumlarını sunan İsmail Beşikci Hoca'ma çok teşekkür ederim. Bu raporun, Kürt Çalışmaları'nda ifade özgürlüğünün ve akademik özgürlüklerin güçlenmesine katkıda bulunması dileğiyle.

Güllistan Yarkın

Eylül 2020 / İstanbul

Elinizdeki bu rapor Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşme ve belgelerde koruma altına alınan ifade ve akademik özgürlüklerin, bilgilenme ve eğitim hakkına ilişkin ihlallerin Kürt Çalışmaları alanında çalışan akademisyenler özelinde izleme çalışmasından oluşmaktadır. Raporun girişinde söz konusu olan sözleşme ve belgelerdeki maddeler ışığında Türkiye'deki Kürt Çalışmaları'nın genel seyri ve rapor yazılışının nasıl bir yol izlediğine yer verilmiştir. Bu bölümde yapılan 20 derinlemesine görüşmenin analizleri verilerle rapora eklenmiştir. Görüşmecilerin dokuzu, "Bu suça ortak olmayacağız!" bildirisini imzalamış ve dördü 21 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen ve 19 Temmuz 2018 tarihinde sona erdirilen Olağanüstü Hal (OHAL) döneminde Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile görevlerinden ihraç edilmiş, aynı dönemde 1'i görevinden istifa etmiş, vakıf üniversitesinde çalışan 1 imzacı akademisyenin sözleşmesi uzatılmamış ve imzacı 3 akademisyen ise üniversitedeki görevlerine devam etmektedir. Hazırlanan anketlerin verileri grafiklere dökülerek ilgili konu başlıkları altında değerlendirilmiştir. Raporun devamında, Cumhuriyet'in kuruluşundan 2000'li yılların başına kadar siyasal bir tabu olarak işlerlik kazanmış olan Kürtler ve Kürtlere dair kavramları Türkiye'deki bir üniversitede ilk defa dile getirip çalışma konusu yapan ve Vakfımızın da ismini aldığı Dr. İsmail Beşikci nezdinde yaşanan baskı ve ihlallere değinilmiştir. Sonrasında YÖK veri tabanındaki tezler yıllara göre incelenmiş olup Kürtler üzerine yazılan tezler tespit edilerek o yılların politik atmosferi ve gelişmeleri üzerinden değerlendirilmiştir. 1990-2000 yılları arasında Kürtleri ilgilendiren tezlerin azlığı o yıllarda var olan baskı ve çatışma ortamından dolayı ve bu konuların üniversitelerde halen tabu sayılması ile doğrudan orantılıdır. 2000'li yıllara geldiğimizde AB uyum

paketleri ve kimi demokratik reformlarla beraber Kürt Çalışmaları görece artmıştır. Artan Kürt Çalışmaları YÖK veri tabanındaki tezlerin yıllara göre incelenmesinden de anlaşılmaktadır, ayrıca tespit edilen tezler tablo halinde kronolojik olarak yer almaktadır. Raporda, önemli oranda 2000 sonrası kamuoyunda “Diyalog Görüşmeleri” olarak bilinen süreç sonrası atılan olumlu adımlarla Kürtçenin ilk defa üniversitelere bölüm olarak girmesi ve 2010’dan bugüne Kürtçe bölümlerin üniversitelerdeki serüvenine dair genel bir çerçeve çizilmiştir. Sonrasında yine YÖK veri tabanında yapılan araştırmayla 2000 ile 2010 yılları arasında başlığının içinde Kürt kelimesi geçen tez sayısının 43’e çıktığı ve ardından gelen yıllarda bu alandaki tezlerin sayısının artarak devam ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla 2000’li yıllar Türkiye Cumhuriyeti ve üniversite tarihi açısından Kürt Alanı’nda önemli dönüşümlerin yaşandığı yılları da ifade eder. İlk Kürtçe tezler 2009 sonrası dönemde yazılmaya başlanmış ve ilk Kürtçe tez 2012 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi’nde savunulmuş ve resmî olarak kabul edilmiştir. Bununla beraber raporda tabu olmaya devam eden ve çalışmalara konu edildiğinde hâlâ çeşitli yaptırımlarla karşılaşılabilen “Kuzey Kürdistan”, “sömürge”, “koloni”, “anti-kolonyal” gibi konu ve kavramlar açıklanmıştır. Kürt Çalışmaları Alanı’nda çalışma yürüten akademisyenlerin çoğu, akademik çalışmalarını yürütürken veya derslerde öğrencileri ile fikirlerini paylaşırken hangi fikirlerin ve kavramların devletin kırmızı çizgilerini aşacağını ve dolayısıyla cezalandırılabileceğini, hangi fikir ve kavramların “makul” ve “kabul edilebilir” olduğunu tartmakta veya öngörmeye çalışmaktadırlar. 58 akademisyenle yapılan ankette bu konunun daha iyi anlaşılması için iki soru sorulmuştur: (a) “Derslerinizde otosansür uyguladığınızı düşünüyor musunuz?” Bu soruya 58 kişiden 37 kişi “Evet” cevabını vermiştir yani derslerdeki otosansür %63.79’dur. (b) “Kürt ve Kürdistan konuları ile ilgili akademik çalışmalarınızda (tez, makale, kitap, vs.) otosansür uyguladığınızı düşünüyor musunuz?” Bu soruya da 58 kişiden 41 kişi “Evet” deyip akademik yayınlarda otosansür uyguladığını ifade etmiştir. Rapor, Kürt Çalışmaları Alanı’nda akademik özgürlük ve ifade özgürlüğüyle ilgili ortaya çıkan temel sorunlardan birinin otosansür olduğunu ve bunun oldukça yaygın yapıldığını göstermektedir. Raporda, Kürt Çalışmaları’nda büyük bir iddia ile açılan ve kamuoyuna önemli bir adım olarak sunulan ve medyada çokça yer bulan Mardin Artuklu Üniversitesi’ndeki Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü ile diğer bölümlerindeki eğitim deneyimi de ele alınmıştır. Ayrıca üniversite rektörlerinin Kürt Çalışmaları’na yönelik tavrı, yapılan görüşmeler ve medya taraması ile elde edilen bilgiler üzerinden değerlendirilmiştir. Yükseköğretim alanında ilk defa Kürtçe bölüm açıp ders veren kurum Mardin Artuklu Üniversitesi’dir. Üniversitede kurulan Yaşayan Diller Enstitüsü kapsamında uygulamada Kürtçe yüksek öğretime başlanmıştır. Bu özelliğine ek olarak, hem bu çalışma çerçevesindeki görüşmelerde, hem de medya taramasında açığa çıktığı üzere, Mardin Artuklu Üniversitesi (MAÜ) Türkiye üni-

versitelerinde yürütülen Kürt Çalışmaları Alanı'nda ifade özgürlüğü ve akademik özgürlükler bağlamında üniversite özerkliği ve akademisyenler üzerinde güncel siyasi konjonktüre bağlı olarak devletin, YÖK'ün ve rektörlerin oynadığı kısmi “özgürleştirici” veya oldukça “baskılayıcı” rolleri göstermesi açısından önemli bir yere sahiptir. Mardin Artuklu Üniversitesi'nin ilk rektörü olan Serdar Bedii Omay yönetiminde farklı bölümlerdeki akademisyenler ve özelde Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün akademisyenleri görece daha özgür bir ortamda derslerini verip araştırmalarını yapmıştır, fakat rektörün değişip yerine Ahmet Ağırakça'nın gelmesi var olan durumu tersine çevirip üniversite genelinde ve yine Kürt Dili ve Edebiyatı özelinde baskıların artmasına, akademik ve ifade özgürlüklerin kısıtlanmasına ve ihraçlara neden olan bir süreç yaşanmıştır. Bu iki rektörün üniversite üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri MAÜ'nün farklı bölümlerinde çalışmış ve çalışan akademisyenlerle yapılan görüşmelerde dile getirilmiştir. Daha sonra değişen politik atmosfer sonucu –Diyalog Süreci'nin bozulması ve OHAL'in ilanı– Türkiye'deki üniversitelerin çoğunda yoğun bir şekilde karşılaşılan ifade özgürlüğü sorununun Kürt Çalışmaları yürüten akademisyenler özelinde nasıl yaşandığı, kendileriyle yapılan görüşmelerdeki alıntılarla desteklenerek belirtilmiştir. Raporun sonuç kısmında ise genel bir değerlendirme ve bu alana yönelik İsmail Beşikci Vakfı'nın önerilerine, atılması gereken adımlara ve hayata geçirilmesi gereken yasal düzenlemelere yer verilmiştir. Sözügeçen önerilerin en önemlilerinden biri şudur: Kürtçenin akademik hayatta yer bulması ve gelişebilmesi, Kürtçenin okulöncesi de dahil olmak üzere tüm eğitim hayatında kullanılmasına yönelik yasal ve fiili düzenlemelerin yapılmasına bağlıdır. Öncelikle “anadilde eğitim” hakkının sağlanması şart olup bunun Anayasa başta olmak üzere tüm mevzuata dahil edilerek güvence altına alınması gerekmektedir. Uzun yıllardır modern eğitimin olanaklarından mahrum bırakılan Kürtçe ve diğer dillerin korunması ve geliştirilmesi için destekleyici adımlar atılmalıdır. Ayrıca, UNESCO'nun “Ölmek Üzere Olan Diller” listesinde bulunan Kirmancki/Zazaki için de öncelikli adımların derhal atılması elzemdir.

Bu izleme raporu Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne, üniversitelerde yıllar boyunca siyasi baskıların hedefinde olan Kürt Çalışmaları'na odaklanmaktadır. Rapor daha da spesifik olarak, Kürt Çalışmaları Alanı'nda akademik araştırmalar yürüten, yakın zamanda Türkiye sınırları içindeki bir üniversitede kadrolu veya sözleşmeli olarak çalışmış olan ve hâlihazırda üniversitelerde çalışmaya devam eden akademisyenlerin yaşadıkları hak ihlallerini Türkiye'nin tarafı olduğu ifade ve akademik özgürlükleri koruyan uluslararası hukuki sözleşmelerle ilişkilendirerek açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Raporun hazırlanma sürecinde derinlemesine görüşme, arşiv taraması ve anket teknikleri kullanıldı. Araştırma sırasında Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışmalarını yürüten 20 akademisyen ile derinlemesine görüşmeler yapıldı, yaşanan hak ihlalleri ile ilgili medya taraması gerçekleştirildi, Kürt Çalışmalarının genel durumunu açığa çıkarmak amacıyla YÖK (Yükseköğretim Kurulu)¹ veri tabanı tarandı, 58 akademisyenin katıldığı online bir anket gerçekleştirildi. Bu araştırma teknikleri aracılığı ile büyük bir kısmı suç duyurularına konu olmayan, dava dosyalarına, mahkemelere ve hatta medyaya yansımaya ifade özgürlüğü ve akademik özgürlükler alanında yaşanan çeşitli hak ihlallerine erişildi. Derinlemesine görüşmelerde, ağırlıklı olarak Kürt kentlerindeki üniversitelerde hâlen çalışmalarını yürüten veya geçmişte bu üniversitelerde çalışmış olan akademisyenlerin deneyimlerine ve uğradıkları hak ihlallerine odaklanıldı. Ankette ise mekân kısıtlamasına gidilmeden Kürt Çalışmaları Alanı'nda Türkiye'de bulunan bir üniversitede geçmişte çalışmış veya hali hazırda

¹ Türkiye üniversitelerinde savunulan yüksek lisans ve doktora tezlerinin Yükseköğretim Kurulu'na teslim edilmesi zorunlu tutulmuştur.

çalışmalar yürüten akademisyenlere ulaşıldı. Ankete katılan akademisyenlerin bir kısmı Türkiye’de yaşarken, bir kısmı ise farklı ülkelere yerleşmek zorunda kalmıştı. Derinlemesine görüşmelerde ise sadece bir akademisyen Türkiye dışında ikamet etmekteydi. Medya taramasında ise Cumhuriyet, Sabah, Hürriyet gibi ana akım gazetelerin yanı sıra, Evrensel ve Bianet gibi bazı eleştirel yayın organlarının veri tabanlarından ve üniversitelerin konumlandığı şehirlerdeki bazı yerel gazeteler ve internet portallarından yararlanıldı.

Çalışma süresince Covid-19 salgınının henüz yeni ortaya çıkmış olması ve sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulanması nedeniyle görüşmelerin ve anketlerin hepsi internet üzerinden gerçekleştirildi. Görüşmecilerin bir kısmına kişisel bağlantılar aracılığı ile bir kısmına ise İsmail Beşikci Vakfı üzerinden kurumsal bağlantılar aracılığı ile ulaşıldı. Görüşmecilere ulaşma ve onları bu çalışmaya dâhil etme sürecinde büyük bir zorlukla karşılaşılmaı. Anket 2020 yılının Mayıs-Haziran ayları içinde gerçekleştirildi. İsmail Beşikci Vakfı’na ait olan e-mail duyuru grubu ve Kurdish Studies Network gibi platformlar aracılığı ile akademisyenlere ulaşıldı.

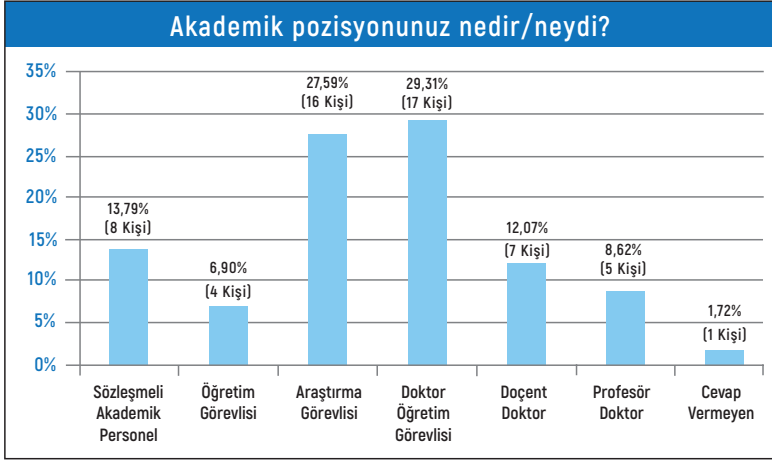
Derinlemesine görüşmeler Nisan ve Mayıs (2020) aylarında gerçekleştirildi. Bu süreçte Mardin Artuklu Üniversitesi (8 kişi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (3), Bingöl Üniversitesi (2), Muş Alparslan Üniversitesi (2) Dicle Üniversitesi (1), Munzur Üniversitesi (1), Şırnak Üniversitesi (1) ile İzmir ve İstanbul’da yer alan iki vakıf üniversitesinde (2) hali hazırda çalışan veya geçmişte bu üniversitelerde çalışmış olan akademisyenlerle görüşüldü. Görüşmeciler ağırlıklı olarak Kürt kentlerindeki üniversitelerden seçildi. Bunun nedenleri, bu üniversitelerde 2009 yılından itibaren Kürt Dili ve Edebiyatı/Kültürü ile Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri’nin açılmış olması, bu üniversitelerin sosyal bilimleri kapsayan bölümlerinde çalışan birçok akademisyenin Kürt Çalışmaları Alanı’nda çalışma yürütüyor olması ve bu üniversitelerdeki hak ihlallerinin açık bir şekilde görünür kılınmasıdır.

Görüştüğümüz 20 akademisyenin 10’u Kürt Dili ve Edebiyatı/Kültürü ve Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri’nde çalışan/çalışmış olan akademisyenlerden oluşurken, geriye kalan akademisyenler ise Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Tarih, Mimarlık, Antropoloji, Uluslararası İlişkiler gibi bölümlerde çalışan ve çalışmalarını ağırlıklı olarak Türkçe ve İngilizce dilinde yürüten akademisyenlerden oluştu. Görüşmeciler belirle-nirken akademisyenlere etnik aidiyetleri sorulmadı; fakat görüşmelerden sonra ortaya çıkan tabloya göre görüşmecilerin 19’u Kürt, 1 tanesi Türk akademisyen; 14’ü erkek, 6’sı ise kadın akademisyendir. Görüşmecilerin 9’u, 16 Ocak 2016 tarihinde basınla paylaşılan ve raporda ele alınacak olan “*Bu suçta ortak olmayacağız!*” bildirisini imzalamıştır. Görüşmeler sırasında bildiriyi imzalayan 9 akademisyenin 4’ü 21 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen ve 19 Temmuz 2018 tarihinde sona erdirilen Olağan Üstü Hal (OHAL) döneminde Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile görevlerinden ihraç edilmiş, aynı dönemde 1’i görevinden istifa etmiş, vakıf üniver-

sitesinde çalışan 1 imzacı akademisyenin sözleşmesi uzatılmamış ve imzacı 3 akademisyen ise üniversitedeki görevlerine hâlâ devam etmektedir. Bu bildiriye imza atmamış olan 11 görüşmecinin 3'ü, aynı dönemde muhalif görüşleri nedeniyle KHK ile ihraç edilirken, 2'si ise üniversiteler bünyesinde yaşadıkları mobbingden ötürü görevlerinden istifa etmiştir. Görüşmecilerden bildiriye imza atmamış olan 5 akademisyen, üniversitelerdeki görevlerine devam etmekteydi. Sonuç olarak görüşmeyi gerçekleştirdiğimiz dönemde, görüşmecilerden 13 akademisyen çeşitli nedenlerle üniversiteden baskılar ve hak ihlalleri yoluyla uzaklaştırılmışken, 7'si ise üniversitelerdeki görevlerine devam etmekteydi.

Araştırma çerçevesinde yürütülen ankette, görüşmelerde olduğu gibi belirli bir bölgeye ve üniversiteye odaklanılmadı. Ankete 58 kişi katıldı. Ankete katılan 58 kişinin 32'si erkek 26'sı kadındır. Ankete katılanların 30'u anadilini Kürtçe, 21'i Türkçe, 3'ü Kirmanckî-Zazaca, 3'ü Kürtçe-Türkçe, 1'i ise Hırvatça-Almanca olarak belirtmiştir.

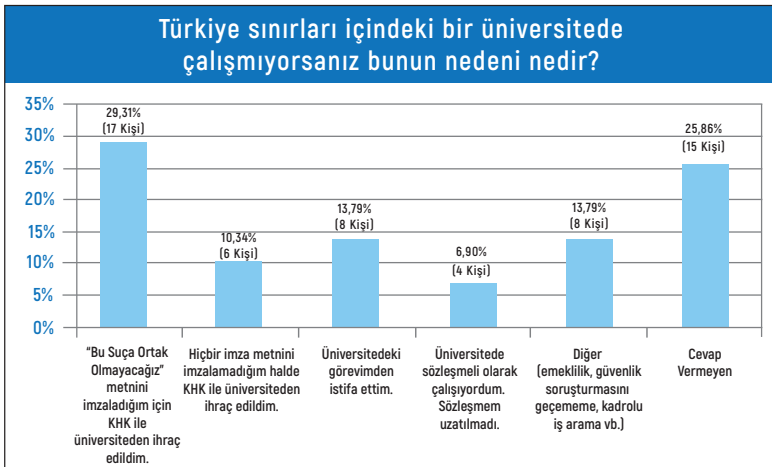
Ankete katılanlara akademik pozisyonları sorulmuş, 58 kişiden 57 kişi cevap vermiştir.

Ankete katılanların akademik disiplinlere göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

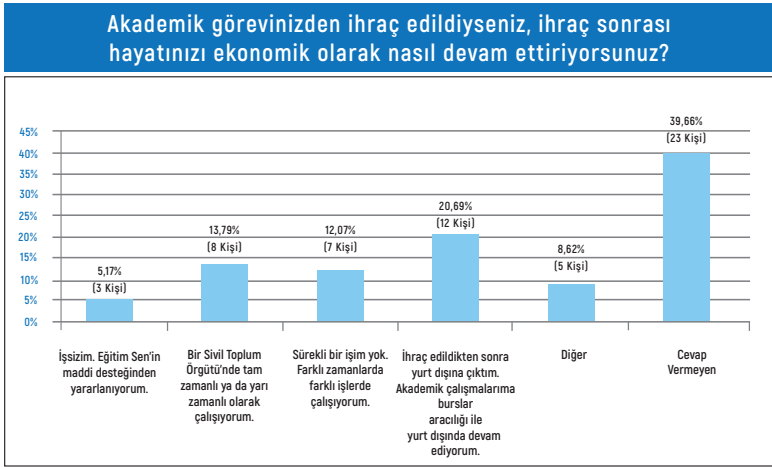
Türkiye sınırları içindeki bir üniversitede çalıştığınız veya çalışmış olduğunuz akademik disiplininiz nedir?		
Kürt Dili ve Edebiyatı / Yaşayan Diller	15,52%	9
Sosyoloji	13,79%	8
Antropoloji	5,17%	3
Tarih	5,17%	3
Siyaset Bilimi	13,79%	8
Uluslararası İlişkiler	10,34%	6
Mimarlık	3,45%	2
İktisat / İşletme	8,62%	5
Felsefe	3,45%	2
Dilbilimci	3,45%	2
Psikoloji	8,62%	5
Diğer (Güzel Sanatlar, Türk Dili ve Edb., Tıp, Sinema, Eğitim Bilimleri)	8,62%	5
Toplam	100,00%	58

Ankete katılan 58 kişiden 43'ü anketin yürütüldüğü sırada bir üniversitede çalışmıyordu. Ankette akademisyenlere Türkiye sınırları içindeki bir üniversitede çalışmıyorlarsa bunu nedeni nedir diye soruldu. Buna göre cevaplar aşağıdaki gibidir:

Bu soruyu 58 kişiden 43 kişi yanıtlamıştır. Hem anketin hem de görüşmelerin gösterdiği üzere, toplam sayısı net olarak bilinmese de Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışma yürüten birçok akademisyen eleştirel görüşleri nedeniyle, özellikle de “*Bu suça ortak olmayacağız!*” metnini imzalamaları gerekçe gösterilerek 2016 sonrası dönemde üniversiteden uzaklaştırılmıştır. Dolayısıyla raporun ilerleyen kısımlarında ayrıntılandırılacak olsa da raporun “Giriş” kısmında belirtilmesi gereken önemli hak ihlali, 2015'te PKK ile Devlet arasındaki Diyalog Süreci'nin bozulmasının ardından ve 2016-2018 yılları arasında yürürlükte kalan OHAL döneminde Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışma yürüten akademisyenlerin önemli bir kısmının Türkiye üniversitelerinden uzaklaştırılmış olmalarıdır.

Ankette ayrıca ihraç edilen akademisyenlerin hayatlarını ekonomik olarak nasıl idame ettirdiklerine dair bir soru yönetildi. Bu soruyu sadece KHK ile ihraç edilen akademisyenler değil, aynı zamanda üniversiteden istifa eden ve emekliye ayrılan akademisyenler de cevaplamıştır. Buna göre sonuçlar şu şekildedir:

Bu soruda “Diğer” cevabını seçen beş kişi ise özel sektörde çalışmaya başladığını, emekli olduğunu, post doktora çalışması yürüttüğünü, Türkiye dışındaki bir üniversite için online ders verdiğini ve yurtdışında çalıştığını dile getirmiştir. Bu cevaplardan da görüldüğü üzere katılımcıların önemli bir kısmı akademik alan dışında çalışmalarına devam etmektedir. Özellikle Türkiye sınırları dışına çıkma fırsatı bulan akademisyenler akademik çalışmalarına burslar aracılığı ile devam etmektedirler.

Bu rapor beş bölümden oluşuyor. Birinci Bölüm'de Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde ifade özgürlüğünü güvence altına alan maddeler ve içerikleri gösterilmiştir. İkinci Bölüm'de Türkiye üniversitelerinde yü-

rütülen Kürt Çalışmaları tarihsel bir izlek çerçevesinde ele alınmış ve 1960'lardan günümüze bu alandaki gelişmeler YÖK veri tabanından yararlanılarak izlenmiştir. Üçüncü Bölüm'de Kürt Çalışmaları Alanı'nda ortaya çıkan temel ifade özgürlüğü ve akademik özgürlük kısıtlamalarının sansür/otosansür olarak nasıl hayata geçtiği ve özgürce dile getirilen eleştirel düşüncelerin siyasi iktidar ve üniversite yönetimleri tarafından nasıl cezalandırıldığı ele alınmıştır. Dördüncü Bölüm'de Türkiye üniversite tarihi ve üniversitelerde yürütülen Kürt Çalışmaları açısından büyük bir öneme sahip olan, ilk Kürtçe bölümün faaliyete geçtiği ve Kürt Çalışmaları Alanı'nda birçok çalışmanın yürütüldüğü Mardin Artuklu Üniversitesi'ndeki hak ihlalleri ile üniversite özerkliğine siyasi iktidar ve YÖK'ün müdahalelerinin nasıl gerçekleştiği ele alınmıştır. Beşinci Bölüm'de ise 2015 Ağustos'unda PKK ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasındaki "Diyalog Süreci'nin" bozulmasının ve 2016-2018 yılları arasında geçerli olan OHAL Rejimi'nin Kürt Çalışmaları'nda ifade özgürlüğü ve hak ihlallerini genel olarak nasıl etkilediği değerlendirilmiştir.

Rapor boyunca dünya çapında akademik özgürlükler alanında bir başvuru kaynağı niteliğinde olan yüksek öğretim kurumlarında çalışan akademisyenlerin haklarına ilişkin UNESCO'nun 1997 tarihli Yüksek Öğretim Akademik Personelin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı'nda dile getirilen ilkeler ve öneriler önemli bir referans kaynağı olarak kullanılacaktır.

1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ'NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ GÜVENCE ALTINA ALAN MADDELER

Avrupa kıtasında büyük yıkımlara neden olan Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD hegemonyasında kurulan yeni dünya sisteminde, devletlerarası hukukun ve devletlerarası denetim mekanizmasının geliştirilmesi dünya devletlerinin en önemli gündemlerinden biri olmuştur. Yüz binlerce insanın ölümüyle sonuçlanan dünya savaşlarından arta kalan büyük yıkımın etkisiyle devletlerarası hukuku yeniden kurmak, ülkeler içindeki insan hakları ihlallerini engellemek, soykırımların önüne geçmek ve insan haklarını güvence altına almak amacıyla birçok uluslararası sözleşme üretilmiştir. Yaşam hakkı, işkence görmeme, ırk ayrımcılığına uğramama hakkı, ifade özgürlüğü, akademik özgürlükler ve eğitime ulaşma hakkı gibi insan hakları uluslararası sözleşmeler tarafından güvence altına alınan haklardan bazılarıdır. Bu sözleşmeleri imzalayan devletler söz konusu hakların güvence altında olacağını ve sınırları içinde olan topraklar üzerinde insan hakları ihlalleri yapılmayacağını uluslararası arenada diğer devletler önünde taahhüt ederler.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti de kendi iç hukukunu önemli düzeyde etkileyen ve insan haklarını güvence altına alan birçok uluslararası sözleşmenin tarafı olmuş ve bu sözleşmelerdeki maddeleri yerine getirme taahhüdüyle bu sözleşmeleri imzalamıştır. Öte yandan bu sözleşmelere taraf olunmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırları içinde birçok farklı alanda insan hakları ihlalleri yoğun olarak devam etmiştir. Bu raporun odaklandığı Türkiye üniversitelerinde ifade özgür-

lülüğü ve akademik özgürlük hakkı da uluslararası sözleşmeler tarafından güvence altına alınmış olmalarına rağmen hak ihlallerinin yoğun olarak devam ettiği önemli alanlardır.

İfade özgürlüğünü güvence altına alan ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tarafı olduğu en önemli uluslararası sözleşmelerden biri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir (*European Convention on Human Rights*). Bu sözleşme 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu sözleşmeyi 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme 10 Mart 1954 tarih ve 6366 sayılı Onay Kanunu'yla, 19 Mart 1954 tarihinde 8662 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin denetim organı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir.² Sözleşme son 50 yıl boyunca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa Konseyi'nin çalışmaları vasıtasıyla yeniden yorumlanarak geliştirilmiştir. Avrupa Konseyi, sözleşmenin kapsamını genişleten ek protokollerin yanı sıra üye devletlere yönelik tavsiye ve kararları kabul etmiş, davranış standartları önermiş ve sözleşmenin hükümlerine uymayan devletlere yaptırımlar uygulamıştır.³ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi ile ifade özgürlüğü ile ilişkili olarak akademik özgürlükler ve bilgilendirme/bilgi edinme hakkı da koruma altına alınmıştır.

Madde 10:

İfade özgürlüğü

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasaya öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.⁴

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tarafı olduğu bir diğer sözleşme, Birleşmiş

² <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/content/49-avrupa-insan-haklar-sozlesmesi/>

³ Dominika Bychawska-Siniarska (2018) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması Uygulamacılar İçin El Kitabı, Avrupa Konseyi Yayını

⁴ Dominika Bychawska-Siniarska (2018) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması Uygulamacılar İçin El Kitabı, Avrupa Konseyi Yayını

Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşme-
si'dir (*International Covenant on Civil and Political Rights*). Bu sözleşme ilk olarak
1966 yılında kabul edilmiş, imzaya açılmış ve 1976 yılında yürürlüğe girmiştir. Tür-
kiye ise dönemin Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve dönemin bakanlarının imzasıyla
bu sözleşmeyi 2003 tarihinde onaylamış ve aynı yılın Aralık ayında sözleşme yürür-
lüğe girmiştir.⁵ Sözleşme imzalanırken sözleşmenin farklı dinsel grupların ibadet
özgürlüğü ile ilgili olan 27. maddesine, bu maddenin Lozan Anlaşması çerçevesin-
de uygulanacağı belirtilerek ve bu maddeye çekince konularak imzalanmıştır.⁶ Bu
uluslararası sözleşmenin ifade özgürlüğü ile ilgili maddesi şöyledir:

Madde 19:

Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkı-
na sahiptir.

2. Herkes düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin ülkesel
sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde,
sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde, araştırma,
edinme ve iletme özgürlüğü de içerir.

3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev
ve sorumlukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla bunlara bazı sınırlamalar da ko-
nulanabilir; ancak bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olması ve;

(a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve;

(b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın ko-
runması bakımlarından gerekli olması zorunlu olmalıdır.

Eğitimi hakkının ve akademik özgürlüklerinin korunması, akademisyenlerin,
araştırmacıların ve öğrencilerin politik veya diğer baskılara maruz kalmadan, çalış-
malarını özgür bir biçimde özerk yüksek öğretim kurumlarında ve üniversitelerde
yapabilmelerinin güvenceye alınması Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin
Uluslararası Sözleşmesi'nin (*International Covenant on Economic, Social and Cul-
tural Rights*) 13. ve 15. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu sözleşme Birleşmiş Mil-
letler Genel Kurulu'nda 1966 yılında kabul edilmiş, imzaya açılmış ve 1976 yılında
yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise bu sözleşmeyi 2003 yılında
tarikhinde onaylamış ve sözleşme Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Sözleşmenin ilgili
maddeleri şöyledir:⁷

5 <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/117-medeni-ve-siyasi-haklara-iliskin-uluslara-ras-sozlesme/>

6 <file:///C:/3%20ETK%C4%B0N%C4%B0Z%20AB%20PROJES%C4%B0/S%C3%B6zle%C5%9Fmeler/MedeniVeSiyasiHaklaralliskinSozlesme.pdf>

7 <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklar-Sozlesmesi.pdf>

Madde 13.

Eğitim Hakkı

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese eğitim hakkı tanır. Sözleşmeci Devletler, eğitimin insan kişiliğinin ve onurunun tam olarak gelişmesine ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesine yönelik olarak verilmesi konusunda birleşirler. Devletler ayrıca herkesin özgürlükçü topluma etkili bir biçimde katılmasını sağlayacak, bütün uluslar ile bütün ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştirecek ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması için yaptığı faaliyetlerini ilerletecek bir eğitim verilmesi konusunda anlaşılırlar.

2. Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler eğitim hakkının tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla, şu yükümlülükleri yerine getirir:

a) İlköğretim zorunludur ve herkese ücretsiz ilköğretim sağlanır.

b) Teknik ve mesleki eğitim de dahil ikinci eğitimin farklı türleri ve özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, kural olarak herkesin girmesine ve yararlanmasına açık duruma getirilir.

c) Yüksek öğrenim, özellikle başlangıçta verilecek ücretsiz geliştirme eğitimi gibi her türlü uygun vasıtalarla, yetenek ölçüsüne göre herkesin eşit olarak yararlanmasına açık duruma getirilir.

d) İlk eğitimin bütün dönemini tamamlayamamış veya bu eğitimi hiç alamamış olan kişiler, mümkün olduğu kadar temel eğitim almaya teşvik edilir veya bu eğitimi almaya mecbur tutulur.

e) Her düzeydeki okul sistemlerinin geliştirilmesi aktif olarak sağlanmaya çalışılır, yeterli bir burs sistemi kurulur ve öğretmenlerin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilir.

3. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, anne-babaların ve uygulanması mümkünse vasilerin de, çocuklarını devlet tarafından kurulan okulların dışında varolan ama Devlet tarafından konulmuş veya onaylanmış standartların asgari şartlarına sahip bulunan okullara gönderme ve kendi inançlarına uygun bir biçimde çocuklarına dinsel ve ahlaki eğitim sağlama haklarına saygı gösterir.

4. Bu maddenin hiçbir hüküm, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen prensiplerin özel eğitim kurumlarında her zaman yerine getirilmesi ve özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin Devlet tarafından gösterilen asgari standartlara uyması halleri saklı kalmak kaydıyla, kişilere ve kuruluşlara eğitim kurumları kurma ve yönetme serbestisi verecek şekilde yorumlanamaz.

Madde 15:

Kültürel Yaşama Katılma Hakkı

1. Bu sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin:

- a) Kültürel yaşama katılma hakkına,
- b) Bilimsel ilerlemeden ve uygulamalarından yararlanma hakkına;
- c) Kendisinin yarattığı herhangi bir bilimsel, edebi ya da sanatsal üründen doğan maddi ve manevi çıkarların korunmasından yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Bu sözleşmeye Taraf Devletlerin, bu hakkın tam olarak kullanılmasını sağlama yönünde alacakları tedbirler, bilim ve kültürün korunması, geliştirilmesi ve yayılması için gerekli olan tedbirleri kapsayacaktır.

3. Bu sözleşmeye Taraf Devletler, bilimsel araştırma ve yaratıcı faaliyetler için gerekli özgürlüğe saygı göstermekle yükümlüdürler.

4. Bu sözleşme'ye Taraf Devletler, bilimsel ve kültürel alanda uluslararası işbirliğinin ve temasların özendirilmesinden ve geliştirilmesinden doğacak yararları kabul ederler.

Bu bağlamda BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin sözleşme maddelerine getirdiği yorumlar önemlidir. Komitenin bu yorumları genel nitelikli olmakla birlikte sözleşmeye taraf devletlerin Sözleşme'ye etkinlik ve işlerlik kazandırmasına ve Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusunda yol gösterici niteliktedir. Komitenin 1999 tarihli "13 Nolu Genel Yorumu"nun Akademik özgürlük ve kurumsal özerklik başlıklı 38, 39 ve 40.maddeleri akademik özgürlüklere ve akademik yapıların özerkliğini sözleşmenin ilgili maddeleri bağlamında değerlendirmektedir.⁸

"..... Komitenin deneyimlerine göre, yüksek öğrenim kurumlarındaki personel ve öğrenciler, akademik özgürlüğü kısıtlayan siyasi ve diğer türden baskılar karşısında daha savunmasız kalmaktadırlar. Bu nedenle, aşağıda ifade edilen fikirler yüksek öğrenim kurumlarının üzerinde özel olarak durmaktadır. Komite, öte yandan, personel ve öğrencilerin akademik özgürlük haklarının, eğitim sektörünün her bileşeni için geçerli olduğunu ve aşağıda yer alan görüşlerden pek çoğunun genel uygulamaya yönelik olduğunu vurgulamak istemektedir.

Akademik topluluğun üyeleri, bireysel ya da grup halinde araştırma, çalışma, ders verme, belgeleme/raporlama, tartışma, üretim, yaratma veya yazı yazma yoluyla bilgi ve görüşlerini geliştirmek ve iletmede serbesttirler. Akademik özgürlük, bireylerin, içerisinde çalışmakta oldukları kurum veya sistem hakkındaki fikirlerini serbestçe dile getirebilme; işlevlerini ayrımcılığa maruz kalmaksızın ya da Devlet veya başka bir kurum tarafından bastırılma korkusu duymaksızın yerine getirebilme; profesyonel veya akademik temsil yapılarına katılabilme; ve uluslararası boyutta tanınmış ve buldukları idari birimdeki diğer bireylere sağlanan insan

⁸ <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/d>

Türkçe'si için bkz. https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/05/05/BMde_Insan_Haklari_Yorumlari_1981_2006.pdf s. 228.

haklarının tamamından yararlanabilme serbestisini kapsamaktadır.

Akademik özgürlükten yararlanmak, yüksek öğrenim kurumlarının özerkliği- ni gerekli kılar. Özerklik, yüksek öğrenim kurumlarının akademik çalışmalarına, standartlarına, yönetimlerine ve ilgili faaliyetlerine ilişkin olarak etkin kararlar alabilmeleri için gerekli olan kendi kendini yönetebilme derecesidir.”

Buna ek olarak Türkiye'nin aday statüsünde bulunduğu Avrupa Birliği'nin temel belgesi olan 2000 tarihli Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin (*The Charter of Fundamental Rights of the European Union*) 13. maddesinde akademik ve sanatsal özgürlükler ve “akademik özgürlüklere saygı” özel olarak koruma altına alınmaktadır. Türkiye henüz bu belgeye taraf olmasa da bu belge Türkiye açısından bir standart oluşturmaktadır.⁹

Madde 11:

İfade ve haber alma özgürlüğü

1. Herkes, ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlanmaksızın bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü içerir.

2. Basının özgürlüğü ve çoğulcu luğuna saygı gösterilmelidir.¹⁰

Madde 13:

Sanat ve bilim özgürlüğü

Sanat ve bilimsel araştırma, kısıtlamaya tabi olmamalıdır. Akademik özgürlüğe saygı gösterilmelidir.

Yukarıda konuyla ilgili önemli maddeleri alınan temel sözleşmelere ek olarak yüksek öğretim kurumlarında çalışan akademisyenlerin haklarına ilişkin 1997 tarihli UNESCO Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı (*Recommendation Concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel*) akademik özgürlükler ve eğitim hakkını koruma altına alan temel uluslararası metinler arasındadır.¹¹ Bu tavsiye kararı; yüksek öğretimde uyulması gereken temel ilkeler, yükseköğretim kurumlarının özerkliği, yüksek öğretim kurumlarının hakları, görevleri ve sorumlulukları, yüksek öğretim akademik personelinin hak ve özgürlükleri ve yüksek öğretim akademik personelinin ödev ve sorumlulukları ile akademik personelin değerlendirilmesi, işe alımı ve işten çıkarılmasına dair geniş bir perspektif sağlar ve bu konulara dair genel bir çerçeve çizer. Bu tavsiye kararına göre yüksek öğretim; insanın gelişmesine ve toplumun ilerlemesine yöneliktir

⁹ <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>

¹⁰ <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>

¹¹ UNESCO Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Yukse%20Ogretim%20Tavsiye.pdf>

ve eğitim hakkı, öğrenim ve araştırma ancak tam anlamıyla akademik özgürlüğü olduğu bir ortamda gelişebilir. Ayrıca yüksek öğrenim kurumlarının özerkliği ve bulguların, hipotezlerin ve görüşlerin açıkça dile getirilmesi yüksek öğrenimin merkezinde yer alır. Böyle bir akademik ortam bilimsel faaliyetin ve araştırmanın doğruluk ve nesnelliği için güçlü teminat verir.

Bu izleme raporunda hem yukarıda belirtilen uluslararası sözleşmelerdeki maddeler ışığında hem de UNESCO'nun 1997 tarihli Tavsiye Kararı ışığında Türkiye'deki üniversitelerde Kürt Çalışmaları Alanı'nda araştırmalar yürüten veya yürütmüş olan akademisyenlerin ifade özgürlüğü alanında yaşadıkları hak ihlalleri gösterilecektir.

2. TÜRKİYE ÜNİVERSİTELERİNDE KÜRT ÇALIŞMALARI

2.1. 1923'ten 1990'lara Baskı Altındaki "Kürt" Kavramı, Kürt Çalışmaları ve Dr. İsmail Beşikci

Türkiye Cumhuriyeti üniversiteleri bünyesinde 1990'lı yıllara kadar "Kürt" ve "Kürtçe" kavramlarını kullanarak herhangi bir alanda araştırma yürütmek, tez yazmak veya ders vermek neredeyse imkânsızdı. Bu konu bağlamında ifade özgürlüğü büyük bir baskı altındaydı ve üniversitelerde "Kürt Çalışmaları" gibi bir alandan söz etmek mümkün değildi. Üniversiteler ve akademisyenler, esas olarak Anadolu'nun kadim halklarının tarihini, Kürtlerin varlıklarını ve tarihlerini inkâr eden resmî ideolojiyi kurumsallaştırmak ve yaymak amacıyla akademik çalışmalar yürüttüler. Türk olmayan etnik grupların tarihini inkâr eden resmî Türk Tarih Tezi, özellikle 1930'lu yıllarda Afet İnan gibi antropologlar ve tarihçiler tarafından yaygınlaştırıldı. Bu süreçte resmî ideoloji, üniversitelerin büyük katkısı ile kurumsallaştırıldı.¹² Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin inkâra dayalı resmî Türk Tarih Tezi'ni reddeden İsmail Beşikci ve Fikret Başkaya gibi eleştirel akademisyenler uzun yıllar boyunca ya üniversitelerde herhangi bir akademik pozisyon bulamadılar ya da bu görüşlerini dile getirdikleri için üniversiteden ihraç edildiler.

Türkiye üniversitelerinde resmî ideolojinin dışına çıkarak ve devletin bu alandaki kırmızı çizgilerini aşarak Kürtler üzerine çalışmalar yürüten ilk akademisyen, sosyolog İsmail Beşikci'dir. İsmail Beşikci 1964-1970

¹² Beşikci, İ. (1991). Türk Tarih Tezi Güneş Dil Teorisi ve Kürt Sorunu. İstanbul: Yurt Yayınları. Cagaptay, S. (2004). Race, Assimilation and Kemalism: Turkish Nationalism and the Minorities in the 1930s. Middle Eastern Studies, 40(3), 86-101.

İSMAİL BEŞİKÇİ

UNESCOYA MEKTUP

İSMAİL BEŞİKÇİ

TÜRK TARİH TEZİ "GÜNEŞ-DİL TEORİSİ" VE KÜRD SORUNU

Bilim Yöntemi Türkiye'deki Uygulama-II

İBV
İSMAİL
BEŞİKÇİ
VAKFI

2. BASKI

İSMAİL BEŞİKÇİ

DEVLETLERARASI SÖMÜRGE KÜRDİSTAN

İBV
İSMAİL
BEŞİKÇİ
VAKFI

yılları arasında Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim asistanlığı yapmıştır. Ardından 1970 yılında rektör Kemal Bıykoğlu'nun talebiyle üniversitedeki görevinden ihraç edilmiştir.¹³ Söz konusu dönemde Beşikçi'nin görevine son verilmesinde hem dile getirdiği fikirleri, hem de Türkiye İşçi Partisi tarafından gerçekleştirilen Doğu Mitingleri'ne katılması etkili olmuştur. Beşikçi hem bu mitinglere gözlemci olarak katılmış, hem de Kürtlerin varlığının reddedildiği, Kürt kelimesinin suç olarak görüldüğü (*criminalization*) ve üniversitede çalışan akademisyenler tarafından tamamen yok sayıldığı bu dönemde, derslerinde ve yayımladığı yazılarda Kürtleri ve Kürtçeyi ele almıştır. Ardından yayınları ve ders içerikleri nedeniyle suçlanarak cezalandırılmıştır.

İsmail Beşikçi hakkında 1968 yılında üniversite rektörlüğü tarafından idari soruşturma başlatılmış ve 1970 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü tarafından işine son verilmiştir. Dr. Beşikçi, hakkında açılan idari soruşturma ve işinden çıkarılması ile ilgili olarak bir röportajında şunları dile getirmiştir:

İdari soruşturmalar açıldı hakkımda. İşte mitinglere katılıyorsun. Ne amaçla katıldın? Niye katıldın? Ne anlamı var senin için?[...] Fikrin ne? gibi sorular. O arada, derslerimde de zaman zaman "Doğu Sorunu", "Kürt", "Kürtçe" gibi kavramlar geçiyor ve bu derslerde, öğrenciler not tutuyorlar. Özellikle Fen-Edebiyat Fakültesi'nde öğrenciler not tutuyorlar. İşte MHP'li öğrenciler, bu "Kürt", "Kürtçe", "Doğu Sorunu", "İşçi Partisi" gibi kavramlardan dolayı beni şikâyet etmişler. Onun üzerine, benim hakkımda idari soruşturmalar açıldı. Yani Kürt diyorsun, ne demek istiyorsun? Kürt var mı? Kürtçe diye bir dil var mı? Bunları nereden uyduruyorsun? O zaman Orhan Türkdoğan da asistandı, ama kıdemli bir asistandı. O, benim hakkımda ihbarda bulunmuş. İdari soruşturma bu ihbar üzerine açılmıştı[...] Yani benim hakkımda öğrencileri kıskırtmak, öğrencilerin zihinlerine zehir dökmek filan[...] İşte bu idari soruşturmalar sonunda benim görevime son verildi[...] Evet üniversite rektörlüğü tarafından[...] O zaman Kemal Bıykoğlu'ydü[...]¹⁴

Bu alıntıda da görüldüğü üzere Beşikçi'nin derslerinde Kürt, Kürtçe gibi kavramları kullanması ve Doğu Mitingleri'ne katılması üniversite idaresi tarafından suç olarak kabul edilmiştir. Bu suçlama sürecinde Türk milliyetçisi öğrenciler de aktif rol oynar ve üniversite idaresine hocalarını ihbar ederler. İsmail Beşikçi, Erzurum Atatürk Üniversitesi'ndeki görevine Rektörlük tarafından bu şekilde son verilmesinin ardından Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde açılan asistanlık sınavını kazanmış ve 1971 yılında Ankara Üniversitesi'nde

¹³ Malmisanij (2011) Bu Kürtleri Nereden Çıkardın İsmail Beşikçi? Vate Yaynevi.

¹⁴ Malmisanij (2011) Bu Kürtleri Nereden Çıkardın İsmail Beşikçi? Vate Yaynevi, ss.21-30.

2. 22. 1993

İSTANBUL

-GİYABİ-

Örnek : 29

Tutuklama kararını veren mahkeme : İSTANBUL 2 NOLU DHK
Esas veya sorgu numarası : 1993/212
C. Başsavcılığı Hz. numarası : 1993/680 -Savcılık- 222

TUTUKLAMA MÜZEKKERESİ

Sanığın :

Adı ve soyadı

İSMAIL BEKİRCİ

Baba adı

EMİNE

Ana adı

ZAHİDE

Doğum yeri

İNKILAP

Doğum tarihi

1939

Nüfusa kayıtlı olduğu yer

Çarın, İnkilap Mahallesi, Ankara

İkametgâh ve işyeri adresi

Ankara Etlik Ağaçlı Çarın

Hercimek Sok. No: 19/16

Sanığın şekli

Sanığa isnad olunan fiil

3713 sayılı yasanın 6/y maddesi

no mahalefet

Fiilin gerçekleştiği zaman ve yer

Fiilin yanında hükme

bağlandığı maddeler

Suçun ne olduğu

kanuni unsurları

Tutuklama sebebi

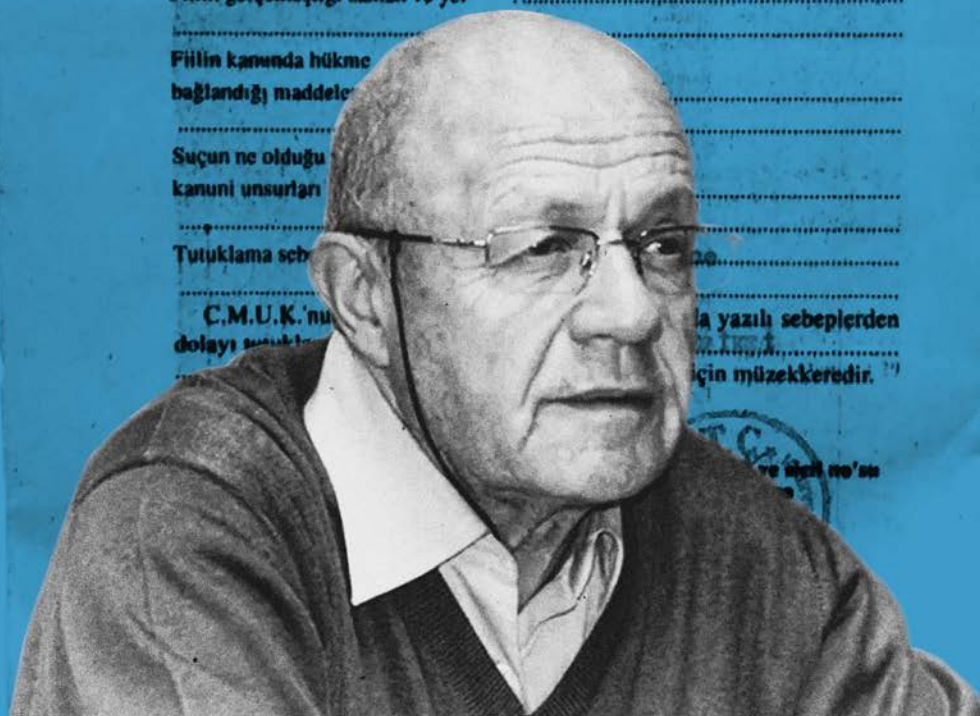
C.M.U.K.'na

dolayı tutuklanmıştır

la yazılı sebeplerden

çin müzekkeredir.

ve diğer no'ları

çalışmaya başlamıştır. Bu üniversitede çalışmaya başlamasının ardından 12 Mart 1971 Askeri Darbesi gerçekleşmiştir. Askeri Darbe'nin ardından fakülteyeken tutuklanmış ve Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı'nın talebiyle önce Diyarbakır Sıkıyönetim Tutukevi'ne, Askeri Yargıtay'ın mahkûmiyet kararını onaylamasından iki yıl sonra da Diyarbakır Suriçi Hapishanesi'ne gönderilmiştir. Dr. Beşikci, aynı röportajda Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı'na kendisini ihbar eden kişilerin Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektörü, dekanları, profesörleri ve öğrencileri olduğunu dile getirmiştir:

İşte o idari soruşturma dosyaları gereği olarak ben Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde gözümlüne alındım, Diyarbakır'a götürüldüm... Sıkıyönetim komutanlıklarına ihbarda bulunanlar rektörün kendisi... Fen-Edebiyat Fakültesi dekanı, Ziraat Fakültesi dekanı, Tıp Fakültesi dekanı. Rektör ve dekanlar ihbarda bulunuyorlar. Bunun yanında başka profesörler de var o ihbar dilekçesinde. Ayrıca MHP'li öğrenciler var. Yani, genel sosyoloji dersi okuyan. Altmışa yakın böyle işte, "Beşikci bölücülük yapıyor, Beşikci Kürt diye birilerinden söz ediyor, Beşikci vatan hainliği yapıyor[...]" diyorlar. Öyle ihbarlar.¹⁵

Görüldüğü gibi rektörden öğrencisine üniversitedeki tüm kesimler Beşikci'den görüşleri nedeniyle cezalandırma amacıyla hareket etmişlerdir. 1971 yılında ilk defa cezaevine giren Beşikci'nin uzun sürecek cezaevi süreci bu şekilde başlamıştır. Cezaevine ilk girdiği 1971 yılından ve cezaevinden son kez tahliye olduğu 1999 yılına kadar geçen dönemde devletin resmi Türk Tarih Tezi'ni eleştiren çalışmalarından, örneğin *Kürtlerin Mecburi İskanı*, *UNESCO'ya Mektup*, *Devletlerarası Sömürge Kürdistan* gibi kitapları ve mahkemelere verdiği savunma metinlerinden ve sözlü savunmalarından dolayı toplam 17 yıl 2 ay cezaevinde kalmıştır.¹⁶

İsmail Beşikci'nin cezaevlerinde kaldığı 1970'lerden 1990'lı yıllara kadar, yani Kürtlerin hak arama mücadelesi güçlenene kadar geçen dönemde, Kürt kavramı Türkiye üniversitelerine giriş yapamamış ve Beşikci gibi bir örnek ortaya çıkmamıştır. Aşağıda gösterileceği üzere 1990'lı yıllara ve hatta özellikle 2000'li yıllara kadar Türkiye'de Kürt Çalışmaları ağır bir baskı altında kalmıştır ve bu alanda çalışma yürütmek işe alınmama, ihbar, idari soruşturmalar, işten çıkarılma ve cezaevine girme ile sonuçlanmıştır.

İsmail Beşikci, 1999 yılında son kez cezaevinden tahliye olmasının ardından, dile getirdiği fikirlerinden ve yazılarından dolayı hakkında birçok dava açılmasına rağmen cezaevine girmemiştir. Kendisi bu durumu TCK 141 ve 142. maddelerinin

¹⁵ Malmisanij (2011) Bu Kürtleri Nereden Çıkardın İsmail Beşikci? Vate Yayınevi, s. 31.

¹⁶ İsmail Beşikci yaptığımız görüşmede cezaevinde kaldığı süreyi 17 yıl 2 ay olarak belirtti (İsmail Beşikci ile görüşme, 23 Ağustos 2020).

kaldırılmasıyla ilişkilendirir.¹⁷ Aşağıda gösterileceği üzere hem 90'larda yükselişe geçen Kürtlerin hak arama mücadelesi hem de Türkiye'nin AB'ye uyum çerçevesinde revize ettiği yasalar ile önemli bir kısmı 2000'li yıllarda imzalanan uluslararası sözleşmelerin Kürt Çalışmaları'nın güçlenmesine ve genel olarak Türkiye'deki ifade özgürlüğüne olumlu etkilerini özellikle 2016 yılına kadar geçen dönemde gözlemlemek mümkündür.

2.2. 1990'lı Yıllarda Kürt Çalışmaları'nın Türkiye Üniversitelerine Girişi ve 2000'lerde Kısmi Yükselişi

1990'lı yıllara kadar yukarıda dile getirilen koşullar nedeniyle Türkiye'deki üniversitelerde "Kürt" kelimesini kullanarak akademik çalışmalar yürütmek oldukça zordu. Bu döneme kadar uzun yıllar boyunca Kürt Çalışmaları üniversite dışındaki alanlarda, yoğun baskılar altında bağımsız araştırmacılar tarafından yürütüldü. 1990'lı yıllarda PKK (Kürdistan İşçi Partisi) ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasındaki silahlı çatışmalar nedeniyle, Kürtler, Türkiye'nin birincil gündemini oluşturdu. 1990'lı yıllarda Kürtlerin hak arama mücadelesinin de büyük etkisiyle Kürtçe yayın yapma yasağı devlet tarafından kaldırıldı ve bu yasağın kaldırmasının ardından Kürt aydınlar ve gazeteciler 1960-1980 arası dönemde olduğu gibi birçok Kürtçe dergi, gazete ve kitap yayımlamaya başladılar.

1990'larda yaşanan toplumsal, siyasal ve hukuki gelişmeler Türkiye üniversitelerini kısıtlı da olsa olumlu yönde etkiledi. Özellikle 2000'li yıllarda sosyoloji, tarih, siyaset bilimi gibi farklı disiplinler altında yürütülen Kürt Çalışmaları alanı ortaya çıktı. Türkiye üniversitelerinde Kürt Çalışmaları'na kısıtlı da olsa belirli bir alanın açılmasında hem Kürtlerin siyasal ve toplumsal mobilizasyonu, hem de Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecindeki politikalarının olumlu bir etkisi oldu. Örneğin 2001 yılında AB'ye uyum sürecine paralel olarak 1982 Anayasasında ifade özgürlüğünü önemli oranda baskılayan 13. ve 26. Maddelerde kısmi bir revizyon gerçekleştirildi.¹⁸ 2000'li yıllarda Kürtler konusu artık Türkiye üniversitelerinde görmezden gelinerek inkâr edilemeyen, bazı akademisyenler ve öğrenciler tarafından merak edilen bir konu hâline geldi.

Kürt Çalışmalarının Türkiye üniversitelerine girişini, YÖK tez veri tabanından izlemek mümkündür.¹⁹ YÖK'ün sağladığı tez veri tabanına göre başlığının içinde

¹⁷ Malmisanij (2011) Bu Kürtleri Nereden Çıkardın İsmail Beşikçi? Vate Yaynevi

¹⁸ Bu konuda bakınız: Sultan Çamak, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarına Göre İfade Özgürlüğünün Sınırlanması, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, Cilt:2 Yıl: 2015

¹⁹ Yazılmış bütün tezler online veri tabanına aktarılmamış olsa da YÖK veri tabanı tezlere dair genel seyri önemli düzeyde göstermektedir.

“Kürt” (Kurdish) kelimesi geçen ilk tez İngilizce bir tezdir ve ABD’deki bir üniversitede savunulmuştur. Bu yüksek lisans tezi 1993 yılında Adem Hakan Özoğlu tarafından savunulmuş ve YÖK’e teslim edilmiştir.²⁰ Tezin orijinal başlığı “*Kurdish National Discourse: The PKK and the Seyh Said Revolt*”tur (Kürt Ulusal Söylemi: PKK Şeyh Said İsyanı). Tezin adının Türkçe çevirisine veri tabanında yer verilmiştir ve tezin orijinalinde “PKK” büyük harflerle yazılmış olmasına rağmen YÖK veri tabanında “pkk” bu biçimde küçük harflerle kayıt edilmiştir. Bu yüksek lisans tezi aynı zamanda YÖK veri tabanında, içinde PKK kelimesi geçen ilk tezdir. Tezin teslim edildiği üniversite “The Ohio State University/Yurtdışı Enstitü” olarak kayda geçmiştir. YÖK veri tabanına göre 1990’lı yıllarda tez başlığı içinde Kürt-Kurdish kelimesi geçen tez sayısı 9’dur.

YÖK Veri Tabanında Tez Başlığı İçinde “Kürt” Kelimesi Geçen İlk Tezler-1990’lar²¹

Tez Yazarı	Yıl	Tez Başlığı	Program ve Üniversite
ADEM HAKAN ÖZÖĞLU	1993	Kurdish National Discourse: The PKK and the Seikh Said Revolt	Yüksek Lisans / Ohio State University
COURTNEY ÖYMEN (LUKITSCH)	1994	The PKK and the 'Kurdish Question' as Factors in Turkish-German Relations 1984-1994	Yüksek Lisans / İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
GÜZİDE YÜLEK	1994	Kuzey Irak'taki Kürtler ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Aldığı Kararlar	Yüksek Lisans / İstanbul Üniversitesi
OYA GİRİT	1994	Milli Mücadele Dönemi Kürtçülük Hareketi	Yüksek Lisans / Marmara Üniversitesi
FATİH ÜNAL	1995	Kürt Meselesinin Ortaya Çıkışı (II. Meşrutiyet Dönemi)	Yüksek Lisans / İstanbul Üniversitesi
EROL KURUBAŞ	1996	Türkiye'deki Kürt Sorunu'nun Uluslararası Boyutu (1918-1960) The International Dimension of the Kurdish Question in Turkey (1918-1960)	Yüksek Lisans / Ankara Üniversitesi
MEHMET ERTÜRK	1996	Ermeni-Kürt Terör Örgütlerinin Türkiye'ye Yönelik Faaliyetleri	Yüksek Lisans / İnönü Üniversitesi
SUNAY DELİBAŞI	1998	Kürtlerin Etnik Kökenleri ile İlgili Teoriler / Theories Related to the Ethnic Origins of Kurds	Yüksek Lisans / Marmara Üniversitesi
VELİ FATİH GÜVEN	1999	Türkiye'de siyasi Kürtçülük Hareketleri (1923-1995) Kurdish Movements in Turkey (1923-1995)	Doktora / Hacettepe Üniversitesi

²⁰ Yurtdışından savunulan tezler ve alınan diplomalar için diploma denkliğini veren yetkili kurum YÖK’tür. Bu nedenle diploma denkliği almak isteyenlerin savundukları tezlerini YÖK’e teslim etmeleri diploma denkliği için zorunlu kılınmıştır.

²¹ Bu tablodaki tüm bilgiler YÖK veri tabanında yer aldığı şekliyle aktarılmıştır.

Türkiye üniversitelerinde Kürt kelimesinin tez başlıklarına ancak 1990'larda gi-rebilmiş olması ve 1990'larda yazılmış tez sayısının az olması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve üniversite yönetimlerinin Kürt Çalışmaları Alanı'nda ifade özgürlü-günü ve akademik özgürlükleri yoğun biçimde ihlal ettiklerinin, bu kadar önemli ve hayati bir konunun üniversite sınırları içinde tartışılmasının baskılandığını bir başka göstergesidir. Yaşanan ihlallere rağmen bu tezler 1990'lı yılların Kürt Çalış-maları Alanı'nda, çok zayıf da olsa olumlu bir gelişme yaşandığını gösterir.

YÖK veri tabanında 2000 ile 2010 yılları arasında başlığının içinde Kürt ke-limesi geçen tez sayısı 43'e çıkar ve ardından gelen yıllarda bu alandaki tezlerin sayısı artarak devam eder. Dolayısıyla 2000'li yıllar Türkiye Cumhuriyeti tarihi ve üniversite tarihi açısından Kürt alanında önemli dönüşümlerin yaşandığı yılları da ifade eder. Raporun ilk bölümünde dile getirildiği üzere Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen *Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*'ni 2003 yılında, akademik özgürlüklerinin korunmasını, akademisyenlerin, araştırmacılar-ın ve öğrencilerin politik veya diğer baskılara maruz kalmadan, çalışmalarını özgür bir biçimde özerk yüksek öğretim kurumlarında ve üniversitelerde yapabilmelerini güvenceye alan *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleş-mesi*'ni ise 2003 yılında imzalamıştır. İfade özgürlüğünü güvence altına alan ve Kürt Çalışmaları'na alan açılmasına da etkisi olan uluslararası sözleşmelerin imzalan-masında Aralık 1999 yılında Avrupa Birliği'nin AB'ye tam üyelik için Türkiye'ye adaylık statüsü vermesi, bu tarihten itibaren hükümetlerin ve özellikle 2002 yılında iktidara gelen AKP Hükümeti'nin genel olarak insan hakları ve sivil-asker ilişkile-riyle ilgili temel reformları hayata geçirmesi etkili olmuştur.

Dolayısıyla PKK ile Devlet arasındaki silahlı çatışmalar, Kürtlerin legal siyasal alandaki yoğun mobilizasyonu, AB'ye uyum yasaları ve Türkiye Cumhuriyeti Dev-leti'nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmeler Kürt Çalışmaları'm etkileyen önemli faktörlerdir. Bu izleme raporunun gösterdiği üzere Kürt Çalışmaları Alanı'nda ça-lışma yürüten akademisyenler genel siyasi konjonktürden ve devletin Kürt politi-kasından yoğun biçimde etkilenmişlerdir. Siyasi iktidarın güncel politikaları Kürt Çalışmaları Alanı'nda yaşanan hak ihlallerinde birincil belirleyici konumdadır. Söz konusu politik gelişmeler Kürt Çalışmaları Alanı'ndaki hak ihlallerini doğrudan etkilediği ve temel belirleyici olduğu için kısa da olsa bu raporda bu gelişmelere değinilmesi önemlidir.

Özellikle 2000'li yıllarda, önceki dönemde siyasal İslamcı partilerin, devletin kurucu resmi ideolojisinin savunuculuğunu yapan Kemalist kurumlar ve yargı ta-rafından kapatılması, AKP Hükümeti'nin politikalarını ve söylemlerini derinden etkilemiş ve dönüştürmüştür. Böylece 2000'li yılların başlarında AKP, siyasal İslam-cı partileri kapatan Kemalistler'e karşı mücadelesinde insan hakları ve demokrasi

söylemlerine ihtiyaç olduğunu fark etmiştir.²² CHP tarafından da desteklenen yedi AB uyum paketine paralel olarak, AKP Hükümeti genel olarak insan haklarını ve sivil-asker ilişkilerini içeren temel reformları hayata geçirmeye başlamıştır. Kemalist ideoloji aynı zamanda batılılaşma ve modernleşme projesine ve perspektifine de sahip olduğundan, Kemalistler AKP'nin AB'ye entegrasyon söylemiyle uyguladığı reformları tolere etmişlerdir.²³ Dolayısıyla 2000'li yıllarda AKP iktidarının yükselişte olduğu ve AB'ye uyum sürecinde birçok reformun uygulandığı dönemde Türkiye üniversitelerindeki Kürt Çalışmaları da ilerleme kaydetmiştir.

AB uyum sürecine ek olarak, devlet ve PKK arasındaki silahlı çatışmaların durduğu dönemlerde kalıcı bir çatışmasızlık/ateşkes/barışın sağlanması ve devletin PKK'yi silahsızlandırarak lağvetme amaçlarına paralel olarak, 2008 yılında gizli olarak başlayan,²⁴ 2013-2015 arasındaki dönemde birçok çevrede umut yaratan ve Temmuz 2015'te sona eren Diyalog Süreci de özellikle Kürt Dili ve Kürtçe yüksek öğretim alanında yapılan reformlar üzerinde önemli düzeyde etkili olmuştur. Mart 2009'da yapılan yerel seçimlerde Kürtler tarafından desteklenen Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) kayda değer başarısından hemen sonra AKP Hükümeti tarafından 'Kürt Açılımı' politikaları yürürlüğe girmiştir. Bu seçimde DTP 8 ilde ve 51 ilçede belediyeler kazanmıştır (Bianet, 30 Mart 2009). DTP oy gücünü ve meşruiyetini önemli oranda arttırırken, AKP 2009 yılında birçok kültürel reform gerçekleştirmiştir. Bu reformlardan bazıları, devlet destekli Kürtçe TV kanalının (TRT6) açılması, Kürtçenin cezaevlerinde kullanımına ilişkin kısıtlamaların azaltılması, bazı üniversitelerde Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nin açılması²⁵ ve 2010 yılında Türkçe olmayan dillerde siyasi propaganda yapabilmeyi yasallaştırılmasıdır.²⁶

2.2.1. 2010'lu Yıllarda İlk Kürtçe Bölümler ve Kürtçe Tezler

Yukarıda dile getirilen siyasi gelişmeler çerçevesinde 2009 yılından itibaren

²² Bu konuda bkz: Dagi, İ. D. (2006). The Justice and Development Party: Identity, Politics, and Discourse of Human Rights in the Search for Security and Legitimacy. In H. Yavuz (Ed.), *The Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti* (pp. 88-106). Salt Lake City: Utah University Press.
Doğan, E. (2005). The Historical and Discursive Roots of the Justice and Development Party's EU Stance. *Turkish Studies*, 6 (3), 421-437.

²³ Somer, M. & Liaras, E. G. (2010). Turkey's New Kurdish Opening: Religious Versus Secular Values. *Middle East Policy*, XVII(2), 152-165.

²⁴ Karasu, M. (2013, April 24). PKK ilk kez açıkladı...Oslo'da neler oldu? <http://www.aksam.com.tr/siyaset/pkk-ilk-kez-acikladiosloda-neler-oldu/haber-199057>

²⁵ Akil İnsanlar Heyeti Güneydoğu Raporu, (2013). http://file.yeniturkiye.org/Files/Pdf/20130626195417_akil-insanlar-heyeti-guneydogu-raporu.pdf

²⁶ Somer, M. & Liaras, E. G. (2010). Turkey's New Kurdish Opening: Religious Versus Secular Values. *Middle East Policy*, XVII(2), 152-165.

Mardin Artuklu Üniversitesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Dicle Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde Kürt Dili ve Edebiyatı ve Kültürü Bölümleri ve Yaşayan Diller Enstitüleri açılmıştır. Ayrıca Bingöl Üniversitesi ve Munzur Üniversitesi'nde Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri açılmıştır. İlk Kürtçe tezler yine 2009 sonrası dönemde yazılmaya başlanmış ve ilk Kürtçe tez 2012 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi'nde savunulmuş ve resmî olarak kabul edilmiştir.

YÖK Veri Tabanında Kürtçe Yazılmış İlk Tezler²⁷

Tez Yazarı	Yıl	Tez Başlığı	Program ve Üniversite
RAMAZAN PERTEV	2012	Mîrsadu'l-Etfal (Şahrahê Kûdekan) Ferhenga Menzûm a Kurdî-Farîsî (Vekolîn-Tekst) Mîrsadu'l-Etfal (Şahrahê Kûdekan) Kûrtçe-Farsça Manzum Sözlük (İnceleme-Metin)	Yüksek Lisans Mardin Artuklu Üniversitesi / Yaşayan Diller Enstitüsü / Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı
ZÜLKÜF ERGÜN	2012	Di Peydabûna Edebiyata Kurdî ya li Cizîra Botan de Karigeriya Bajarvaniyê Cizîra Botan'da Kûrt Edebiyatının Ortaya Çıkışında Şehirleşmenin Etkisi	Yüksek Lisans Mardin Artuklu Üniversitesi / Yaşayan Diller Enstitüsü / Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı
EBUBEKİR GÖREN	2013	Di romanên Erebe Şemo'de Folklorê Kurdî Erebe Şemo'nun Romanlarında Kûrt Folkloru	Yüksek Lisans Mardin Artuklu Üniversitesi / Yaşayan Diller Enstitüsü / Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı
RAMAZAN ÇEÇEN	2013	Di Edebiyata Kurdî de Folklor û Roman li dor Texeyyûlên Berê Rêçên İroyin Kûrt Edebiyatında Folklor ve Roman Geçmişin Tahayyülleri Etrafında bugünün izleri	Yüksek Lisans Mardin Artuklu Üniversitesi / Yaşayan Diller Enstitüsü / Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı
KENAN SUBAŞI	2014	Ji bo Zarokan di Fêrkirina Kurdî de Rola Mamikan: Vekolîn - Senifandin Çocuklara Kürtçe Öğretiminde Bilmacelerin Rolü: İnceleme - Sınıflandırma	Yüksek Lisans Mardin Artuklu Üniversitesi / Yaşayan Diller Enstitüsü / Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı

2009 yılından başlayarak belli başlı Kürt şehirlerinde Kürtçe bölümlerin açılmasıyla, Kürtçe dilinde eğitim verilmesi ve akademik yayınlar yapılmasının yolu açılır. 2009 öncesinde akademisyenlerin derslerde Kürtçe ders vermesi yasak iken, bu yasak Kürtçe eğitim veren bölümlerin açılmasıyla ortadan kaldırılmıştır. Bu çalışmalar edebiyat ve dil alanlarıyla sınırlı kalsa da, Kürtçenin bazı üniversitelere yüksek öğretim dili olarak girişi ve Kürtçe tezlerin yazılmaya başlanması Türk üniversite tarihi, akademik özgürlükler ve Kürt Çalışmaları açısından oldukça önemlidir. Öte yandan aşağıda gösterileceği üzere Kürtçe yüksek öğretime başlanması

²⁷ Bu tablodaki tüm bilgiler YÖK veri tabanında yer aldığı şekliyle aktarılmıştır.

ve üniversitelerde Kürt Çalışmaları'nın yürütülebiliyor olması bu alanda çalışma yürüten akademisyenlerin Kürtçe, Türkçe veya İngilizce yayınlarında ve derslerinde baskılara maruz kalmadıkları anlamına gelmemektedir.

3.KÜRT ÇALIŞMALARI ALANINDA TEMEL İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KISITLAMASI: YA SANSÜR VE OTOSANSÜR YA DA CEZALANDIRMA

UNESCO'nun 1997 tarihli Yüksek Öğretim Akademik Personelin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı'na göre:

Yüksek öğretim akademik personeli akademik özgürlüğünü sürdürme hakkına sahiptir. Bu hak; bir öğretimin buyruğu ile sınırlanmadan öğretme ve tartışma özgürlüğü, özgürce araştırma yapma ve bu araştırmanın sonuçlarını yayma ve basma özgürlüğünü, içinde çalıştıkları kurum ve sistemi eleştirme özgürlüğünü, kurumsal bir sansürden bağımsız olma hakkını, temsili ve mesleki akademik organlara katılma özgürlüğünü içerir. Tüm yüksek öğretim akademik personeli görevini hiçbir şekilde ayrımcılığa uğramadan ve devletten veya başka bir kaynaktan gelecek baskının korkusu olmaksızın yerine getirme hakkına sahip olmalıdır. Bu ilke, yüksek öğretim akademik personelinin buna olanak sağlayan demokratik bir çalışma ortamında, yani herkesin demokratik bir toplumu geliştirmek için çaba verdiği bir ortamda faaliyet göstermesiyle tam olarak yerine getirilebilir.²⁸

Bu kararın gösterdiği üzere uluslararası alanda UNESCO tarafından tavsiye edilen yüksek öğretim standartlarına göre akademik personel akademik özgürlüğünü sürdürme hakkına sahiptir ve akademisyenler akademik özgürlüklerini korurken devletten veya başka bir kaynaktan

²⁸ UNESCO Yüksek Öğretim Akademik Personelin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Yuksekk%20Ogretim%20Tavsiye.pdf>

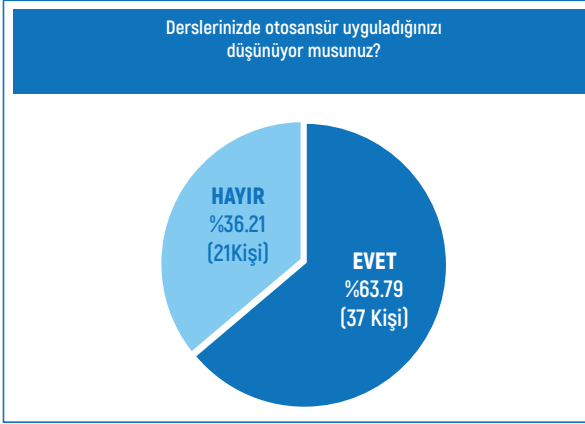
gelebilecek olan baskıların korkusu olmaksızın hareket edebilme hakkına sahip olmalıdır. Bunun için de demokratik bir çalışma ortamı gereklidir. Dolayısıyla baskının olmadığı demokratik bir ortamda özgürce akademik çalışmalar yürütebilmek, akademisyenlerin en temel haklarını oluşturur. Bu kriterlerle Türkiye üniversitelerinde Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışmalar yürüten akademisyenlerin deneyimlerine bakıldığında, Türkiye'deki siyasi iktidarın ve üniversite yönetimlerinin bu standartları sağlamaktan çok uzak olduğu görülür. Türkiye'de devlet ve üniversite yönetimleri istisnalar olmakla birlikte Cumhuriyet Tarihi boyunca bu alanda çalışma yürüten akademisyenleri farklı siyasi konjonktürlerde farklı şekillerde denetim ve baskı altında tutmaya, sindirmeye çalışmışlardır. Akademisyenler çalışmalarını bu baskıcı ortamda yürütmeye çalışmış veya yürütemeyip üniversiteden uzaklaştırılmışlardır.

Bu rapor çalışmasında gerçekleştirdiğimiz görüşmelere göre akademisyenlerin akademik özgürlük ve ifade özgürlüğü hakları çeşitli korkutma ve yıldırma politikalarıyla önemli düzeyde ihlal edilmiştir. Bu baskılanma, öncelikli olarak sansür ve otosansür olarak ortaya çıkmaktadır. Hem görüşmelere göre hem de ankete göre sansür ve otosansür, Türkiye Üniversitelerindeki Kürt Çalışmaları Alanı'nda ifade özgürlüğü ve akademik özgürlükler açısından her dönemde en önemli iki temayı oluşturmaktadır. Her ne kadar Kürt Çalışmaları 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye üniversitelerinde kabul görmeye ve 2009 yılından itibaren Kürtçe bölümler açılmaya başlansa da tezlerde ve akademik yayınlarda sansür ve otosansür devam etmiştir. Bazı görüşmeciler, tez danışmanlarının kendilerine farklı gerekçeler göstererek tez başlıklarında ve mümkünse tez içinde bazı kavramları kullanmamalarını tavsiye ettiklerini veya kendilerinin bazı konularda farklı çekincelerle otosansür yaptıklarını dile getirmişlerdir.

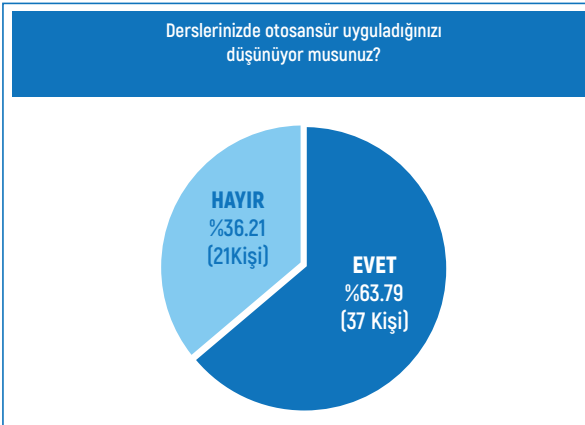
Görüşmecilere göre otosansür, hocaların veya tez yazan öğrencilerin kişisel sezgileriyle gerçekleştirdikleri bireysel bir pratik iken, sansür ise özellikle tez danışmanları tarafından öğrencilerden talep edilir. Sansür ve otosansür ağırlıklı olarak konuşurken ve yazarken, özellikle Kürtlere ait tarihi, coğrafi, kültürel ve dilsel vb. konularda seçilen kavramlarda kendini göstermektedir. Ayrıca Devlet'in Kürdistan'da uyguladığı politikaların eleştirisinde ve PKK ile olan çatışmanın analiz edilmesinde de bu sansür ve otosansür belirgindir. Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışma yürüten akademisyenlerin çoğu, akademik çalışmalarını yürütürken veya derslerde öğrencileri ile fikirlerini paylaşırken hangi fikirlerin ve kavramların devletin kırmızı çizgilerini açacağı ve dolayısıyla cezalandırılabileceğini, hangi fikir ve kavramların "makul" ve "kabul edilebilir" olduğunu tartmakta veya öngörmeye çalışmaktadırlar.

Gerçekleştirdiğimiz ankette Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışmalarını yürüten akademisyenlere hem Kürt ve Kürdistan konulu tez, kitap ve akademik makale-

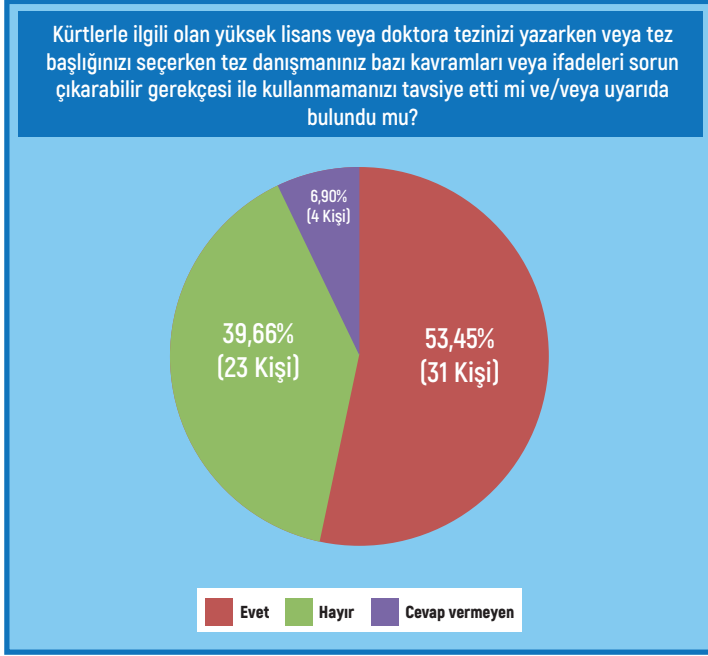
lerinde, hem de genel olarak derslerinde oto-sansür uygulayıp uygulamadıklarına dair sorular yönelttik. İki soruyu da ankete katılan 58 kişi cevapladı.

Tabloda görüldüğü üzere 58 kişiden 41 kişinin akademik yayınlarda otosansür uyguladığını ifade etmiş olması, Kürt Çalışmaları Alanı'nda akademik özgürlük ve ifade özgürlüğüyle ilgili ortaya çıkan temel sorunlardan birinin otosansür olduğunu gösterir. İlerleyen bölümlerde sansür ve otosansürün yoğun olarak hangi konu ve temalarda uygulandığı gösterilmektedir. Öte yandan yayınlara ek olarak derslerde de otosansürün boyutlarını hazırladığımız anket yoluyla açığa çıkarmayı hedefledik ve katılımcılara şu soruyu yönelttik:

Yukarıda görüldüğü üzere bu soruya 58 kişiden 37 kişi Evet cevabını vermiştir. Bu cevaplarda görülen otosansürün yaygınlığı çarpıcıdır. Sansür ve otosansür ile ilgili bu iki sorunun hemen ardından ankete katılımcılara tez danışmanlarının tezlerine yönelik "sorun yaratabilir" gerekçesi ile sansür talep edip etmediğine dair bir soru yönelttik. Bu soruyu 58 katılımcıdan 54 kişi cevapladı.

Burada da görüldüğü üzere görüşmecilere paralel olarak anketi yanıtlayanların da %53.45'lik kısmı tez danışmanının sorun çıkarabilir gerekçesi ile tezindeki kavramlara tavsiye veya uyarı yoluyla müdahale ettiğini dile getirmiştir. 58 kişiden 3 kişinin bu soruya “Evet” cevabı vermesi yazılan tezlerin önemli bir kısmının birçok çekince ve kaygı ortamında tamamlanarak savunulduğunu da göstermektedir. Bu kaygı ortamı da siyasi iktidarın ve üniversite yönetimlerinin akademik personel üzerindeki baskısının yoğun olduğunu açığa çıkarır. Aşağıda görüşmelerden yapılacak olan alıntılarda görüleceği üzere Kürt Çalışmaları’nda sansür ve otosansür konusu sadece OHAL sonrası döneme özgü değil bütün dönemlere ilişkin genel bir sorundur.

3.1. Uzun Yıllar Yasaklı Kalan İki Kavram: “Kürt” ve “Kürdistan”

Uzun yıllar boyunca devletin resmî ideolojisinin inkâr ettiği ve kullanılmasını yasakladığı “Kürt” kavramının bağımsız araştırmacılar veya üniversitede çalışan akademisyenler tarafından kullanılmasının suç sayılması ve cezalandırılması ancak 1990’lı yıllarda sona erdi. Dolayısıyla İsmail Beşikci’nin deneyimlerinde de görüldüğü üzere 1990’lı yıllara kadar Kürt kavramı, üniversitelerde sansür ve otosansüre maruz kalan ve ifade özgürlüğü açısından engellenen ve bastırılan bir kavram ola-

FIKRET B

PARADİG-

RESMÎ İDEOLO

MANIN

ELEŞTİRİSİNE GİRİŞ

İFLAŞI

FIKRET BAŞKAYA

PARADİG-

RESMÎ İDEOLOJİNİN

MANIN

ELEŞTİRİSİNE GİRİŞ

İFLAŞI

rak karşımıza çıkar. Öte yandan, Kürt kavramı üniversitelere giriş yapmış olsa da Fikret Başkaya'nın deneyimlerinden de izlenebileceği üzere resmî Türk Tarih Tezi'ni, resmî ideolojiyi eleştirerek devletin kırmızı çizgilerini aşan akademisyenlerin cezalandırılması 1990'lı yıllarda devam etmiştir. Fikret Başkaya Kemalizm'i, resmî ideolojiyi ve devletin Kürt politikasını eleştirdiği 1991 yılında yayımlanan *Paradigmanın İflası Resmî İdeolojinin Eleştirisine Giriş* adlı kitabı nedeniyle Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisat Bölümü'nden ihraç edilmiş ve kitabının yayımlanmasından 15 gün sonra hakkında dava açılmıştır. Uzun süren yargılama sürecinin ardından 1993 yılında Başkaya'ya 20 ay hapis cezası ve ayrıca para cezası verilmiştir. Başkaya bu kitabı nedeniyle 15 ay Ulucanlar ve Haymana Cezaevleri'nde kalmıştır (Fikret Başkaya ile görüşme, 1 Eylül 2020).

Günümüzde Türkiye üniversitelerinde kullanılması istenmeyen tabu bir kelime olmaktan çıkmış olan Kürt kavramının Türk milliyetçisi akademisyenlerin güçlü olduğu üniversite ve bölümlerde resmî ideoloji çerçevesinde sansürlenmeye çalışıldığı görüşmelerde ortaya çıktı. Örneğin 2009 yılında yüksek lisans tezini savunan bir görüşmeci, tezinde kullandığı Kürt kavramına Türk milliyetçisi bir tez jüri üyesinin nasıl tepki verdiğini şu sözlerle dile getirdi:

O başlıktan tabii ki salnamelere, arşiv belgelerine, dönemin kaynaklarına dayanarak, Kemal Karpat'ın Osmanlı Nüfusu kitabına dayanarak bölgede yaşayan unsurları yazmıştım. Şu kadar Kürt, şu kadar Ermeni, şu kadar Ezidi falan diye. Bir hoca şey demişti; "Ne Kürt'ü? Kürt diye yazamazsın!" Ben de "Ne yazmam gerekiyor?" dedim. Dedi ki: "Türk yazman lazım." Dedim; yani belgeyi tahrif mi edeyim? "Ben şu an jüriyim bana karşı cevap veremezsin. Vacip olan unsur ne ise o yazılacak!" dedi. "Tamam dedim belgeyi tahrif mi edeyim?" Bana "Hâkim olan unsur neyse o yazılacak" dedi. Ben de "Tamam hâkim unsur Türk olabilir ama orada yaşayan farklı etnik ve dini gruplar var. Bunları da devletin resmî kayıtları olan salnamelerden yazıyorum. Bunu kabul etmek niye bu kadar zor?" dedim. Açıkçası böyle çok tahrik edici konuştu ben de sinirlendim. Diğer iki hoca yatıştırmaya çalıştı.

Burada yaşanan olay bir devlet üniversitesinde ve bir tarih tezinin tez jürisinde 2009 yılında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla 2009 yılında dahi Kürt kavramının üniversitede sansürlenmeye çalışıldığı ve bir tarih tezinde bile Kürt kavramına tahammül edilemediği görülmektedir. Burada sansür talep eden bir tez jüri üyesidir. Tez danışmanı ise öğrencisini böyle bir talepte bulunan jüri üyesine karşı korur ve görüşmeci tezinde değişiklik yapmadan tezini savunur.

Kürt kavramından farklı olarak "Kürdistan" kavramı ise 2009 yılına kadar Türkiye üniversitelerinde yoğun olarak baskıya, yasaklamalara uğramış, suç delili olarak kabul edilmiş, sansür ve otosansüre uğramıştır. YÖK veri tabanında açıkça ortaya çıktığı üzere "Kürdistan" kavramına yönelik sansür ve otosansür 2009 yılına

kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. 2009 yılının en önemli özelliği, AKP Hükümeti'nin "Açılım Süreci" olarak da tanımlanan "Demokratik Açılım" adı verilen, devletin Kürt politikalarında bazı demokratik adımlar atmasına yönelik politikalarının hayata geçmesidir. Aynı dönemde Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin de etkinliğinin arttığı ve Türkiye ile birçok siyasi ve ekonomik ilişki içinde bulunduğu bir dönemi ifade eder. Kürdistan Bölgesel Yönetimi ifadesinde geçen Kürdistan kavramı başlı başına Kürdistan kavramının tabu pozisyonunu da önemli oranda sarsmıştır.

Başlığında Kürdistan kavramı geçen ilk tezler aşağıdaki tablodaki gibidir. Tablodaki tez başlıkları ve çevirileri YÖK veri tabanında olduğu şekliyle alındı.

YÖK Veri Tabanında Başlığının İçinde "Kürdistan" Kelimesi Geçen İlk Tezler²⁹

Tez Yazarı	Yıl	Tez Başlığı	Program ve Üniversite
ZUHAL AY HAMDAN	2019	The Governmental Policies and Military Methods Against the Workers Party of Kurdistan (PKK) in the 1990s 1990'lı Yıllarda Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) Karşı Benimsenen Hükümet Politikaları ve Askeri Yöntemler	Yüksek Lisans-Ortadoğu Teknik Üniversitesi
BAŞAK DENİZ ÖZDEMİR	2012	Transformation Process of Northern Iraq to Kurdistan Regional Government After the Gulf War Körfez Savaş Sonrası Kuzey Irak'ın Kürdistan Yerel Yönetimine Dönüşme Süreci	Yüksek Lisans-Yeditepe Üniversitesi
MİNHCAN ÇELİK	2012	Turning Enemies Into Friends: The Change in Turkey's Relations With Kurdistan Regional Government Between 2007-2011 Düşmanları Dosta Evirmek: Türkiye ve Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Arasındaki İlişkilerde 2007-2011 Yılları Arasında Yaşanan Değişim	Yüksek Lisans-Fatih Üniversitesi
İBRAHİM SADEDDİN BİRGEÖLÜ	2013	Sovereignty and Identity in the Modern Middle East: The Pursuit of a Sovereign 'Kurdistan' in Iraq and Turkey (Türkçe çevirisine yer verilmemiş.)	Yüksek Lisans-University of London-London School of Economics - Yurtdışı Enstitü
HAYAM NORI AWAD	2015	Isolation and Identification of Pathogenic Bacteria From Drinking and Used Water Samples in the Cities of Kahramanmaraş and Duhok, Kurdistan Region-Iraq Kahramanmaraş ve Kürdistan Bölgesi Duhok Kentinde, İçme ve Kullanma Suyu Örneklerinden Patojen Bakterilerin İzolasyon ve İdentifikasyonu	Yüksek Lisans-Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
UĞUR BAYRAKTAR	2015	Yurtluk-Ocaklıks: Land, Politics of Notables and Society in Ottoman Kurdistan, 1820-1890 Yurtluk-Ocaklıklar: Osmanlı Kürdistan'ında Toprak Eşraf Siyaseti ve Toplum, 1820-1890	Doktora-Boğaziçi Üniversitesi

²⁹ Bu tablodaki tüm bilgiler YÖK veri tabanında yer aldığı şekliyle aktarılmıştır.

YÖK veri tabanına göre başlığının içinde “Kürdistan” (Kurdistan) kelimesi geçen toplam 42 tez bulunuyor.³⁰ Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere başlığının içinde “Kürdistan” kelimesi geçen tezlerin hepsi Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi veya Osmanlı Dönemi Kürdistan Bölgesi’ne dair yazılmış tezlerden oluşuyor. AKP Hükümeti’nin Osmanlı Dönemi’ni romantize eden yaklaşımının ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile Türkiye arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin dolaylı olarak Türkiye üniversitelerindeki tabulara ve devletin Kürdistan kelimesine dair ifade özgürlüğünü kısıtlayan inkârcı tutumuna olumlu etkide bulunduğunu söylemek mümkündür.

2009 öncesinde Kürdistan kelimesi üniversitelerde yasaklı bir kelime olduğu için, bu kelime yoğun bir şekilde sansür ve otosansüre maruz kalmıştır. 2009 öncesi döneme ilişkin olarak görüşmecilerden biri, 2007 yılında içinde Kürdistan kelimesi geçen tez önerisini tez danışmanı ile paylaştıktan sonra yaşadıklarını aşağıdaki sözlerle dile getirdi. 2011 yılında akademisyen olarak çalışmaya başlayan bu görüşmeci, 2016-2018 OHAL döneminde doktor öğretim görevlisi görevinden KHK ile ihraç edilir. Görüşmeci, ihraç edilme nedenini üniversite rektörlüğünün politikalarına üniversite toplantılarında açıkça itiraz etmesi ve genel olarak üniversite bünyesinde dile getirdiği eleştirel görüşlerinden kaynaklandığını düşünüyor. Görüşmeci 2007 yılında üniversitede sunduğu doktora tez önerisinde “Kürdistan” kelimesini kullandıktan sonra tez danışmanı ile arasında geçen diyalogları şu şekilde dile getirdi:

Bir tez yazdım[...] ve [tez danışmanıma] götürdüm, beraber okuduk. Baktı, adamın gözleri masaya düşecekti neredeyse, baktı böyle: “Bu ne lan?” dedi.” Tez proposal” dedim, “Nasıl proposal lan bu böyle?” dedi. “Yazdım işte” dedim, “Ne yazıyor burada?” dedi. “[...]Bu tez Kürdistan’daki şiddet dolu yıkım politikasını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.” ile başlayan her üç cümlede bir Kürdistan, yıkım, şiddet, inşa geçen bir drafttı [taslak]. Baktı böyle: “Sen bunu bu şekilde yazmışsın da biz bunu böyle kabul etsek enstitüyü kapatırlar.” dedi. “Evet, kapanıyorsa kapansın” dedim[...] Baktı: “Gebertirim ulan seni, başımızı belaya mı sokacaksın bizim? Neyin bedeli, dünya kadar ev taksidi, araba taksidi var lan. Valla gebertirim seni. Oğlum bak enstitüyü de kapatırlar, hepimizi de içeri atarlar” dedi. “Ee ne yapalım?” dedim, “Yumuşat lan onu” dedi. Ama bir şeyi biliyorum, [tez danışmanımın] oradaki tezlerle ilgili bir sorunu yoktu, doğru olduğunu biliyordu. Ondan sonra bütün Kürdistanlar, Kürtlerin yaşadığı yere dönüştü[...] 2.5 saat sonra öneri jürisine girdik. Şansımıza [tez danışmanım] çok sağlam durdu arkamda, [...] hoca vardı o zaman, çok baba bir adamdı, tarihçi. O da hakikaten çok sağlam durdu.

Bu alıntıda da görüldüğü üzere 2007 yılında “Kürdistan” kelimesi bu konunun

tartışılmasını destekleyen ve hatta kişisel olarak bu kavramın kullanılmasını kabul edebilecek bir tez danışmanı tarafından dahi sansürlenir. Burada tez danışmanının sansür talebinin nedeni işten çıkarılma kaygısı, ekonomik kaygılar, cezaevine girme kaygısı ve enstitünün kapatılması kaygısı olarak ortaya çıkar. Bugün bu tarz kaygılar nedeniyle sansür veya otosansür uygulamaları Türk üniversitelerinde gerçekleştirilen Kürt Çalışmaları Alanı'nda yaygın olarak varlığını korumaktadır. Üniversitelerdeki akademik özgürlük ve ifade özgürlüğünü engelleyen en önemli etkenler, devletin uzun yıllardır uyguladığı ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı cezalandırma politikaları olarak ortaya çıkıyor.

2009 yılından itibaren Kürdistan kavramı YÖK tarafından kabul edilse de farklı zamanlarda üniversite yönetimleri, akademik dergilerin yayın kurulları veya konferans organize edilen komiteler tarafından bu kavramı kullanan yayınlar ve bildirimler reddedilebilmektedir. Örneğin bir görüşmeci 2012 yılında katılacağı bir tarih konferansında kendisinden, içinde Kürdistan kelimesi geçen bildirisinin başlığında bu kavramı çıkarmasının talep edildiğini dile getirdi. Görüşmeci bunu reddeder. Yaşanan tartışmanın ardından görüşmeci bildirisini geri çeker ve konferansa katılmaktan vazgeçer. Dolayısıyla Kürdistan kavramının kullanılmasının engellenmesi, YÖK bu kavramın kullanımını kendi sisteminde kabul etmiş olmasına rağmen farklı yöntemlerle farklı alanlarda devam etmektedir.

3.2 Günümüzde Baskılanan Bazı Konular ve Kavramlar:

Araştırma sırasında ortaya çıkan ve YÖK veri tabanında da bulunmayan ancak bazı akademisyenler tarafından Kürt Çalışmaları alanında kullanılmak istenmesine rağmen kullanılmayan bazı kavramların olduğu görüşmeciler tarafından dile getirildi. Bu kavramların Kürt Çalışmaları bağlamında “Kuzey Kürdistan”, “sömürge”, “koloni” veya “anti-kolonyal” kavramlar olduğu görüldü.

Sömürge kavramıyla ilgili olarak, tezini Kürtçe yazan bir görüşmeci, tez başlığı önerisinde geçen “anti-kolonyal” kavramıyla ilgili olarak bir anektodunu şöyle paylaştı:

[...]bu kuruldaki bir doktor hoca bir öneri getirdi: “Sakin beni yanlış anlama, bence hiçbir sakıncası yok ama anti-kolonyali kullanma” dedi. “Niye?” dedim. “Şimdi biz üçümüz, üç doktor, kabul ediyoruz ama yarın öbür gün senin savunmana iki profesör girecek zorunlu olarak. Bunlardan ikisini dışarıdan seçeceğiz, çünkü biz içerdeniz, ama diğerini dışarıdan seçeceğiz. Yarın öbür gün danışmanın değişir başka biri gelir, danışmanın bunu kabul etmez, sen tezini yazmış olursun sana her şeyi yeniden yazdırır, öyle bir yük altına girmiş olursun. Biz de buna üzülürüz. Bu tür şeylerle karşılaşmamak için içerikle ilgili bir şey söylemeyeceğim ama

başlıktan bunu kaldır. Sen bir yazarsın, yarın öbür gün kitaplaştıracığın kesin, kitaplaştırdığında yine yazarsın” dedi. Bana çok mantıklı geldi. Böyle bir otosansürle karşı karşıya kaldım. İçerik ile ilgili bir şey söylemedi, sadece başlık ile ilgili bir öneri getirdi çünkü, “Bu başlığı gören içerikten korkacak. Senin dil edebiyat çalıştığını anlamayacaklar” dedi[...] Başlıktan “anti-kolonyali” çıkardım.

Burada da “anti-kolonyal” kelimesinin çıkarılma önerisinin gene iyi niyetle “koruma” amaçlı yapıldığı dile getiriliyor. Görüşmeler sırasında dünya akademik literatüründe rahatlıkla kullanılabilen ve hiçbir sansür veya otosansüre maruz kalmayan bu ve benzer kavramların Türkiye üniversitelerinde sansür ve otosansüre uğraması oldukça önemlidir. Başka bir görüşmeci de Kuzey Kürdistan kavramıyla ilgili olarak bir görüşünü paylaştı. Bu görüşmeci 2016 sonrası dönemde KHK ile görevinden çıkarılan akademisyenlerdendir. İşten çıkarılma nedenini üniversite bünyesinde dile getirdiği muhalif görüşleri olarak açıkladı.

Şimdi diyelim ki ben tezimde bir şey yazacağım haliyle yazarken Bakurê Kurdistan diyeceğim. Kürdistan’ın Kuzeyi diyorum. Mesela Kürdistan desen bu artık yenilir yutulur bir şey fakat Kuzey Kürdistan dediğin zaman bu hâlâ birçok kişi için yenilir yutulur bir şey değildir.

OHAL döneminde üniversite bünyesinde önce hakkında “PKK’lı” olduğuna dair asılsız söylentiler çıkarıldığını ve daha sonra rektör tarafından istifaya zorlanarak istifa etmek zorunda kaldığını belirten bir akademisyen sansür ve otosansür konusundaki uygulamaya dair şunları dile getirdi :

Kitapta çok daha farklı şeylere temas etmek isterdim, fazlasıyla sansür, otosansür uyguladık. Mesela ben o çalışmada kolektif hafızaya yansıyan şeyleri aktaramadım. Bölgenin kendine has bir politik hafızası var, mesela köy boşaltılmış ama bunun sebeplerine maalesef değinmiyoruz. Maalesef buna çok acı bir şekilde “terör dönemi” demek zorunda kalıyorsun ama yapmak zorunda kalıyorsun, çünkü o çalışmanın ben gerçekten çıkmasını istiyordum. Gerçi bu ibareyi kitapta kullanmadım ama işte “malum olaylar”, “bölgedeki çatışmalar” gibi kavramları kullandım.

Uzun yıllardır Devlet ile silahlı çatışma halinde olan PKK’yi çalışmalarına, konuşmalarına konu etmek akademisyenler önce dilsel bariyerlerle karşılaşmaktadır. Üniversite de devlet gibi akademisyenlerden örgütü tanımlarken “terör” tanımını kullanmasını ve terörü lanetlemesini ilk elden beklemektedir. Bu nedenle PKK ile Devlet arasındaki silahlı çatışmaların analizi, PKK ile Kürtler arasındaki ilişkinin boyutları üniversitelerde özgürce tartışılmayan diğer önemli temaları oluşturur.

Aşağıda ele alınacak olan ve onlarca akademisyenin üniversiteden ihraç edilme-

siyle sonuçlanan “*Bu suça ortak olmayacağız!*” metni de böyle bir metindir. Bu metinle akademisyenler devlet ve PKK arasındaki çatışmaların nasıl tartışılması ve bu çatışmalara dair nasıl bir tutum alınması gerektiğine dair devletin çizdiği sınırların dışına çıkmış ve ardından büyük bir kısmı yoğun olarak cezalandırılmıştır. Dolayısıyla Türkiye üniversitelerinde Kürt Çalışmaları açısından “çatışma analizi”nin ve devletin Kürdistan’daki politikalarının hangi kavramlarla ve nasıl tartışıldığı temel meselelerden birini oluşturmaktadır.

3.3.”Bu suça ortak olmayacağız!” “Em ê nebin hevparên vî sûcî!” Bildirisinde Yer Alan Kavramlar ve İmzacı Akademisyenlerin Cezalandırılması

UNESCO’nun 1997 tarihli Yüksek Öğretim Akademik Personelin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı’na göre;

[...] tüm yüksek öğretim akademik personeli, hem düşünce, vicdan, din, ifade, toplantı ve örgütlenme haklarına hem de kişi özgürlüğü ve güvenliğiyle seyahat özgürlüğüne sahip olmalıdır. Öğretim üyelerinin bir vatandaş olarak sahip oldukları kişisel haklarını kullanmaları engellenmemelidir. Ülke siyaseti ve yüksek öğretimi etkileyen siyasi kararlar hakkında özgürce kendi görüşlerini ifade ederek sosyal değişime katkıda bulunmak da bu kapsama dahildir. Akademik personelin bu haklarını kullanmaları nedeniyle herhangi bir ceza almamaları gereklidir. Yüksek öğretim akademik personeli keyfi bir şekilde yakalanmamalı ve gözaltına alınmamalı, işkenceye, zalim, insanlık dışı ve haysiyet kırıcı muameleye tabi tutulmamalıdır. Haklarının ağır bir şekilde ihlal edilmesi durumunda, yüksek öğretim akademik personeli ilgili ulusal, bölgesel kuruluşlara ve Birleşmiş Milletler kuruluşları gibi uluslararası organlara başvurma hakkına sahip olmalı ve yüksek öğretim personelinin temsil eden örgütler bu durumlarda tam desteklerini sunmalıdır.

Bu kısımda anlatılacak olan akademisyenler tarafından imzalanan “*Bu suça ortak olmayacağız!*”, “*Em ê nebin hevparên vî sûcî!*” başlıklarıyla Türkçe ve Kürtçe olarak yayımlanan ve ülke siyaseti ile ilgili görüşleri açıkça dile getiren bildiri sonrasında akademisyenlere devlet tarafından yaşatılanlar, yukarıdaki çoğu ilkeyi ihlal eder niteliktedir. Aşağıda gösterileceği üzere akademisyenler bu alıntıda dile getirilen pek çok insan hakları ihlallerine maruz kalmışlardır. Bu alıntıda da açıkça yazılı olduğu üzere, akademik personel, ülke siyasetini etkileyen siyasi kararlar hakkında özgürce görüş bildirme ve bu yolla toplumsal değişime katkıda bulunma hakkına sahip olmalı ve bu nedenle cezalandırılmamalıdır.

OHAL Rejimi’nin ilan edilmesinden 6 ay önce 11 Ocak 2016 tarihinde kamuy-

la paylaşılan, ilk aşamada 1128, ikinci aşamada ise 2212 akademisyen ve doktora öğrencisi³¹ tarafından imzalanan “*Bu suça ortak olmayacağız!*” bildirisine karşı siyasi iktidarın verdiği baskıcı ve cezalandırıcı tepki, birçok farklı alanda çalışma yürüten akademisyenleri olduğu kadar, bu metni imzalayan ve Kürt Çalışmaları Alanı’nda çalışmalar yürüten akademisyenleri de önemli düzeyde etkilemiştir. Hem görüştüğümüz akademisyenler, hem de ankete katılanların ne kadarının bu bildiriye imzaladığı ve bildiri nedeniyle üniversiteden ihraç edildiği raporun giriş kısmında dile getirildi. Giriş kısmında da görüldüğü üzere Kürt Çalışmaları Alanı’nda çalışmalarını yürüten birçok akademisyen bu bildiriye imzalamış ve bildirinin ardından başlayan hak ihlallerinden önemli oranda etkilenmiştir.

“Bu suça ortak olmayacağız! Em ê nebin hevparên vî sûcî!” bildirisi³², Türk-Kürt ilişkileri tarihi ve bu ilişkilerin Türkiye üniversite tarihine etkisi açısından önemlidir. Türkiye üniversite tarihinde ilk defa çok farklı disiplinlerden ve akademik pozisyonlardan üniversite çalışanı Türk, Kürt ve diğer etnik gruplardan akademisyenler ve doktora öğrencileri, devletin Kürtlere yönelik politikalarını açıktan ve sert bir biçimde eleştiren Türkçe ve Kürtçe yazılmış bir bildiriye imzalı bir şekilde kamusal alanda Türkçe ve Kürtçe paylaştılar.

İmza sahipleri, Sur, Silvan, Nusaybin, Cizre ve Silopi gibi Kürtlerin yoğun olarak ikamet ettiği bölgelerde devam eden silahlı çatışmalar süresince devletin politikalarını eleştirmektedir ve Devleti, hem kendi iç hukukuna hem de uluslararası hukuka uygun davranmaya davet etmektedir.

Bu bildirinin kamuya paylaşılmasının hemen ardından dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bir basın açıklamasıyla bildiriye bir “*ihanel*” ve “*teröre destek*” olarak değerlendirerek, bu bildiriye imzalayan akademisyenleri “*sözde aydınlar*”, “*aydın müsveddeleri*”, “*cahil*”, “*karanlık*” ve “*mandacı*” gibi sıfatları kullanarak aşağılamıştır.

Bu konuşmanın hemen ardından başta medya olmak üzere ve birçok farklı odak tarafından bildiriye imzalayan akademisyenlere karşı propaganda ve saldırılar başlamıştır. Cumhurbaşkanı’nın konuşmasının hemen ardından aynı gün içinde yani 12 Ocak 2019 günü YÖK Genel Kurulu konuyla ilgili acil toplantı düzenlemiş ve toplantının ardından bir açıklama yaparak söz konusu imzacı akademisyenler hakkındaki rektörlerle toplanarak bu kişiler hakkında “gereğinin yapılacağı”nı bildirmiştir:

Bir grup akademisyen tarafından yayımlanan devletimizin, Güneydoğu’da sürmekte olan teröre karşı mücadelesini ‘katliam ve kıyım’ olarak nitelleyen bildiri, tüm akademi camiasını zan altında bırakmaktadır. Terö-

31 Akademisyenlere doktora öğrencileri de dahil edilmiştir.

32 Bildiri içeriği ve tartışmaları hakkında daha fazla bilgi için bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Bar%C4%B1%C5%9F_%C4%B0%C3%A7in_Akademisyenler_bildirisi

re destek veren kişinin mesleği ve statüsü hiçbir demokratik ülkede kişiye imtiyaz sağlamaz, teröre destekçiliği hiçbir şekilde hafife alınmaz. Teröre destek veren bu bildiri, akademik özgürlük ile bağdaştırılamaz. Vatandaşlarımızın güvenliğini sağlamak devletin en temel görevidir. Bu bildiri ile ilgili olarak hukuk çerçevesinde gereği yapılacaktır. Rektörlerimiz ve Üniversitelerarası Kurul ile bu konuyu görüşmek üzere toplanacağız. (Sözcü, 12 Ocak 2016).³³

YÖK'ün bu açıklamasına paralel olarak imzacı akademisyenlere yönelik üniversite yönetimleri tarafından büyük bir baskı ve cezalandırma politikası hayata geçirilmeye başlanmıştır. Birçok akademisyene savcılık tarafından “terör örgütü propagandası” yaptıkları iddiasıyla dava açılmıştır. Her ne kadar bütün imzacılar aynı süreçlerden geçmese de ve deneyimlerinde birçok farklılık olsa da, imzacı akademisyenler hapis, gözaltı, görevden ihraç edilme, disiplin soruşturması açılması, dava açılması, istifaya zorlama, imzayı geri çekmeye zorlama, pasaporta tahdit konması, yurt dışı yasağı gibi farklı hak ihlallerine maruz kalmıştır. Devlet tarafından akademisyenlere yaşatılanlar bu bölümün başında alıntılanan UNESCO'nun Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı'na tamamen aykırıdır.

“Bu suça ortak olmayacağız!” metnini imzalayan akademisyenlerin yaşadıkları hak ihlalleri ile ilgili çok sayıda rapor hazırlandığı için bu raporda bu konu derinlikli olarak işlenmeyecek. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgilere erişmek için dipnotta yer alan raporlar incelenebilir.³⁴ Ayrıca Barış İçin Akademisyenler tarafından hak ihlallerine dair veriler <https://barisicinakademisyenler.net/node/314> adresinde düzenli olarak güncellenmektedir.

³³<https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/cumhurbaskani-erdogan-suriye-kokenli-bir-canli-bom-ba-saldirisi-oldugu-degerlendirilen-teror-olayini-esefle-kiniyorum-3-1039871/>

³⁴ Bu önemli raporlardan bazıları şöyledir:

- Barış İçin Akademisyenler Davasının Kısa Tarihi 11 Ocak 2016-11 Ocak 2019, TİHV Akademi
- Academic Purge in Turkey Human Rights Violations, Losses, and Empowerment, Human Rights Foundation in Turkey, 2019 https://tihvakademi.org/wp-content/uploads/2020/02/Academic_Purge_in_Turkey_Executive_Summary.pdf
- Akademisyen İhraçları, Hak İhlalleri, Kayıplar ve Güçlenme Süreçleri, 2019 <https://tihvakademi.org/wp-content/uploads/2020/02/akademisyenihracari.pdf>
- Barış İçin Akademisyenler Dayanışma Grubu Raporu, 2019, <https://barisicinakademisyenler.net/sites/default/files/Bakraportr041219.pdf>
- Üniversitenin Olağanüstü Hâli, Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme, Serdar Tekin, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 2019, <https://tihvakademi.org/wp-content/uploads/2020/02/universiteninolanaganustuhali.pdf>
- Bilim Akademisi Akademik Özgürlükler Raporu 2016-2017g <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2017/07/bilim-akademisi-ozgurlukler-raporu-2016-2017-agustos-9.pdf>

Bu başlıkta dile getirilen hak ihlallerinin tümü Türkiye'nin tarafı olduğu Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 19. Maddesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi'ne tamamen aykırıdır.

İfade özgürlüğünü ve akademik özgürlükleri bu biçimde engelleyen devletin cezalandırıcı uygulamaları aynı zamanda Türkiye'de Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışmalar yürüten akademisyenlerin akademik çalışmalarında ve derslerinde neyi söyleyip neyi söyleyemeyeceğine dair çok önemli bir mesajdır.

Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışma yürüten kaç kişinin bu bildiriye imzaladığı bilinmiyor. Öte yandan bu alanda çalışma yürüten akademisyenlerin dile getirdikleri hak ihlallerinin çoğuna maruz kaldığı hem ankette hem de derinlemesine görüşmelerde ortaya çıktı. Örneğin, görüştüğümüz imzacı akademisyenlerin bir kısmı ihraç edilirken diğer bir kısmı ihraç edilmemiştir. Görüşmecilerin 9'u bildiriye imzalamış ve 9 kişiden 4'ü KHK ile görevinden ihraç edilirken, 1'i görevinden istifa etmiş, 1 kişinin sözleşmesi uzatılmamıştır. İmzacı görüşmecilerden 3'ü ise görevine devam etmektedir. Aynı şekilde anketi cevaplayan 58 kişiden 17 akademisyen bildiriye imzaladığı için KHK ile görevinden ihraç edildiğini bildirmiştir.

Görüşme yaptığımız imzacı akademisyenlerden biri üniversiteden uzaklaştırılma kararına karşı OHAL Komisyonu'na sunduğu itiraz dilekçesine yazdıklarını bizimle paylaşırken ne ile suçlandığını bilmediğinden önce olası suç isnatlarını kendisinin oluşturduğunu sonra da kendisini savunduğunu dile getirmiştir. Görüşmeci ne ile suçlandığını, hangi fiil ve sözlerinin suç sayıldığını bilmeden kendisini savunmak zorunda kalmıştır. Bu durum AİHS ile de korunan başta "Masumiyet Karinesi" ve "Adil Yargılanma Hakkı" olmak üzere hukukun genel prensiplerine olan aykırılığı ve hak ihlallerini gözler önüne sermektedir.

Ben size yazdığım savunmayı söyleyeyim, belki oradan daha iyi anlarsınız. Ortada bir dosya yok, sadece sizi "terörle" ilişkiniz var diye işten atıyorlar. Dosya olmadığı için ben savunmamı şöyle yazdım: Beni muhtemelen şundan dolayı atmışsınızdır, buna dair savunmam şu. Muhtemelen ikinci gerekçe şu olabilir, ikinci savunmam şu. Muhtemelen üçüncü şu olabilir, böyle bir muhtemel dört-beş "suç iddiası" yarattım. [...] Önce sizden bir suç tahayyül etmenizi, sizin kendinizden bir suç unsurunu düşünmenizi istiyor, sonra ona dair savunma yapıyorsunuz. Trajikomik.

Kürt Çalışmaları Alanı'nda çalışma yürüten imzacı akademisyenler ile diğer alanlarda çalışma yürüten akademisyenler benzer süreçleri yaşamışlardır. Bu konuda hali hazırda çok sayıda rapor yayımlandığı için bu raporda "Bu suça ortak olmayaçaz!" bildirisi bağlamında yaşanan hak ihlalleri ayrıca detaylandırılmamıştır.

3.4. Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde Zazalık, Kürtlük ve Zazaca Tartışmalarının Baskılanması

Zazalar ile ilgili tartışmalar inkar ve asimilasyon politikaları kapsamında başlamış ve kendilerini Kürt olarak tanımlayan Zazaların, Kürt olmadığına ilişkin argümanlar üretilmiştir. Bu dönemde bu eski strateji akademide yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler sırasında ortaya çıkan önemli bir akademik özgürlük ve ifade özgürlüğü ihlali Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri ile ilgili oldu. Zaza Dili ve Edebiyatı bölümleri, sadece iki üniversitede, Tunceli’de yer alan Munzur Üniversitesi ve Bingöl’de yer alan Bingöl Üniversitesi’nde bulunmaktadır. Öte yandan Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümleri’nin yer aldığı diğer üniversitelerde de Zazakî-Kirmanckî-Dimilkî-Kirdkî olarak da adlandırılan ve Türkçede Zazaca olarak bilinen dil/lehçe ayrı bir ders olarak okutulmaktadır. Zazakî-Kirmanckî-Dimilkî-Kirdkî olarak adlandırılan lehçe veya dil Türkçede Zazaca olarak bilindiği için bu raporda Zazaca olarak adlandırılacaktır.

Görüşmeler sırasında Kürtçe-Kurmançiden farklı olarak Zazaca, hakkında birçok tartışmanın yürütüldüğü bir alan olarak ortaya çıktı. Örneğin Celadet Ali Bedirxan tarafından geliştirilen ve Kürt yazar ve akademisyen çevresinde genel kabul gören Kürtçe olarak anılan alfabeden farklı olarak Zazacada birbirinden farklı alfabeler kullanılmakta ve Zazaca alfabede standardizasyon bulunmamaktadır.

Zazaca bölümler konusunda görüştüğümüz akademisyenler Zazaca alfabe konusunda çok sayıda farklı yaklaşım olduğunu dile getirdiler. Bu yaklaşımlardan üç tanesi ön plana çıkar. Bunlardan biri, 1930’lu yıllarda *Celadet Ali Bedirxan* tarafından geliştirilen “*Kürtçe Alfabe*” veya “*Bedirxan Alfabesi*” olarak adlandırılan alfabedir. Bu alfabe Zazaca yazımına önemli katkılar sunan *Vate Çalışma Grubu ve Yayınevi* başta olmak üzere, *Avesta*, *Nûbihar*, *Peywend* ve *Rûpel* gibi yayınevleri tarafından kullanılmaktadır. Diğer alfabe *Jacobson/Ware Alfabesi* olarak adlandırılan, ilk defa 1980 sonrası dönemde çıkan *Ayre* (1985-87), *Piya* (1988-1992), *Ware* (1992-2003) gibi dergiler tarafından kullanılan ve 1993 yılında *Ware Dergisi* ve dilbilimci *C.M. Jacobson*’ın çıkardığı imla kılavuzuyla ilişkili olarak bu şekilde tanımlanan alfabedir.³⁵ Zazaca yazımında kullanılan Bedirxan ve Jacobson/Ware alfabelerine ek olarak, üniversitelerde ön plana çıkan bir diğer alfabe Munzur Üniversitesi’nde öğretim üyesi olan Zülfü Sercan’ın geliştirdiği alfabedir.

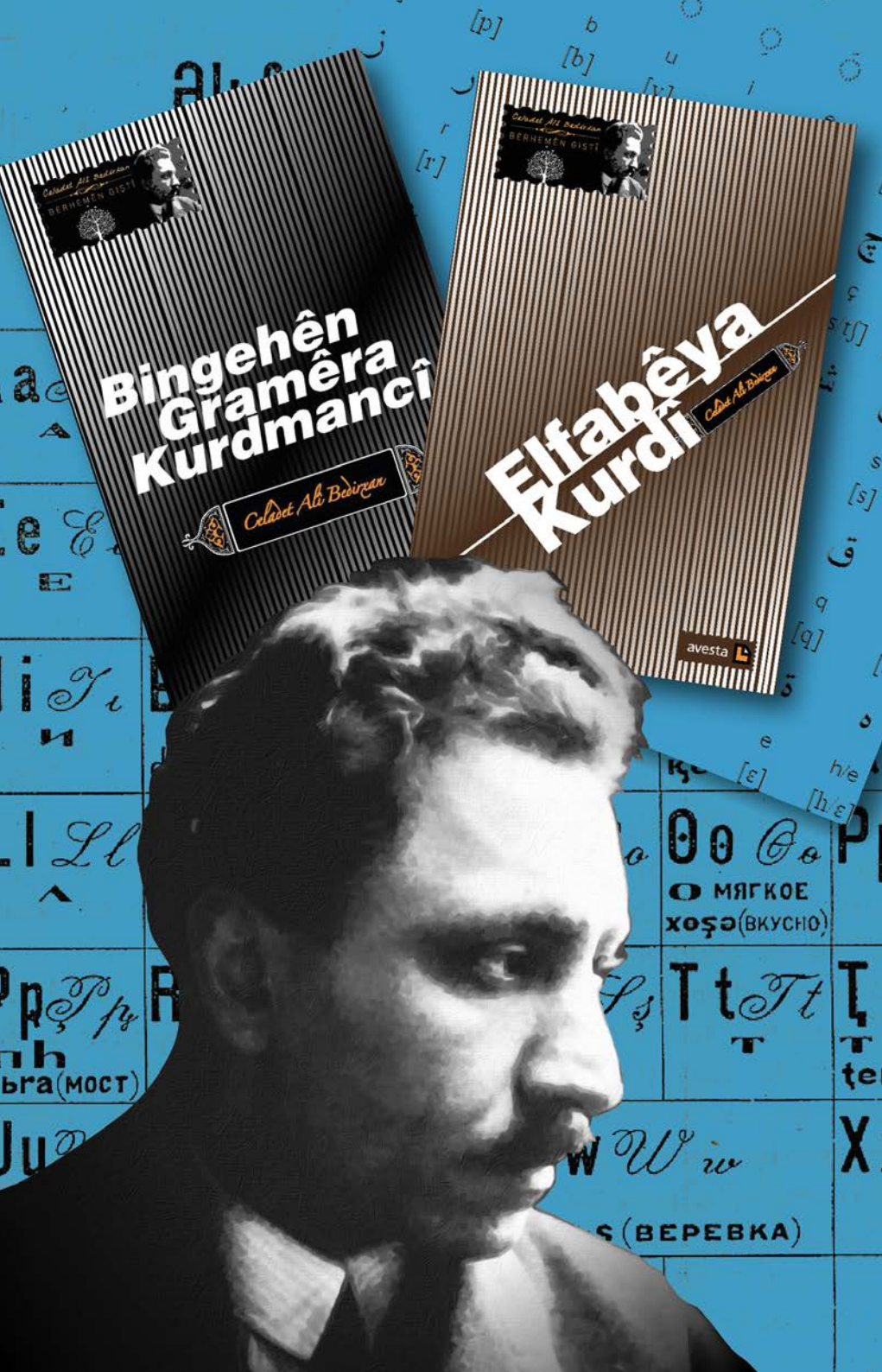
Zazaca alfabe konusu hakkında makalesi bulunan Mesut Keskin bu iki alfabeden Bedirxan ve Jacobson/Ware alfabetesinin Zazaca alfabede temel ayrışma noktası

³⁵ Mesut Keskin (2011), Zazaca Alfabe Sorununa Bir Bakış Ve Çözüm Önerisi, “I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu” Bingöl Üniversitesi Yayınları. https://www.researchgate.net/publication/301356467_ZAZACADAKI_ALFABE_SORUNUNA_BIR_BAKIS_VE_COZUM_ONERISI

olduğunu dile getirir. Zira bu iki alfabe farklı dergi çevreleri ve yayınevlerinde kullanılmaktadır. Bu iki alfabeden hangi alfabenin kullanıldığı aynı zamanda Zazaların Kürtlüğüne veya Zazacanın ayrı bir dil olup olmadığına dair güçlü imaları da barındırır. Hem Keskin'in yazısında hem de görüşmecilerin belirttiği üzere Jacobson/Ware alfabesini kullananlar, Zazacayı ayrı bir dil, Zazaları da (ya da kendilerini) ayrı bir etnisite olarak görürken, Bedirxan alfabesini kullananlar Zazacayı yani Zazakî-Kirmanckî-Dimilkî-Kirdkî'yi Kürtçenin bir lehçesi, Zazaca konuşanları da (ya da kendilerini) ayrı bir etnik grup olarak değil Kürt olarak tanımlamaktadırlar. Dolayısıyla kullanılan alfabelerin siyasi imaları bulunmaktadır.

Yukarıda dile getirilen alfabelerden Bingöl Üniversitesi'nde yer alan Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Jacobson/Ware alfabesi kullanılırken, Munzur Üniversitesi'ndeki Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Zülfü Selcan'ın geliştirdiği alfabe kullanılmaktadır. Sadece iki üniversitede bulunan Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nde iki farklı alfabenin kullanılması, Zazaca alfabede standardizasyonun üniversite yönetimleri tarafından desteklenmediğini ve alfabeler arası farklılıkların/ayrışmaların üniversiteler aracılığı ile derinleştirildiğini açıkça gösterir. Bu uygulamaları eleştiren bazı görüşmeciler, Dersim (Tunceli) ve Bingöl'de iki ayrı alfabenin kullanılmasını devletin Bingöl'de yaşayan Sünniler ile Dersim (Tunceli) de yaşayan Aleviler arasındaki ayrıştırmayı derinleştirmek amacıyla kaynaklandığını dile getirdiler. Buna ek olarak, Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nin kurulması başlı başına devletin Zazalık Kürtlükten ayrı bir etnisite ve Zazacayı da (Kirmanckî) Kürtçeden tamamen ayrı bir dil olarak değerlendirdiğini ve üniversitelerde bu perspektifi güçlendirmek istediğini gösterir. Dolayısıyla bu bölümler kurulurken başlangıçtan itibaren devlet ve üniversite yönetimleri bu oldukça siyasallaşmış tartışmada bir pozisyon belirlemiştir. Zazaca/Kirmanckî konuşanları ayrı bir etnik grup, Zazaca/Kirmanckînin de Kürtçeden ayrı bir dil olduğu bakış açısı iki farklı alfabenin kullanıldığı Munzur Üniversitesi ve Bingöl Üniversitesi'ndeki Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde hâkim olan görüştür.

Görüşmeciler baskıcı rektörlerin yönetiminde olduğu ve genel siyasi konjonktürün izin verdiği dönemlerde devletin ve üniversite yönetiminin, yukarıda dile getirilen görüşlerinden farklı düşünen akademisyenler üzerinde, örneğin kendilerini ve anadili Zazaca olan kişileri Kürt olarak tanımlayan, Zazacayı Kürtçe olarak tanımlayan, derslerinde ve makalelerinde Bedirxan alfabesini kullanmak isteyen akademisyenler üzerinde farklı formlarda baskı yapıldığını dile getirdiler. Bu baskının seviyesi farklı siyasi konjonktürlerde ve rektörlük dönemlerinde farklılaşmaktadır. Bir görüşmeci Zazaca-Zazalık-Kürtlük konularında devletin ve üniversitenin desteklediği resmî olarak tanımlanabilecek görüşlerden farklı görüşleri savunan akademisyenlerin "Kürtçülük" veya "terör sempaticizmi" ile suçlandığını dile getirdi. Üniversite adının açıklanmasını istemeyen bu görüşmeci, bir üniversite yöneticisinin açıkça,

**Bingehên
Gramêra
Kurdmancî**

Celadet Alê Beşîran

**Elfabêya
Kurdî**

avesta

О мягкое
хосо (ВКУСНО)

T t T t T t T t

W W w X
S (БЕРЕВКА)

Zazacayı Kürtçenin lehçesi olarak gören birinin Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde barındırılmayacağını söylediğini dile getirdi. Görüştüğümüz akademisyenler bu konulardaki görüş ayrılıkları nedeniyle üç akademisyenin Bingöl Üniversitesi'nden ihraç edildiğini dile getirdiler. Öte yandan görüşmelerde dile getirilen bu ihraçlar, ne medyaya ne de dava dosyalarına yansımıştır.

Bu rapor çerçevesinde gerçekleştirilen medya taramasında, etnisite çalışmaları ve dilbilimi ile derinden ilgili olan bu konuların ve tartışmaların oldukça siyallaştırılmış olduğu ve rektörlerin de bu tartışmada taraf olduğu bazı haberlere yansımıştır. Örneğin, 2015 yılında Bingöl Üniversitesi öğrencileri Bingöl Üniversitesi'ndeki polis baskısı, disiplin cezaları, öğrencilere karşı açılan soruşturmalara karşı açlık grevine girmiştir. Bu açlık grevi ise siyasi tartışmalara yol açmıştır. Açlık grevi devam ederken açlık grevini eleştiren Bingöl Üniversitesi rektörü Gıyasettin Baydaş basın açıklamasında Zazaların Kürt olmadığı görüşünü dile getirir. Rektör şu sözleri dile getirmiştir: *"Bu süreçte birileri aslında öğrencilerin burada kullanılmasına yönelik gayret sarf ediyor. Mesela dünkü açıklamaları takip ederseniz. Orada bir şeye katılıyorum benimle ilgili ifade edilen işte Zazaların Kürt olmadığına dair bir beyanatum var. Doğrudur. Ben böyle bir iddiaya sahibim bu beni ilgilendirir."*³⁶ Rektörün işaret ettiği "dünkü açıklamalar" dönemin HDP Eş-Genel Başkanı Selahattin Demirtaş'a aittir. Bingöl Üniversitesi'ndeki baskılara karşı öğrencilerin gerçekleştirdiği açlık grevi sürecinde Demirtaş bir açıklama yapar ve şunları dile getirir: *"Fen Fakültesi'nden gelmiş 'Zazalar Kürt değil' diye yazı yazmış. Buradan Bingöl Üniversitesi rektörüne sesleniyorum, çocuklara kalkan eller kırılır. Asla provokasyona mahal verilmeden Bingöl Üniversitesi'ne el atılması gerekir"* (Bingölonline, 3 Mart 2015).³⁷

Anadili Zazaca-Kirmanckî olan ve kendini Kürt olarak tanımlayan, Zazacayı Kürtçenin lehçesi olarak tanımlayan ve derslerinde Bedirxan Alfabeti'ni kullanmak isteyen akademisyenlerin Zazaca bölümlerine alınmadığı ve bölümlere alındığı takdirde de bölümlerden uzaklaştırıldığı veya farklı yollarla üniversitenin resmî çizgisini takip etmeleri tavsiye edildiği bu konuda görüşüğümüz akademisyenler tarafından dile getirildi. Bunlara ek olarak görüşmelerde akademik personelin ifade özgürlüğünü kısıtlayan bu tarz uygulamaların öğrencilere de yansıdığı dile getirildi. Örneğin bazı öğrenciler alfabe konusunda bazı hocalarıyla rahat rahat tartışamadıklarını, üniversite yönetiminin talep ettiği alfabeleri kullanmaya zorlandıklarını ve sınavlarda veya ödevlerinde üniversite idaresinin istediği alfabayı kullanmadıkları durumda bazı hocalarından düşük not alabildiklerini veya dersten başarısız sayıldıklarını bazı hocalarıyla paylaşmışlardır.

³⁶ <https://www.dailymotion.com/video/x2inh5a>

³⁷ <https://www.bingolonline.com/haber/ogrencilere-kalkan-eller-kirilir-51002.html>

3.5. Dicle Üniversitesi'nde Kürtçe Tez Yasağı ve Kürtçeye Karşı Ayrımcılık

Araştırma sırasında Kürtçe bölümlerde yaşanan en önemli hak ihlallerden birinin Dicle Üniversitesi'nde gerçekleştiği ortaya çıktı. Diğer üniversitelerde yer alan Kürt Dili ve Edebiyatı/Kültürü Bölümleri ile karşılaştırıldığında, Dicle Üniversitesi Kürtçe tez yazımı konusunda baskıcı ve asimilasyoncu bir politika yürütmektedir.

Üniversitede ilk olarak 2012 yılında Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü altında "Kürt Dili ve Edebiyatı" adında bir anabilim dalı açılmış ancak öğrenci alınmamıştır. Tezsiz yüksek lisans programı 2013 yılında, tezli yüksek lisans ve doktora programları ise 2015 yılında açılmıştır.³⁸ Üniversitede bu bölümde doktora programı açılmış olmasına rağmen bu branşta öğretim üyesi istihdamı yoktur. Bu bölümde ders veren öğretim üyelerinin hemen tümü İlahiyat Fakültesi'nden gelmiştir. Bu üç program kurulmuş olmasına rağmen, bölümde sadece yüksek lisans ve doktora programları faal durumdadır. Dolayısıyla lisans bölümüne öğrenci alınmazken ve bölümdeki öğrenciler yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden oluşmaktadır. Dicle Üniversitesi Kürtçe alanında doktora programına sahip olması nedeniyle Kürt Çalışmaları açısından oldukça önemli bir konuma sahiptir. Muş Alparslan Üniversitesi-Bingöl Üniversitesi ortaklığında faaliyet gösteren doktora programı ve Dicle Üniversitesi'ndeki doktora programı olmak üzere Türkiye üniversitelerinde Kürtçe (Kurmançî) alanında sadece iki tane doktora programı bulunmaktadır. Mardin Artuklu Üniversitesi'nde doktora eğitimi verecek yeterli akademik kadro bulunmasına rağmen ve akademik personel ve yüksek lisans öğrencileri doktora programı açılması için talepte bulunmasına rağmen Artuklu Üniversitesi'nde bu alanda doktora programı açılmamaktadır.

Diğer üniversitelerde olmayan ve Dicle Üniversitesi'nde Kürt Dili ve Kültürü Bölümü'nde ortaya çıkan en önemli hak ihlali, bölümde Kürtçe yüksek lisans tezi ve doktora tezi yazımına izin verilmemesi ve Kürtçe tez yazımının 2017 yılında rektörlük tarafından yasaklanmış olmasıdır. Görüşmeciler Dicle Üniversitesi'nde Kürt Dili ve Kültürü Bölümü'nde bulunan yüksek lisans ve doktora programlarında bütün yazılı ve sözlü sınavların Kürtçe yapıldığını, hocalar ve öğrencilerin derslerde birbirleriyle Kürtçe konuştuğunu, doktora yeterlilik sınavının dahi Kürtçe yapıldığını ama Kürtçe tez yazımının yasak olduğunu ve bunun ısrarla engellendiğini dile getirdiler. Dolayısıyla aynı bölümde eğitimleri sırasında bütün dersleri ve sınavları Kürtçe gerçekleştiren öğrenciler tezlerini Türkçe yazmak zorunda bırakılmaktadır. Ayrıca yüksek lisans tezlerini diğer üniversitelerde Kürtçe yazabilen doktora öğrencileri, doktora tezlerini Dicle Üniversitesi'nde Türkçe yazmak zorunda kalmaktadır. Bu durum da aslında hem bölüm ve akademisyenler açısından, hem de öğrenciler açısından akademik gerilemeyi ve akademik özgürlükler üzerindeki baskıyı ifade etmektedir.

³⁸ <http://www.dicle.edu.tr/tr/duyuru/dicle-universitesinden-kamuoyu-aciklamasi>

Resmî yönetmelikte genel olarak Kürt Dili ve Edebiyatı/Kültürü Bölümleri'nde öğretim dili Türkçe olarak geçmektedir. Öte yandan bu raporun hazırlandığı dönemde Dicle Üniversitesi haricinde diğer üniversitelerdeki bölümler Kürtçe yüksek lisans tezi ve doktora tezi yazımına izin veriyordu ve YÖK de Kürtçe ve Kirmancki/Zazaca yazılan tezleri kabul ediyordu. Dolayısıyla resmî mevzuatlarda bu derslerin öğretim dili Türkçe olarak adlandırılmış olsa bile YÖK Kürtçe yazılan tezleri onaylamaktadır ve Kürtçe yazılan tezlerin ardından öğrenciler yüksek lisans ve doktora diplomalarını alabilmektedirler. Dolayısıyla Dicle Üniversitesi dışında diğer üniversitelerde YÖK ve üniversiteler açısından Kürtçe tez yasağı uygulamada söz konusu değildir.

Dicle Üniversitesi Kürtçe tez yazım yasağını dolaylı yollarla tez yazım mevzuatında bir değişiklik yaparak 2017 yılında hayata geçirmiştir. 2015-2020 yılları arasında Dicle Üniversitesi'ne dair Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği başlığında iki farklı yönetmelik Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Bunlardan birincisi 31 Temmuz 2015 yılında 29431 sayılı gazetede yayımlanan yönetmeliktir. Bu yönetmelikte Beşinci Bölüm Doktora Programı başlığı altında yer alan 21. Maddenin 7. Fıkrası'nda tez yazım dili hakkında şu ibare geçmektedir: *“Öğretim dili Türkçe olan programlarda öğrenim gören öğrenciler tezlerini Türkçe savunmak zorundadır. İsteyen öğrenci tezini Türkçenin yanı sıra diğer dillerde de yazabilir.”*³⁹ Dolayısıyla bölümde tezli yüksek lisans ve doktora programının açıldığı yıl olan 2015 yılında yayımlanan yönetmelik yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin istedikleri dilde tez yazmalarına izin vermiştir. 2015 yılında yayımlanan bu yönetmeliğe paralel olarak da YÖK veri tabanı⁴⁰ incelendiğinde 2017 yılında Halil İcen adlı öğrencinin 480270 numaralı baştan sona Kürtçe yazılmış olan tezinin *“Di Nav Çanda Kurdî de Çirokêk Sindrella” (Kürt Kültürü İçinde Bir Sindrella Hikayesi)* başlığı ile YÖK tez veri tabanına eklendiği görülmektedir. Öte yandan Kürtçe olan bu tezin dili veri tabanında “Türkçe” olarak belirtilmiştir. Veri tabanına sadece Türkçe ve İngilizce özeti konan, dili Türkçe olarak adlandırılan, fakat içeriği baştan sonra Kürtçe yazılmış olan bu tez, Dicle Üniversitesi'nde savunulmuştur ve 13 Ocak 2017 tarihinde YÖK tarafından kabul edilmiştir.

Halil İcen'in Kürtçe tezini savunmasından birkaç ay sonra, 4 Haziran 2017 tarihinde, yani OHAL döneminde, Dicle Üniversitesi'ne ait “Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği” başlıklı ikinci bir yönetmelik Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte tez yazımına dair madde tamamen değiştirilmiştir. Bu madde Kürtçe tez yazımını engelleme sürecinde üniversite idaresinin kullandığı madde olarak karşımıza çıkar. “Eğitim ve Öğretimle İlgili Genel Esaslar” başlığı altında 23. Maddenin 18. Fıkrası'nda tez yazım dili hakkında şu

39 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/07/20150731-2.htm>

40 <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

madde kaleme alınmıştır:

Tezin yazım dili takip ettiği programın öğretim dilidir. Ancak danışmanın teklifi ve enstitü yetkili kurullarının uygun görmesi halinde istenirse tez yabancı bir dilde yazılabilir. Bu durumda, tez danışmanın Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik kapsamında aranan şartları sağlamış olması ve enstitü yetkili kurullarınca da uygun görülmesi gerekir. Tezin yazıldığı dilde savunulması zorunludur. Ayrıca tez savunma sınavında görev alacak jüri üyelerinin de bu fıkra da bahsi geçen yönetmelik hükümlerine uygun olarak belirlenmesi gerekir.⁴¹

Alıntıda görüldüğü üzere bu madde tez dilini tez danışmanı olan akademik personelin ve asıl olarak enstitünün iradesine bırakmaktadır. Bu madde gereğince tez danışmanları, üniversite bünyesindeki Enstitü Müdürlüğü'nden öğrencilerin Kürtçe tez yazabilmesi için talepte bulunmaları ve izin istemeleri gerekmektedir. Öte yandan öğrenciler ve danışmanları böyle bir talepte bulduklarında, yönetmeliğin bu maddesine dayandırılarak, Kürtçenin öğretim dili olmadığı gibi yabancı dil statüsünde de olmadığı gerekçe gösterilerek enstitü tarafından Kürtçe tez yazmaları reddedilmektedir. Görüşmeciler bu maddenin Arap Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı gibi bölümlerde hayata geçirilmediğini sadece Kürtçe tez yazımını engellenmesi sürecinde hayata geçirildiğini dile getirdiler.

Yukarıdaki yönetmelik farkları ve uygulamadaki engellemelerden açığa çıktığı üzere, YÖK'ün Kürtçe tezleri tanınmasına ve diğer üniversitelerde Kürtçe yazılan tezlere rahatça yüksek lisans ve doktora diplomaları verilebilmesine rağmen, Dicle Üniversitesi Rektörlüğü yasal dayanağı olmaksızın keyfi olarak Kürtçe tez yazımını yasaklamıştır. Görüşmecilerin dile getirdiği üzere Dicle Üniversitesi öğrencileri ve bazı akademik personel bu sorunu defalarca üniversite rektörlüğüne ve bölüm başkanlarına bildirmiş olmalarına ve uygulamanın değişmesini talep etmiş olmalarına rağmen raporun yazıldığı dönemde Dicle Üniversitesinin Kürtçeyi baskılayan uygulamaları devam etmekte idi.

Bu raporun yazımı sırasında 2020 Temmuz'unun son günlerinde Dicle Üniversitesi'nde Kürtçe tez yasağı sosyal medyada ve medyada⁴² gündem oldu. Bu haberlerin yayımlanmasının ardından Dicle Üniversitesi Rektörlüğü uygulamadaki ve yönet-

⁴¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/06/20170604-14.htm>

⁴² Selim Temo: 10 yıldır Kürtçeye yönelik bu densiz yaklaşımı deşifre ediyorum. İşte yeni densizlik: Üniversitelerdeki Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinde Kürt diliyle tez yazımı yasaklandı ve bütün derslerin dili Türkçe oldu. Yerli ve milli akademi böyle bir şey!
<https://twitter.com/temoselim/status/1288826066962984962>

meliklerdeki farkların üstünü kapatmayı hedefleyen, bu yönetmelik farklarına hiç değinmeyen bir basın açıklaması yaptı ve açıklamada şu sözlere yer verdi:

Son günlerde sosyal medya ortamlarında üniversitemizde “Kürtçe tez yazımının yasaklandığı” yönünde bir takım paylaşımların dolaşıma sokularak kamuoyunun yanlış ve yanıltıcı bilgilerle yönlendirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bundan dolayı konu ile ilgili doğru bilgileri paylaşarak kamuoyunu bilgilendirme gereği duyulmuştur. Üniversitemizde Lisans düzeyinde Kürt Dili ve Kültürü programı 2012 yılında açılmıştır. Aynı alanda Tezsiz Yüksek Lisans Programımız 2013 yılında, Tezli Yüksek Lisans ve Doktora Programlarımız ise 2015 yılında açılmıştır. Bu programların öğretim dili, Türkçedir. Benzer bir biçimde üniversitemizde açık bulunan İngiliz Dili, Arap Dili, Fars Dili gibi filoloji bölümlerinin tamamında da öğretim dili Türkçedir. Bugüne kadar Kürt Dili ve Kültürü Tezsiz Yüksek Lisans programımızdan 86, Tezli Yüksek Lisans programımızdan 10, Doktora programımızdan ise 6 öğrenci mezun olmuştur. Faaliyete geçtiği günden bu yana bu programlarda herhangi bir statü değişikliği, öğretim dili değişikliği yapılmamıştır.⁴³

Bu alıntıda da görüldüğü üzere Dicle Üniversitesi, Kürt Dili ve Kültürü programının dilinin “zaten” Türkçe olduğunu, bu alanda yeni bir değişiklik olmadığını, kamuoyunun yeni gelişen bir yasak uygulaması varmış gibi bir algı yaratılarak yanlış yönlendirildiğini ve dolayısıyla yasağın çok eski bir uygulama olduğunu bu açıklamada dile getirmektedir. Bu açıklamada mevzuatta bu bölümlerde öğretim dilinin Türkçe olduğu dile getirilmesine rağmen yukarıda da belirtildiği üzere bölümde öğretim dili baştan sonra Kürtçe gerçekleşmektedir. Ayrıca 2017 yılında Kürtçe bir tez Dicle Üniversitesi’nde savunulmuş, YÖK bu tezi onaylamış ve bu Kürtçe tezin savunulmasının ardından 2017 Haziran ayında Dicle Üniversitesi Rektörlüğü yukarıda da gösterildiği üzere Kürtçe tez yazımını engelleyen bir yönetmelik değişikliği gerçekleştirmiştir.

Bölümde öğretim dili pratikte baştan sona Kürtçe iken tez yazım dili Türkçedir. Hem dersler hem de sınavlar Kürtçe gerçekleşmektedir. Buna rağmen tezlerin

Selim Temo’nun bu twitter paylaşımının ardından konu medyaya yansımış ve konu hakkında şu haberler basına yansımıştır.

Kürt Dili Bölümü’nde Kürtçe Tez Yasak (Yeni Yaşam, 30 Temmuz 2020)<https://yeniyasamgazetesi1.com/kurt-dili-bolumunde-kurtce-tez-yasak/>

Kürt Dili ve Edebiyatı Öğrencilerine Kürtçe Tez Yasağı (Duvar, 30 Temmuz, 2020)<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/07/30/kurt-dili-ve-edebiyati-ogrencilerine-kurtce-tez-yasagi/>

Dicle Üniversitesi Kürtçe tez yazımını yasakladı (Rudaw, 31 Temmuz 2020)

<https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/310720201>

⁴³ Dicle Üniversitesi’nden Kamuoyu Açıklaması (2 Ağustos 2020) <http://www.dicle.edu.tr/tr/duyuru/dicle-u-iversitesinden-kamuoyu-aciklamasi>

Kürtçe yazılması yasaklanmıştır. Ayrıca Arap Dili ve Edebiyatı ve İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümlerinde öğrenciler istedikleri dilde tez yazabilmektedirler. Dicle Üniversitesi Rektörlüğü'nün gerçekleştirdiği bu akademik hak ihlali örneğinde dikkat çeken nokta Üniversitelerin uygulamaları ve yönetmeliklerinde farklılıklar bulunduğuudur. Öğretim diline dair mevzuat bütün üniversiteler için aynı iken, diğer üniversitelerdeki Kürt Dili bölümlerinde öğrenciler Kürtçe tez yazabilirken ve bu tezleri YÖK onaylarken Dicle Üniversitesi Rektörlüğü yeni bir yönetmelikle Kürtçe tez yazımını yasaklamış ve Kürt diline karşı inkarcı ve asimilasyoncu bir yaklaşım sergilemiştir.

4. KÜRT ÇALIŞMALARINDA TARİHSEL BİR DENEYİM: MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ VE AKADEMİK HAK İHLALLERİ

2009 yılında bazı üniversitelerde Kürtçe bölümlerin açılması ve faaliyete geçmesi önceki kısımlarda da dile getirildiği gibi yıllarca Kürtlerin, Kürdistan'ın ve Kürtçenin inkârı üzerinden faaliyet gösteren Türkiye üniversite tarihi açısından çok önemli bir gelişmedir. Üniversitelerde Kürtçe eğitim veren bölümlerin açılmasının Kürt Çalışmaları açısından büyük bir “devrim” niteliği taşıdığı söylenebilir. Öte yandan bu konuya Türkiye akademisi dışından baktığımızda bu gelişmenin Kürtlerin anadilde eğitim talebi başta olmak üzere talepte buldukları hak ve özgürlüklerin çok gerisinde kaldığını da belirtmek gerekir. Üniversite dönemine kadar anadilde eğitimden mahrum bırakılan, Türkçe eğitim alan ve çoğunluğu Kürtlerden oluşan ve kısıtlı sayıda öğrencinin eğitim aldığı bu bölümlerde eğitim gören öğrenciler, Kürtçe eğitimi Almanca, İtalyanca, Latince gibi yabancı bir dil kategorisinde ve “Yaşayan Diller” adı altında almaktadırlar. Ayrıca Kürtçe bölümlerin çoğunda her ne kadar uygulamada eğitim dili Kürtçe olsa da yasal olarak eğitim dili Türkçedir. Bu da filli durumu yasal güvenceden yoksun kılmakta, keyfi müdahalelere ve baskılara yol açmaktadır.

Kürtçe yüksek öğretim alanında ilk defa faaliyete geçen üniversite Mardin Artuklu Üniversitesi'dir. İlk defa bu üniversitede kurulan Yaşayan Diller Enstitüsü kapsamında uygulamada Kürtçe yüksek öğretime başlanmıştır. Bu özelliğine ek olarak, hem bu çalışma çerçevesindeki görüşmelerde, hem de medya taramasında açığa çıktığı üzere, Mardin

Artuklu Üniversitesi (MAÜ) Türkiye üniversitelerinde yürütölen Kürt Çalışmaları Alanı'nda ifade özgürlüğü ve akademik özgürlükler bağlamında üniversite özerkliği ve akademisyenler üzerinde güncel siyasi konjonktüre bağılı olarak devletin, YÖK'ün ve rektörlerin oynadığı kısmi "özgürleştirici" veya oldukça "baskılayıcı" rolleri göstermesi açısında önemli bir yere sahiptir.

2007 yılında, AKP iktidarı döneminde Mardin'de kurulan MAÜ, 2009-2014 yılları arasındaki dönemde kısmi olarak akademik özgürlüklerin ve üniversite özerkliğinin sağlandığı bir üniversite olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte bu kısmi özgür ve özerk olan üniversite yapısı, 2014 yılında Mardin'in yerel güçlerinin, YÖK'ün ve devlet iktidarının yoğun baskısıyla tamamen ortadan kaldırılır. MAÜ'nün, PKK ile Devlet arasındaki diyalog sürecinin devam ettiğı bir dönemde ve dolayısıyla 2016-2018 OHAL döneminden ve "Bu suçta ortak olmayacağız!" metninin yayımlanmasından çok daha önceki bir dönemde, 2014 yılında, maruz kaldığı baskı, Kürt Çalışmaları Alanı'nda yaşanan akademik hak ihlallerini göstermesi tarihsel bir örnek oluşturmaktadır.

2007'de kurulan MAÜ, kurulduğu ilk yılların politik atmosferini yansıtır biçimde, AKP İktidarı'nın PKK'nin silahsızlanması amacıyla Türkler ve Kürtler arasında "İslam kardeşliği" söylemini ve bunun yanı sıra Avrupa Birliği'nin taleplerine uyum politikaları ekseninde "çok kültürlölük" ve "çok inançlılık" söylemlerini dolaşıma soktuğı bir dönemde, iktidarın bu söylemlerini hayata geçirmeyi hedefleyen bir üniversite olarak kurulmuştur. Mardin'in diğeri Kürt şehirlerinden farkı Arap, Kürt, Süryani, Ermeni, Ezidi gibi Türk olmayan etnik grupların da bu bölgede varlığını koruyor olması ona daha özgün bir rol biçmiştir.

MAÜ'ye atfedilen özgün misyon nedeniyle, üniversitenin ilk yıllarında Mardin'in çok kültürlü yapısına uygun bir üniversitenin kuruluşu hem medya tarafından hem de üniversite yönetimi tarafından sürekli olarak vurgulanmış ve üniversite yönetimi tarafından MAÜ'nün Orta Doğu'nun en büyük üniversitesi olmasının hedeflendiğı dile getirilmiştir. (Cumhuriyet, 10 Haziran 2009). MAÜ deneyimini Kürt Çalışmaları yürütölen ve Kürtçe bölümlerin olduğı diğeri üniversite deneyimlerinden ayıran en önemli özellik, ilk rektör, Serdar Bedii Omay'ın iktidar yanlısı muhafazakâr Mardinli yerel dinamikler,- bazı Mardinli esnaf, dernek ve yerel yayın organları- üniversite içindeki bazı gruplar ve YÖK tarafından ihbar ve suçlamalar yoluyla devrilmeye çalışılmış olmasıdır. Mardin'deki birçok muhafazakâr kurum, üniversitenin diğeri birçok üniversiteye göre kısmi özerk ve kısmi özgürlükçü politikalarından oldukça rahatsız olur ve üniversite yönetimine karşı kamusal alanda kampanyalar yürütürler. Bu kampanyalar, ihbarlar ve rektörlük ile YÖK arasındaki gerilimlerin ardından ilk rektör henüz diyalog süreci sona ermeden, 2014 yılından görevden alınır ve ilk rektörün yerine gelir gelmez despotik ve baskıcı bir yönetim anlayışını hayata geçirecek olan İlahiyat Fakültesi dekanı Ahmet Ağrakça YÖK

tarafından rektör olarak atanır.

4.1. İlk Rektör Serdar Bedii Omay Dönemi: Üniversitede Kısmi Özerklik

Görüştüğümüz akademisyenler MAÜ’de 1. Rektör Serdar Bedii Omay Dönemi (2007-2014) Kürt Çalışmaları Alanı’nda ifade özgürlüğü ve yayın, panel ve seminer gibi akademik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi açısından Kürt şehirlerindeki diğer üniversitelere ve sonraki rektörlerin dönemlerine göre görece olarak özgür ve özerk bir dönem olarak adlandırdılar. AKP iktidarının “Çözüm Süreci” olarak adlandırdığı “Demokratik Açılım” politikalarının hayata geçirildiği bir dönemde rektörlük yapan ilk rektör Serdar Bedii Omay Mardin’de Devlet’in hedeflediği “çok kültürlülük” projesini şu sözlerle dile getirmiştir:

Yerleşke için çok güzel bir mimari proje hazırladık. Mardin’in tarihi yapısına uygun şekilde olacak. Mardin’in çok dilli ve çok dinli yapısına uygun olacak şekilde yerleşkede bir cami, Süryani şapeli (kilise) ve küçük bir Yezidi tapınağı olacak. Midyat ilçesinin bazı yerlerinde Yezidi vatandaşlarımız yaşıyor. Tarihte Mardin Yukarı Mezopotamya’nın en büyük üniversite merkezidir. 19. yüzyılda 13 medresenin bulunduğu bir kenttir. Bu bilim geleneği bu kampüsümüzde yeniden canlanacak[...]

Bu toprakların genlerinden kaynaklanan ve yüzlerce yıldardan beri birbiri ile huzur ve barış içerisinde yaşayan dilleri, dinleri ve kültürleri bir araya getirerek yapacağımız çalışmalarla bu ülkenin barış ve huzuruna katkı sağlayacağımıza inanıyorum[...]

Bunlardan Süryanice semitik dillerin Arami dil grubundan ve bölgede konuşulan bir dildir. Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü’nün öncelikle kurulması için çalışmalarımız sürüyor. Ön hazırlıkları tamamladık. YÖK’e onay için başvuru yapacağız. YÖK’ün onayının ardından bu yıl bu bölümü kuracağız. 2010 yılında 20 öğrenciyle bölümde öğretime başlamayı planlıyoruz. Bunun için Irak’ın kuzeyindeki Dohuk ve Kerkük üniversiteleri ile Arapça Bölümü için de Şam Üniversitesi ile ön anlaşma imzaladık. Kürt Dili ve Edebiyatı için bize hoca desteği verecekler. Onların da bizden Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kurulması konusunda talepleri oldu. Biz de bu konuda onlara destek vereceğiz. Süryani Dili ve Edebiyatı ile ilgili Süryanice eğitim yapan bölümlerle ilişki kuruyoruz. Kürt Dili ve Edebiyatı bölümü açılması ile ilgili çalışmalarımızda yerel ve ulusal bağlamda büyük destek görüyoruz.⁴⁴

Bu alıntıda da görüldüğü üzere MAÜ kurulduğu bölgedeki tüm dillere ve dinlere “çok kültürlülük” anlayışı ile kısmi olarak kucak açan, bu din ve dilleri destekle-

44 <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=43430>

yen bir üniversite olarak dizayn edilmiştir. Ayrıca ilk rektör döneminde Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne bağlı üniversiteler ile de ön anlaşmalar imzalandığı dile getirilmektedir. MAÜ Türkiye'de yüksek öğretimde Kürtçe ve Süryanice eğitimin verildiği ilk üniversitedir. İlk Kürtçe tezler bu üniversite bünyesinde yazılmış ve savunulmuştur. Dolayısıyla özellikle Kürtçe alanında öncü görevi gören ilk Türk üniversitesi konumundadır. Ayrıca, Kürtçenin yanı sıra Kürt Çalışmaları Alanı'nda Türkçe veya İngilizce çalışmalar yürüten birçok Türkiye vatandaşı veya diğer ülkelerin vatandaşı konumunda olan dünyanın farklı üniversitelerinden doktora derecelerini almış birçok akademisyen antropoloji, siyaset bilimi, felsefe, mimarlık ve diğer bölümlerde kadrolu veya sözleşmeli olarak MAÜ'de çalışmıştır. Dönemin çok kültürlülük söylemlerine paralel olarak; Kürt, Süryani, Arap, Ezîdî gibi Orta Doğu'nun farklı etnik grupları ile ilgili çalışmalar yapan akademisyenler burada akademik pozisyon bulma imkânına sahip olmuştur.

Görüşmeciler söz konusu dönemde, özellikle 2013-2014 döneminde PKK ve Devlet arasındaki diyalog sürecinin de etkisiyle üniversitede özellikle Kürt Çalışmaları ve Kürtçe bölümler açısından rahat bir ortamın olduğunu, üniversitede kendilerini tehdit altında hissetmediklerini ve rektörün kendilerine yönelik yaklaşımının olumlu olduğunu dile getirdiler. Örneğin *"Bu suça ortak olmayacağız!"* metnini imzaladığı için 2016 sonrası dönemde görevinden ihraç edilen doktor öğretim üyesi bir akademisyen 2014 yılında Serdar Bedii Omay Dönemi'nde Üniversite Yönetimi'nin Türkçe dışındaki dillere yaklaşımı hakkında şunları dile getirdi:

Esas olarak 2014 Kasım'ında Çözüm Süreci'nden bahsediyoruz, Çözüm Süreci'nin hâkim olduğu bir atmosfer var. Ayrıca, Mardin Artuklu Üniversitesi'nin de Çözüm Süreci kapsamında gelişen reform dalgasının bir alanı olduğundan bahsediyoruz. Tek bir örnek vereyim; ben Artuklu'ya gidince bütün tabelalarımız dört dilliydi. Türkçe ve İngilizcenin dışında Arapça, Süryanice ve Kürtçenin olduğu, koridorlara bile yansıdığını gördüğümüz bir ortamdı. Her bir lisans öğrencisi dört yıllık eğitim süresi içerisinde ya Arapçayı ya Süryaniceyi ya da Kürtçeyi seçip dört yıl boyunca ekstra ders alarak 24 saat krediyi tamamlamak zorundaydı. Yani Mardin'in en az bir yerel dilini öğrenmek zorundaydı. Üniversite döneminde o zamanlar bir meşruiyet ortamı var Kürtçeye, Kürt dili ve meselesine dair. Bunlar daha rahat konuşuluyordu.

Bununla birlikte bu dönemin görece olarak rahat ve özgür bir dönem olması akademisyenler ve Yaşayan Diller Enstitüsü üzerinde başka odaklardan baskı olmadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin 2010 yılında Kürt dili üzerine olan derslerin Türkçe verilmesi için Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürü Kadri Yıldırım üzerinde ismi zikredilmeyen bazı odaklar tarafından baskı yapıldığı MAÜ'den üç görüşmeci tarafından dile getirildi. Yukarıda da dile getirildiği üzere her ne kadar uygulamada

dersler Kürtçe verilse de mevzuatta bu derslerin dili Türkçe olarak geçmektedir. Yüksek Lisans'ını MAÜ'de tamamlayan, sonraki dönemde aynı üniversitede akademisyen olarak çalışmaya devam eden bir görüşmeci konuyla ilgili olarak şunları dile getirdi:

[...]biz ders alırken bir ara Kadri Yıldırım o dönem enstitü müdürüydü, rektör yardımcısıydı. Geldik baktık notlarını Türkçe falan yazmış. Tabii [yüksek lisansa] ilk giren grupta hep bilinçli insanlar vardı; yazan, çizen, belli bir düşüncesi olan insanlar. Gittik hocayla konuştuk, böyle olmaz diye. Burası Kürt Dili ve Edebiyatı yani Türkçe notlar dağıtırsan, dersi bir süre sonra Türkçe anlatırsan bu bize uymaz. O da dedi "Bana mailler falan geliyor, işte baskı var." Tabii içeriği pek fazla söylemedi ama biz biraz cesaretlendirme, biraz da serzenişte bulunarak ona bunun yolunu kapattık. Belki de o arkadaşların toplu bilincinden kaynaklanıyordu, belki de bilmiyorum dersler hatta tezler de Türkçe olabilirdi bugün. Ama hep birlikte tabi. Belli ki belli bazı yerlerden bizim bilmediğimiz baskı vardı, artık kimlerden geliyorsa.

Bu alıntıda da görüldüğü üzere akademisyenler öğrencilerin desteğiyle kaynağın dile getirilmediği bu baskılara direnerek dersleri Kürtçe vermeye devam ederler. Görüşmeleri gerçekleştirdiğimiz dönemde de MAÜ'de Kürt Dili Bölümleri'ndeki derslerin Kürtçe verilmesi devam ediyordu.

4.1.1. Kürtçe Öğretmenliği Formasyon Kontenjanı Konusunda YÖK'le Yaşanan Gerilim

MAÜ'de dersler Kürtçe verilmeye devam ederken ilerleyen süreçte MAÜ Rektörlüğü ve Yaşayan Diller Enstitüsü ile YÖK arasında önemli bir gerilim yaşanır. Bu gerilim 2012 yılından itibaren ortaokul öğrencileri için çeşitli ortaokullarda açılan seçmeli Kürtçe derslerini verecek öğretmen kadrosunu yetiştirmek için açılan tezsiz yüksek lisans programının kontenjanı konusundadır. Türkiye üniversitelerinde Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açılmasının ardından, 2012 yılında önemli gelişme daha yaşanır: Türkiye sınırları içindeki belirli bölgelerde ortaokul öğrencileri için "Seçmeli Yaşayan Diller ve Lehçeler" dersleri açılır. Herhangi bir ortaokulda seçmeli diller için sınıf açılabilmesi için en az 10 öğrencinin bu dersi seçmesi gerekmektedir. Bu ders çerçevesinde Abazaca, Adigece, Zazaca ve Kurmancı seçilmesi mümkün hale geldi.⁴⁵ Kürtçe, seçmeli ders olarak haftada iki saat verilecek şekilde

⁴⁵ Hürriyet gazetesinin 6 Şubat 2013 tarihinde geçtiği bir habere göre haberin yapıldığı dönemde 5. sınıfta Kürtçe derslerini seçen öğrenci sayısı 18.847'dir. 9 bin 714 öğrenci de "Seçmeli Yaşayan Diller ve Lehçeler" dersini seçmiş fakat lehçe tanımı yapmamıştır. Düzce, Tokat, Kütahya gibi illerde yaşayan 26 öğrenci ise Abazaca ve Adigece dillerini seçmiştir (Hürriyet, 6 Şubat 2013).

düzenlenmişti. Başlangıçta öğretmen ihtiyacı öncelikle Türkçe, Edebiyat ve Sosyal Bilgiler ile Yabancı dil öğretmenlerinden Kurmancî ve Zazakî bilenlerden karşılanmıştır (Sabah, 3 Ekim 2012; Hürriyet, 6 Şubat 2013)⁴⁶

Bu süreçte Milli Eğitim Bakanlığı, açılan seçmeli derslerde ihtiyaç duyulan ders kitapları için MAÜ ve Yükseköğretim Kurulu ile ortak bir protokol hazırlar ve ortaokullarda okutulacak olan Kurmancî ve Zazakî ders kitapları başlangıçta MAÜ'deki Kürt dili hocaları tarafından hazırlanır. Ayrıca bu ders kitaplarının kullanılacağı seçmeli dersler için öğretmen yetiştirecek tezsiz yüksek lisans formasyon programı açılması kararlaştırılır.⁴⁷ MAÜ yönetimi üniversitede seçmeli Kürtçe dersleri verecek öğretmen yetiştirmek için açılan tezsiz yüksek lisans programı için 500 kişilik bir kontenjan açar ve programa 2.528 kişi başvuru yapar.⁴⁸ 250 kişi Birinci Öğretim, 250 kişi İkinci Öğretim öğrencisi olmak üzere 500 öğrenci, ortaokullarda Kürtçe öğretmeni olarak atanma umuduyla bölüme kayıt yaptırır. Bu gelişmenin ardından YÖK, 500 kişilik bu kontenjanı onaylamadığını ve kontenjan sayısını 250'ye indireceğini ve ayrıca bu 250 kişiye formasyon onayını vermeyeceğini açıklar (Doğruhaber, 28 Ekim 2012).⁴⁹ Bu açıklama üniversite özerkliğine ve yönetimine direkt üstten bir müdahaleye ve yoğun baskıya işaret eder. UNESCO'nun Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye Kararı'nda yüksek öğretimde özerklik gerekliliği ve önemi ile ilgili olarak şu ifadelerle yer verilmiştir.

17. Özerklik, özellikle devlet tarafından fon sağlanması bakımından, kamusal hesap verilebilirlik sistemleriyle ve akademik özgürlük ve insan haklarına saygı ile tutarlı olmak üzere, yüksek öğretim kurumlarının kendi akademik çalışma, standart, yönetim ve ilgili aktivitelerine yönelik etkin karar vermeleri bakımından gerekli bir öz-yönetim düzeyidir.

18. Özerklik, akademik özgürlüğün kurumsal biçimi ve yüksek öğretim akademik personeli ile kurumlarına bırakılmış işlevlerin gerektiği gibi yerine getirilebilmesini garanti altına alan zorunlu bir önkoşuldur...

19. Üye devletler, yüksek öğretim kurumlarını özerkliklerine yönelik herhangi bir kaynaktan gelebilecek tehditlerden koruma yükümlülüğü altındadırlar.

20. Özerklik, yüksek öğretim kuruluşları tarafından, yüksek öğretim akademik personelinin, bu Tavsiye'de ve ekte belirtilen diğer uluslararası

46 <https://www.sabah.com.tr/egitim/2012/10/03/kurtce-secmeli-ders-egitimi-basladi>
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/iste-secmeli-kurtce-nin-turkiye-haritasi-22534618>

47 <https://www.memurlar.net/haber/291481/kurtce-ogretmen-adaylarindan-eylem-video.html>

48 <https://www.memurlar.net/haber/291481/kurtce-ogretmen-adaylarindan-eylem-video.html>

49 <https://dogruhaber.com.tr/haber/51481-mardin-artuklu-universitesi-secmeli-kurtce-ders-surecin-den-cekiliriz/>

<https://www.memurlar.net/haber/291481/kurtce-ogretmen-adaylarindan-eylem-video.html>

standartlarda sağlanmış bulunan haklarını kısıtlayıcı bir bahane olarak kullanılmamalıdır.⁵⁰

Bu alıntıda görüldüğü üzere yukarıdaki örnekte YÖK, üniversitenin belirlediği kontenjana müdahale yoluyla bölüme kabul edilmiş öğrencileri mağdur ederek, MAÜ'nün yönetimine baskıncı bir şekilde müdahale etmiştir. YÖK'ün, tezsiz yüksek lisans öğrenci alımındaki kontenjanı düşüreceğini açıklamasının ardından bölüme girmeye hak kazanan öğrenciler basın açıklaması yaparak YÖK'ün bu kararını protesto etmiş ve YÖK'ü bu açıklamasından vazgeçmeye davet etmiştir (Doğru Haber, 28 Ekim 2012).⁵¹ Öğrenciler gibi MAÜ Rektörlüğü de 28 Eylül 2012'de bir basın açıklaması yayımlamıştır. Açıklamada YÖK'ün kontenjan düşürme kararı sert bir dille eleştirilmiş, öğrenci alımında “liyakat”ın esas alındığı dile getirilmiş ve üniversitenin seçmeli Kürtçe ders sürecinden çekileceği açıklanmıştır. Açıklamada şu ifadeler yer verilmiştir:

Seçmeli Kürtçe sürecinden çekilme düşüncemizi pratiğe geçirmeden önce aşağıdaki hususları kamuoyuna ve ilgili mercilere arz ediyoruz:

[...]

Demokratik açılımın en önemli sacayağı kuşkusuz Kürt dilinin kademeli olarak eğitimde kullanılmasına olanak tanyan adımdır. Mardin Artuklu Üniversitesi Kürdoloji birimi olarak bu adımı destekleme kararı aldık ve arındaki niyetleri sorgulamak yerine nitelik ve nicelik olarak içini doldurmayı yeğledik. Bu bağlamda:

1) Kürdoloji birimimizi Kürt dili, edebiyatı ve kültürü alanlarında ihtisasları ve en az on yıllık çalışmaları olan 10 kişilik kadrolu öğretim elemanı ile güçlendirdik; bunu yaparken ilgili elemanların sadece “liyakat”larını ölçü olarak kabul ettik.

2) Yeni alınanlarla birlikte sayıları 60'ı bulan ve bir kısmı tezlerini teslim edip mezun olan tezli yüksek lisans öğrencisini yine liyakatı önceleyerek aldık.

[...]

7) Şu anda sorun haline getirilmek istenen “Seçmeli Kürtçe Tezsiz Yüksek Lisans Eğitimi” için verdiğimiz ilana müracaat eden 2528 aday ÖSYM İl Sınav Birimi'mizin koordinasyonu altında 10 ayrı okulda bilim sınavına tabi tuttuk ve liyakattan başka hiçbir şeyi ölçü olarak kabul etmediğimiz objektif bir değerlendirme neticesinde 500 kişinin kesin kayıt

⁵⁰ Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye, 1997, s.7 <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Yukse%20Ogretim%20Tavsiye.pdf>

⁵¹ <https://dogruhaber.com.tr/haber/51481-mardin-artuklu-universitesi-secmeli-kurtce-ders-surecin-den-cekiliriz/>

<https://www.memurlar.net/haber/291481/kurtce-ogretmen-adaylarindan-eylem-video.html>

ve yerleştirme işlemlerini tamamladık. Bu adayların büyük bir kısmı yurt içi ve yurt dışındaki işlerini bırakıp kimisi bireysel olarak, kimisi de aileyle birlikte şu anda Mardin'e taşınmış bulunmakta ve eğitime başlamayı beklemektedir.

[...]

Sonuç: Ümidimizi koruduğumuzu belirtmekle birlikte, Seçmeli Kürtçe Dersi Tezsiz Yüksek Lisans Programı'na kesin kayıt yaptıran 500 adayımızın bu sayısı onaylanmadığı ve bunlardan pedagojik formasyonu olmayan 234 adaya pedagojik formasyon izni verilmediği takdirde on günlüğüne askıya aldığımız Seçmeli Kürtçe Dersi ile ilgili süreçten çekileceğimizi kamuoyuna saygıyla duyururuz (Mardin Artuklu Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Birimi).⁵²

MAÜ'den bir görüşmeci üniversite yönetiminin bu açıklamasının ardından, YÖK'ün de MAÜ'nün de bu konuda geri adım atmadığını üniversitenin tezsiz yüksek lisans eğitimine devam ettiğini ve 500 kişilik kontenjanı, birinci dönem ve ikinci dönem öğrencileri olarak ikiye böldüğünü dile getirdi. Bu alıntıdan da görüldüğü üzere, YÖK ve merkezi iktidar Kürt Çalışmaları Alanı'na her ne kadar görece olarak üniversitelerde alan açsa da bu alan sürekli olarak kontrolü ve yönetimi altında tutmaya çalışmaktadır. Öte yandan MAÜ'nün basın açıklaması YÖK ile MAÜ arasındaki gerilimin kaynaklarına dair bazı ipuçları taşır. Bu açıklamada MAÜ yönetimi "liyakat" kelimesine çok fazla vurgu yapmaktadır. YÖK'e yönelik olarak yazılan böyle bir protesto yazısında "liyakat" kavramına bu kadar çok vurgu yapılması, aslında YÖK ile MAÜ arasındaki kontenjana dair gerilimin öğrenci almında "liyakat" konusunda olduğunu da gösterir. Kürtçe öğretmen yetiştirmek için açılan bu programa başvuran 2.528 kişiden seçilecek 500 kişinin hangi kriterlere göre seçileceği YÖK'ün müdahalesinin temel nedeni olarak ortaya çıkar. Raporun ilerleyen kısmında gösterileceği üzere "liyakat" konusu yani öğretmen olarak yetiştirilecek olan öğrencilerin kim olacağını belirlemesi konusu ve genel olarak yüksek lisans öğrencilerinin seçimi ve akademik personele dair kadrolaşma konuları Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürü ve Rektör Yardımcısı Kadri Yıldırım'ın görevinden istifa ederken en fazla altını çizdiği konular olacaktır.

4.1.2. Mardinli Yerel Güçler ile Üniversite İçi Muhafazakâr Kesimlerin Akademik Özgürlükleri ve İfade Özgürlüğünü Engelleme Çabaları

MAÜ'de üniversite özerkliğini olumsuz olarak etkileyen bir başka önemli olay da 2013 yılında yaşanır. MAÜ'deki Serdar Bedii Omay yönetiminden ve üniversite

⁵² Kamuoyu Açıklaması (Seçmeli Kürtçe Dersi) <http://www.mardintime.com/m/?id=2137>
<http://www.radikal.com.tr/egitim/artuklu-universitesi-kurtce-ogretmen-yetistirmeyecek-1102072/>

içindeki kısmi özgür ortamdan rahatsız olan bir kişi veya kişiler, MAÜ Rektörlüğü'nü "İslami kesimle mesafeli durmak" ile suçlayan bir "ihbar" raporu hazırlar ve bu rapor e-mail yoluyla YÖKE, bazı üst düzey devlet yöneticilerine ve üniversite yönetimine gönderilir. Rapor MAÜ'de öğretim görevlisi olarak çalışan F.D.'nin e-mail hesabından gönderildiği için raporun F.D. tarafından hazırlandığı öne sürülür. Konuyla ilgili açıklama yapan öğretim görevlisi F.D. ise e-mail şifresinin kırılarak kendisine bir kompo düzenlendiğini öne sürer. Serdar Bedii Omay yönetimini kadrolaşma ve ayrımcılıkla suçlayan ve bazı akademisyenleri fişleyen bu ihbar raporu, MAÜ'de çalışan bazı akademisyenleri geçmişte legal Kürt partilerinin yönetiminde olan yerel yönetimlerde çalışmış olmalarını suç olarak değerlendirerek ihbara konu etmiş ve bazı akademisyenlerin de solcu, alevi yanlısı ve ateist olduklarını ve dolayısıyla suçlu olduklarını yazmıştır. Raporun kamusal alanda duyurulmasının ardından üniversite yönetimi bir açıklama yaparak bu raporu kınamıştır (Görüşmeler; Cumhuriyet, 23 Şubat 2013; Hürriyet, 23 Şubat 2013).

Böyle bir "ihbar" raporunun dolaşıma sokulması, üniversite içinde büyük bir yankı uyandırır ve muhalif akademisyenler arasında tedirginlik yaratır. Raporun kimler tarafından hazırlandığı bilinmemektedir. Konuyla ilgili sorular yönelttiğimiz akademisyenler bu raporun üniversite yönetimine tepki duyan yerel güçler ile üniversitedeki ifade ve akademik özgürlüklerden rahatsızlık duyan üniversite içindeki bazı kesimler (akademisyenler ve memurlar) tarafından hazırlandığını düşündüklerini dile getirdiler.

Dönemin rektörlüğüne yönelik bu tarz "tabandan" olarak adlandırabilecek suçlamalar devam ederken, aynı dönemde üniversitede akademik özgürlükler, ifade özgürlüğü ve LGBTİ+ gruplara yönelik hak ihlalleri alanında önemli bir hak ihlali daha yaşanır ve bu ihlal medyaya yansır. Mimarlık Fakültesi'nde görev yapan Yrd. Doç. Dr. Levent Şentürk 17 Nisan 2014 tarihinde Ali Erol tarafından gerçekleştirilecek olan "Hastalıktan Hak Talebine-Eşcinselliğin Anlamlandırılışının Seyri" başlıklı bir panel organize etmeyi planlar. Bu panelin organize edileceğinin duyulmasının ardından hem Mardin kent çevresinden hem de okul çevresinden panele cinsiyetçi ve LGBTİ+ karşıtı düşmanca tepkiler doğar (Cumhuriyet, 20 Mart 2014 ve bazı görüşmecilerin beyanları).

Organize edilecek panele tepki gösteren gruplar arasında Mardin-Dost Der de (Dostluk Eğitim Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği) vardır ve derneğin başkanı Mehmet Arasan konu hakkında yazılı bir açıklamada bulunur:

Müslüman halkımızın namus ve ar damarına birebir zıt ve tahammülüne ters bir panel düzenlenmek istemesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi gibi bir kurumun yapması veya ön ayak olması bizi derinden üzmüştür. Bu iğrenç paneli en sert bir şekilde kınıyoruz. Bu paneli düzenlemek isteyen, yardımcı olan, sponsorluğunu üstlenen tüm kişi ve kurumları namus

ve iffet timsali Müslüman halkımıza şikayet ediyoruz (Milliyet, 21 Nisan 2014).⁵³

Panele imamlar da tepki gösterir ve Din-Bir-Sen Bölge Temsilcisi Mehmet Şirin Ersan panelle ilgili olarak şunları dile getirir:

Bu panelin akademik bir çalışma olmadığını farkındayız. Panele konuşmacı olarak çağrılan kişinin konuyla ilgili akademik çalışmalar yapan biri olmayışı bunun en önemli göstergesidir. Bu kişi yurt genelinde eşcinsel anlayışın propagandasını yayma misyonunu yükleyen bir kuruluşun yöneticisi olarak tanınmaktadır. Zira yapılması amaçlanan akademik bir faaliyet olmayıp toplumun temel değerleri ile duyarlılıklarını aşındırmak suretiyle, Mimarlık Fakültesi'nde bazı hocaların tabiriyle, sessiz bir devrim amaçlanmaktadır. Mardin Artuklu Üniversitesi Mimarlık üzerinden devrim gerçekleştirme sevdasında bulunanların ağırlık teşkil ettiği bir fakülteye mi dönüşmüştür? Mimarlık Fakültesi, kısa bir süre önce de bölüm başkanı olan bir hocanın öğrencileriyle birlikte fakülte binasında toplu içki alımı gerçekleştirdiklerine dair duyumlarla anılmıştı[...] Mimarlık Fakültesi'ndeki tüm bu gelişmelerin temel sebebi, son zamanlarda başka üniversitelerde düşüncelerini yayma imkânı bulmayan bazı 'Gezi ruhlu' hocaların bu fakülteye bilinçli bir şekilde toplanmış olması mıdır? Tüm bunlar ve son olarak yine sessiz devrim gerçekleştirme sevdasıyla yapılmaya çalışılan panel üniversitenin geldiği nokta açısından endişe vericidir. Üniversitenin kuruluş misyonundan uzaklaştığına yönelik kaygılarımızı artırmaktadır. STK'ların konu ile ilgili kimi tepkilerine kibirli bir şekilde din maskesi altında başka amaç ve niyetlerle yorumlanması konu ile ilgili endişe ve kaygılarımızı artırmaktadır (Milliyet, 21 Nisan 2014).⁵⁴

Yukarıda alıntılanan cinsiyetçi, LGBTİ+ düşmanlığı yapan ve üniversitenin İslami bir çizgide faaliyet göstermesini talep eden açıklamaların ardından rektörlük ve dekanlık geri adım atar ve bu panel üniversite yönetimi tarafından iptal edilir (Milliyet, 21 Nisan 2014).⁵⁵ Rektörlüğün bu paneli iptal etmesi YÖK'e karşı tezsiz yüksek lisans programı konusunda önemli bir direniş gösteren üniversite yönetiminin konu LGBTİ+ bireyler olduğunda aslında homofobik ve konservatist çevrelerle uzlaştığını da göstermektedir. Dolayısıyla rektörlüğün akademik özgürlük ve ifade özgürlüğü konusunda yeterince özgürlükçü bir akademik tavır almadığı/alamadığı da açığa çıkmaktadır.

LGBTİ+ karşıtı tepkilerin ardından panelin iptal edilmesi, Serdar Bedii Omay

⁵³ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/escinsellik-paneli-mardini-karistirdi-1870564>

⁵⁴ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/escinsellik-paneli-mardini-karistirdi-1870564>

⁵⁵ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/escinsellik-paneli-mardini-karistirdi-1870564>

dönemiyle ilgili olarak medyaya yansıyan, rektörlüğün ifade özgürlüğü alanında uyguladığı önemli bir ifade özgürlüğü ihlalidir. Panelin iptal edilmesiyle LGBTİ+ fobik yaklaşımlar meşrulaştırılmış olur. Bu olayın ardından Doğruhaber adlı bir internet portalında M. Müfit Yaray tarafından yazılan yazıda Mimarlık Fakültesi'nde akademisyen olarak çalışan ve paneli organize eden Levent Şentürk hedef gösterilir: "İptal Yetmez, Bu Ahlaksızlar Mardin'den Gitmeli!" başlıklı haberde akademisyen Levent Şentürk "sapık" olarak nitelendirilir, MAÜ rektörü Serdar Bedii Omay açıkça suçlanır ve hükümet ve YÖK'e üniversiteye müdahale etmesi çağrısı yapılır:

[...] Hükümet ve YÖK bireysel özgürlükler adına birilerinin kalkıp da bütün toplumu zehirleyecek faaliyetlere girişmesi ve bunu devletin kendilerine sağladığı olanakları ve akademik unvanları kullanarak yapması karşısında sadece sessizce seyretmekle mi yetinecek? Mimarlık fakültesinde eşcinselliğin işi ne diye kimse soramıyor mu bunlara? Mardin Artuklu Üniversitesi'nin rektörü Prof. Dr. Serdar Bedii OMA bir taraftan Kadir Gecesi mesajları yayınlarken diğer taraftan üniversitesinin adının böyle bir saçmalığa alet edilmesine neden ilk başta izin verdi, göz yumdu. Acaba kendisinin de bu eşcinsellerle duygusal bir bağı var mıdır? Mardin ilinin ve halkının dini duygularını ve inançlarını bildiği halde sayın rektörün bu provokatif konferansa son güne kadar izin vermesi onu çıkabilecek bütün olayların tek sorumlusu yapmıyor muydu? Sayın rektör bu nedenle çıkabilecek olayların hesabını verebilecek miydi? (www.dogruhaber.com, 17 Nisan 2014).⁵⁶

Aynı dönemde 12 akademisyen, yaşanan tüm bu baskıları kınayan bir bildiri yayımlar ve bildiride şu sözlere yer verirler:

Gereğe, bir lisansüstü dersi kapsamındaki bu sunumların, dini değerlerimize hakaret edeceği biçimindeki asılsız ve gerçekdışı iddiyayı. Kişiler üzerinden fakültemizin ve üniversitemizin hedef alınması kabul edilemez. Akademik özgürlük alanını yok eden dayatmalar karşısında sessiz kalmak hatadır. Fakültemizin, üniversitemizin, misafirlerimizin, dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen öğretim elemanlarının ve farklı etnik, sosyo-kültürel ve dinsel kökenlere sahip öğrencilerimizin akademik varlığının linç diline hedef yapılması üzücüdür ve hukuk dışıdır. Nefret, iftira ve ötekileştirme ile akademik etkinliklerimiz engellenmemelidir. Bilimsel etkinliklerimiz hiçbir biçimde inanca, ırka, dile, dine, yaşam biçimine hakaret etmemektedir. Hiçbir gruba veya kişiyi hedef almamakta ve kimsenin değerlerini aşağılamamaktadır (Milliyet, 21 Nisan 2014).⁵⁷

⁵⁶ <https://dogruhaber.com.tr/haber/125261-iptal-yetmez-bu-ahlaksizlar-mardinden-gitmeli/>

⁵⁷ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/escinsellik-paneli-mardini-karistirdi-1870564>

Bu örnekte de MAÜ Rektörlüğü, İslami kesimlere uzak durmakla, “Gezi ruhlu” ve LGBTİ+ gruplara yakın akademisyenleri istihdam etmekle ve bu alanda paneller düzenlenmesine izin vermekle suçlanmıştır. Dolayısıyla üniversitenin, AKP Hükümeti’nin “İslâm kardeşliği” söylemine ve muhafazakâr çizgisine aykırı hareket ettiği öne sürülmüştür.

4.1.3. Serdar Bedii Omay Yönetiminin 2014 Yılında Tasfiye Edilişi

MAÜ yönetiminin faaliyetlerine karşı düşmanca söylemlerin dolaşımında olduğu bir atmosfer içinde, devlet kurumları harekete geçer ve 2014 yılının Kasım ayında MAÜ’de ihalelerle yolsuzluk yapıldığı iddiasıyla Temmuz ayında Mardin Savcılığı tarafından üniversitede geniş çaplı bir soruşturma başlatılır, rektör ve dekanların odalarında arama yapılır. Sonraki dönemde ise bu soruşturma genişletilerek aralarında Rektör Yardımcısı ve Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Kadri Yıldırım’ın da bulunduğu 68 kişi gözaltına alınır. Gözaltına alınanlar arasında ihalelere katılan iş insanlarının yanı sıra, Üniversite Genel Sekreteri, Genel Sekreter Yardımcısı, Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı da bulunmaktadır. Bu operasyon sırasında üniversite rektörü Serdar Bedii Omay’ın da odası dahil olmak üzere dekanların odaları aranır; birçok hard disk, evrak ve dosyaya el konur (Cumhuriyet, 19 Kasım 2014). Gözaltına alınan kişilerden Rektör Yardımcısı ve Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Kadri Yıldırım’ın aralarında bulunduğu 29 kişi ise “suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, örgüte üye olmak, örgüt kapsamında ihaleye fesat karıştırmak, kamu kurumu aleyhine nitelikli dolandırıcılık, gizli bilgilerin açıklanması” iddialarıyla tutuklama talebiyle mahkemeye sevk edilir. Ertesi gün Kadri Yıldırım’ın da içinde olduğu 24 kişi serbest bırakılırken 5 kişi tutuklanır (Evrensel ve ilkehaber.com, 22 Kasım 2014).

Bu olayların ardından 26 Kasım 2014’te Kadri Yıldırım’ın bir demeci basına yansır. Bu açıklamasında Yıldırım, hakkında yapılan soruşturmayı ve gözaltıyı, bu olaydan iki yıl önce, bu raporun önceki kısımlarında belirtilen 2012 yılında MAÜ ve YÖK arasında gerilime neden olan ve rektörlüğün yaptığı basın açıklamasında “liyakat” kelimesine defalarca vurgu yapılan seçmeli Kürtçe derslerine öğretmen yetiştirmesi planlanan tezsiz yüksek lisans kadrosu ile ilişkilendirir. Yıldırım, milletvekillerinin kadrolaşma taleplerini reddettiği için böyle bir komploya uğradığını dile getirir.

Kürdoloji’ye haksız yere adam sokmaya izin vermişim; 500 öğrenci için açtığımız programın ilanına başvuran adaylarla ilgili milletvekilleri bana faksılar gönderip isim listelerini verdiler. Aynı siparişleri değişik cemaat, tarikat, sendika ve dernekler de verdiler. Hesapladım sayı 500’ü aşıyordu. Sınava günü öğrencileri topladım, durumu izah ettim ve bütün o

sipariş listelerini yırtıp çöpe attım. Keşke atmayıp bugün size birer belge olarak sunsaydım. Neyse, bu siparişler yerine getirilmediği için saldımya geçtiler ve benim aldığım 500 kişiden 480 kişinin PKK sempatiyanı olduğunu yayıp bu yönde bazı rapor ve ihbarnameleri YÖK'e, MEB'e, İçişleri Bakanlığı'na, Cumhurbaşkanlığı'na ve Başbakan'a ilettiler. YÖK'ten soruşturmacılar geldi beni sorguya aldılar. Oysa o sıralar çatışmalı bir süreçten geçiyorduk ve BDP çevresi bizim bu programı protesto ediyor ve kendilerine yakın olan elemanlara bu programa müracaat etmemeleri yönünde uyarıyordu. Yani bize liste vermeyen tek taraf BDP çevresiydi. Zaten aldığımız bu elemanlar arasında sınavı başaran her kesimden insanlar vardır. Demek ki mesele farklıdır (Yurt Haber, 25 Kasım 2014).

Enstitü üzerindeki iktidara yakın kesimlerden gelen kadro belirleme ve kendi kadrolarını bölüme aldırma baskısını söz konusu dönemde enstitüde çalışan ve OHAL döneminde KHK ile ihraç edilen bir görüşmeci şu sözlerle dile getirdi:

Sınav dönemlerinde samimi olmak gerekirse her kesimden geliyordu yani şunu alm, bunu alm diye. Yani bu milletvekillerinin çocukları, şunu alm, bunu alm, Fethullahçılar zaten liste gönderiyordu, biz takmıyorduk. Samimi söylüyorum hiçbirinden ne şundan, ne bundan yani hiçbirini takmadık, bu konuda sicilimiz temiz yani. Ne HDP'lisi, ne AKP'lisi, ne Fethullahçısı ne de başka bir cemaat yani. O konuda Kadri Yıldırım da onun bedelini ödedi. Biz de, Kadri Yıldırım da bunun diyetini ödedik, bu şekilde uzaklaştırılarak. Çünkü bu tür meselelere dikkat ediyorduk.

Dolayısıyla hem Kadri Yıldırım hem de konuyla ilgili görüştüğümüz akademisyenler, Kadri Yıldırım'ın gözüne alınması ve MAÜ yönetimine karşı düzenlenen bu operasyonun temel nedenini, devletin ve YÖK'ün üniversitedeki kısmi özgürlük ortamına karşı bir saldırısı olarak ve üniversite özerkliğini ortadan kaldırmak ve üniversitedeki kadrolaşmayı ve öğrenci seçimini kontrol altına alma amacıyla ilişkilendirdiler. Öte yandan aynı görüşmeciler bu görüşlere ek olarak üniversite yönetiminde yer alan bazı kişilerin mali konularda usulsüzlük veya usulde hata yapmış olabileceğini ve bunun da üniversite yönetimini tasfiye etmede kullanıldığını dile getirdiler. İlerleyen süreçte enstitü müdürü ve rektör yardımcısı Kadri Yıldırım kendisine yönelik suçlamalar karşısında beraat etmiştir (Kadri Yıldırım ile görüşme, 7 Ağustos 2020).

Yukarıda anlatılan olayları takip eden süreçte, 2014 yılının Aralık ayında da MAÜ'nün ilk rektörü Serdar Bedii Omay, Mardin Başsavcılığı'nın talebi doğrultusunda YÖK Denetleme Kurulu tarafından rektörlük görevinden alınır ve yerine İlahiyat Fakültesi Dekanı Ahmet Ağırakça rektör olarak atanır (Cumhuriyet, 4 Aralık 2014). Yeni rektörün atanmasının ardından Yaşayan Diller Enstitüsü Bölümü

Müdür ve Rektör Yardımcısı Kadri Yıldırım Ocak 2015 tarihinde istifa dilekçesini üniversite yönetimine sunar (Hürriyet; 14 Ocak 2015).

4.2. İkinci Rektör Ahmet Ağırakça Dönemi: Akademik Özgürlüklerde Gerileme

2014 yılında Serdar Bedii Omay'ın görevden alınmasının ardından rektörlüğü vekaleten yürütmeye başlayan Ahmet Ağırakça resmî olarak Mart 2015'te rektörlük görevine atanmıştır. Ahmet Ağırakça 2019 yılına kadar rektörlüğe devam etmiş ve ardından 22 Ağustos 2019 tarihinde yerine 3. Rektör İbrahim Özcoşar atanmıştır. Bu raporun hazırlandığı dönemde MAÜ Rektörlüğü'nü İbrahim Özcoşar yürütmekteydi.

MAÜ'de çalışmış olan görüşmeciler 2. Rektör Ahmet Ağırakça Dönemi'ni; "gerileme", "karabasan" ve "karanlık" gibi sıfatlar kullanarak tanımladılar. Bir görüşmeci Ağırakça Dönemi'ni adlandırmak için "Ağırakça bizim üstümüzden buldozer gibi geçti. YÖK hangi dönemde, hangi insanları, nereye getireceğini çok iyi biliyor." ifadesini kullandı. Türkiye sınırları içindeki üniversitelerin genelinde yapılan en önemli hak ihlallerinden ve üniversite özerkliğine en büyük müdahalelerden biri de sonraki bölümde ele alınacağı üzere, 2016 yılında başlayan OHAL Dönemi'nde, üniversiteler bünyesinde gerçekleştirilen rektörlük seçimlerinin kaldırılması ve seçim olmadan rektörlerin Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan üniversitelere atanmasıdır. MAÜ'de yaşanan özgün gelişmeler sonucunda ise, yukarıda dile getirildiği üzere 2. Rektör Ahmet Ağırakça OHAL Dönemi'nden çok daha önce Mart 2015'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından MAÜ rektörü olarak atanmıştır (Cumhuriyet Eğitim Eki, 19 Mart 2015).

4.2.1. Üniversitede Tasfiye, Baskı, Korkutma, Yıldırma ve Tehdit

Rektörlük görevine getirildiğinde "Erdoğan'ın temsilciyim" ifadesini kullanan Ağırakça, farklı disiplinlerde çalışmalar yürüten akademisyenlere karşı birçok hak ihlali gerçekleştirmiş ve Serdar Bedii Omay Dönemi'nde oluşturulan akademik kadrolar önemli ölçüde üniversiteden tasfiye edilmiştir. Ağırakça döneminde gerçekleştirilen tasfiye politikası bir önceki dönemde üniversite yönetimine yönelik gerçekleştirilen operasyonun mali gerekçelerle sınırlı olmadığını da kanıtlar biçimindedir. Mali operasyonla başlatılan ve istenmeyen kadroların tasfiye edilmesi, Ağırakça döneminde akademik kadrolara yönelik olarak devam ettirilir. Söz konusu dönemde MAÜ bünyesinde akademisyenlere karşı gerçekleştirilen hak ihlallerinin bir kısmı medyaya da yansır. Bu dönemde MAÜ'de çalışan Avrupa kökenli akademisyenler de dahil olmak üzere birçok yabancı uyruklu akademisyenin işine son verilir. Cumhuriyet gazetesine yansıyan bir haberde 25 yabancı uyruklu akademisyenin işine

son verildiği dile getirilmiştir (Cumhuriyet, 23 Şubat 2017).

Bu dönemde medyaya yansıyan diğer haberler Ağırakça'nın yayınları ve önceki yıllardaki siyasi görüşleri ile ilgilidir. Örneğin Ağırakça'nın yayın yönetmenliği yaptığı İslam Ansiklopedisi adlı bir yayını medyada gündeme getirilir. Bu ansiklopedide Müslümanlıktan çıkarak din değiştirenlerin öldürülmesi gerektiği, kadınlar kocalarına itaat etmezlerse dövülmeleri gerektiği ve demokrasi ve sosyal demokrasinin şirk düzeni olduğu fikirlerine yer verilmiştir (Cumhuriyet, 28 Mart 2018). Görüşmeciler Ağırakça'nın dini ve siyasi duruşu ile ilişkili olarak atanmasının ardından üniversitede kısmi özgürlükçü ortamın gözle görülür şekilde olumsuz yönde değiştiğini, daha muhafazakar ve baskıcı uygulamaların hayata geçirildiğini dile getirdiler. Daha önce farklı dillerde ve temalarda yapılan panel, konferans ve seminerler yerine daha dar bir çerçeveye sıkıştırılmış, Arap dili ve kültürüne ilişkin etkinliklere ağırlık verilmiştir. Görüşmelerde daha önce Kürtçe, Süryanice ve Arapça seçmeli derslerin öğrencilerin kendi inisiyatifleriyle seçildiğini ayrıca misafir öğretim görevlilerince ek ücret karşılığında Kürtçe ders verildiği dile getirilmiştir. Yoğun bir talebin olduğu ve her bölümün öğrencilerinin iki saat Kürtçe ders alabildiği ifade edilmiştir. Ancak son birkaç yıldır bu bölüm başkanları ve bazı hocaların bu bölümlerin açılmasına izin vermediklerini ve öğrencilerin başka dersleri almaya zorlandıklarına dair şikayetlerin kendilerine ulaştığını ifade etmişlerdir.

Mimarlık Fakültesi'nden Araştırma Görevlisi Emre Özyetiş ağır bir hak ihlaline uğramıştır. Bazı iddialara göre Özyetiş'e karşı başlatılan ağır hak ihlalleri, dersinde toplumsal cinsiyet, cinsiyet ataması gibi konuları işleminin ardından bir öğrencisinin kendisini Mardin'in önde gelen bir yakınına ihbar etmesiyle başlar (Emre Özyetiş ile görüşme, 13 Mayıs 2020). Sonrasında Ağırakça, Özyetiş'i odasına çağırır ve ona cinsiyetçi hakaretlerde bulunur. Özyetiş 27 Aralık 2017 tarihinde Zeynep Yüncüler tarafından hazırlanan ve Journo adlı internet platformunda yayımlanan haberde rektörün kendisini cinsiyetçi sözlerle tehdit ettiğini şu sözlerle dile getirir⁵⁸:

Ağırakça bana durduk yere 'Kız mı olmak istiyorsun sen?' diye bir soru yöneltti. Şaşkınlığım karşısında 'Mardin'de olduğunun farkında değil misin?' diye devam etti. Ben ne olup bittiğini anlamak istediğimi ifade ederken 'Çık dışarı!' diye bağırılmaya başladı. Bu yaptığının nefret söylemi olduğunu ve hakkında suç duyurusunda bulunacağımı ifade ettim. O da elini beline silaha uzanır gibi götürerek odadan çıkmam yönünde tehdit etti (Journo, 27 Aralık 2020).

Haberde aynı zamanda rektöre telefonla ulaşıldığı ve rektör Ağırakça'nın kendisini arayan gazeteciye şu sözleri dile getirdiği belirtilir:

58 <https://journo.com.tr/agirakca-kiz-gibi-hoca-istemiyor>

Bu adam terbiyesizdir ve aşağılıktır. Okulda çocuklara terbiyesiz şeyler konuşuyor. Ben okulunda erkek olup da kız gibi davranan hoca istemem. Bu haberi yaparsanız siz de bedel ödersiniz, dava açarım. Hiç uğraşmayın. Sizin de başınız derde girer (Journo, 27 Aralık 2020).

Bu olayın ardından akademisyen Özyetiş, rektörlük hakkında suç duyurusunda bulunur. Suç duyurusunun ardından rektörlük tarafından Mimarlık Fakültesi'nden öğrencisi bulunmayan Beden Eğitimi Fakültesi'ne sürgün edilir. Rektörü afişe ettiği ve hakkında suç duyurusunda bulunduğu için Özyetiş'e sosyal medya paylaşımları gerekçe gösterilerek "terör örgütlerini övme, devlet büyüklerini ve üniversite yönetimini tahkir etme" iddiasıyla disiplin soruşturması açılır (Evrensel, 29 Aralık 2017; Journo, 18 Ocak 2019).⁵⁹ Ayrıca Özyetiş hakkında savcılık tarafından terör örgütü propagandası yapma suçu, Cumhurbaşkanı'na hakaret ve Türklüğe hakaret suçlarından soruşturma açılır ve Özyetiş iki defa gözaltına alınır (Emre Özyetiş ile görüşme, 13 Mayıs 2020).

UNESCO'nun Yüksek Öğretim Akademik Personelin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı'na göre:

Yüksek öğretim kuruluşları, denetlenebilir olmak için yönetimlerini şeffaf hale getirmeye çaba harcamalıdır. Bu kuruluşlar şu bakımlardan denetlenebilir olmalıdır:

(g) Kadınlara ve azınlıklara eşit muamele edilmesini sağlamak ve cinsel ve ırksal tacizi ortadan kaldırmaya yönelik siyasa ve usullerin kabul edilmesi,

(h) yüksek öğretim personelinin sınıftaki çalışmalarının ya da araştırma imkânlarının şiddet, tehdit ya da tacizle engellenmemesinin sağlanması,⁶⁰

Yukarıda alıntılanan ilkeler Emre Özyetiş olayında tamamen ihlal edilmiştir. Bu ihlallerin ardından ihlalleri gerçekleştirenler değil Özyetiş cezalandırılmıştır. Kendisine uygulanan mobbing giderek artar ve baskılara dayanamayarak 2018 Yaz döneminde görevinden istifa eder. Devam eden süreçte hakkında açılan bütün davalardan beraat etmiştir (Emre Özyetiş ile görüşme, 13 Mayıs 2020).

Ağırakça'nın baskılarının devam ettiği dönemde içlerinde Mimarlık Fakültesi'nde akademisyen olan Kürt müzisyen Mehmet Atlı'nın da olduğu MAÜ'de görevli yedi akademisyen Özyetiş'in yaşadığı hak ihlallerine itiraz etmek ve onunla dayanışmak amacıyla rektörlüğe bir dilekçe verirler. Bu dilekçenin ardından bu yedi kişi ağır bir

⁵⁹ <https://www.evrensel.net/haber/342025/cinsiyetci-sozlere-maruz-kaldi-yeri-degistirildi>

⁶⁰ UNESCO Yüksek Öğretim Akademik Personelin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Yukse%20Ogretim%20Tavsiye.pdf>

mobbingle karşılaşır ve tehditlere maruz kalırlar. Tehditlerin içeriği disiplin cezaları alacakları ve akademik kariyerlerinin engellenebileceği biçimindedir. Tehditlerin ardından 4 kişi dilekçedeki imzasını geri çeker. Mehmet Atlı baskılara direnir, imzasını çekmez; fakat 2018 Ağustos'unda Mehmet Atlı ve başka bir akademisyen arkadaşı aynı nedenle disiplin cezası alırlar ve ardından MAÜ'deki görevlerinden istifa ederler (Mehmet Atlı ile görüşme, 16 Nisan 2020).

Emre Özyetiş'in ve Mehmet Atlı'nın yaşadıkları, kişi olarak rektörlerin ve kurum olarak üniversite yönetiminin akademisyenlere uyguladığı baskı, yıldırma ve hak ihlallerinden yalnızca bazılarıdır. Benzer şekilde ağırlıklı olarak rektörlerin ya da yöneticilerin akademisyenleri azarlaması, korkutması, tehdit etmesi, haklarında yıldırma amaçlı disiplin soruşturması açması, akademisyenlerin görev yerinin değiştirilmesi, istifaya zorlanması veya ihraç edilmesi akademisyenlerin yaşadığı genel hak ihlallerini oluşturmaktadır. Görüşmecilerin bize aktardıklarına göre rektör odasına çağrılarak sözlü yollarla azarlanmak, tehdit edilmek veya korkutulmak sadece MAÜ'de değil diğer üniversitelerde de yaşanmıştır.

4.2.2. Zaho Üniversitesi'nde Doktora Yapan Akademisyenlerin Cezalandırılması

MAÜ bünyesinde Ağırakça Dönemi'nde Kürt Çalışmaları Alanı'nda yaşanan önemli bir diğer hak ihlali Kürdistan Bölgesel Yönetimine bağlı Zaho Üniversitesi'nde 1. Rektör Serdar Bedii Omay Dönemi'nde doktora programına başlayan ve iki rektör döneminde de belirli aralıklarla Zaho'ya giden akademisyenlere Ağırakça döneminde idari soruşturma açılması ve YÖK'ün bu öğrencilere diploma denkliği vermemesi ile ilgilidir. Serdar Bedii Omay döneminde MAÜ bünyesinde Kürtçe üzerine bir doktora programı olmadığı için rektörlük Zaho Üniversitesi ile bir protokol imzalar. Bu protokolle MAÜ'den bazı öğrencilerin Zaho'ya doktora öğrencisi olarak gidişinin yolu açılır. Bir görüşmeci bu programı şu sözlerle dile getirdi:

Türkiye'de de doktora programı yoktu, o dönem Serdar Bedii Omay sağ olsun, beraber gittiler. O ile Kadri Hoca bir Güney seferinde Zaho Üniversitesi yakındır diye, onlarla bir protokol imzalayıp, işte bizde 6 öğretim üyesi var, derslerimize giriyorlar, siz bunlara doktora programı açarsanız, onlarda da tabii 3 öğretim görevlisi vardı, onlarla birlikte yaptık. Bu çerçevede sırf bunun için bir protokol imzalandı 2013'ün sonunda. Bu protokole dayanarak hepimize bir yazı verildi. Zaho Üniversitesi'ne gittik ve kaydımızı yaptık. 2014'de eğitime başladık. 6 aylık bir ders sürecinden sonra zaten tez sürecine girdik. Bu şekilde yani, ders sürecinde gidiş geliş yapıyorduk.

Görüşmecilere göre protokolün imzalandığı dönemde YÖK'ün Zaho Üniversitesi

ile diploma denklik anlaşması da bulunmaktadır. Bu doktora programına kayıtlı olan akademisyenler Zaho Üniversitesi'ne giderek gerekli derslere katılırlar. Bu ziyaretleri sırasında da zaten bir protokol imzalandığı ve genellikle hafta sonları Zaho'ya gittikleri için gidiş-gelişleri ile ilgili idari izin almaya gerek duymazlar. Sonrasında Mardin'de, çalışmaya devam ettikleri dönemde doktora tezlerini teslim eder ve Zaho Üniversitesi'nden doktora diplomalarını alırlar.

Zaho Üniversitesi'nde doktorasını tamamlayan görüşmeci YÖK Üniversite-lerarası Kurul'a diploma denkliği almak için başvuruda bulunur. Fakat YÖK uzun süre diploma denklik başvurusunu bekletir ve uzun bir sürenin ardından başvurusu sonuçlanır. Kendisine verilen yanıtta YÖK'ün artık Zaho Üniversitesi ile denklik anlaşması bulunmadığı bildirilir. Zaho Üniversitesi ile yapılmış olan denklik anlaşması iptal edildiği için görüşmecinin diploma denklik başvurusu reddedilir. Bu süreç devam ederken ikinci rektör yani Ağırakça döneminde de Zaho Üniversitesi'nde doktora giden öğrencilere idari soruşturma açılır. İdari soruşturma bu öğrencilerin doktora eğitimleri için yurtdışına çıkarken yazılı idari izin almamış olmaları gerekçesi ile "izinsiz yurtdışına çıkmak" suçlamasıyla açılır. Bu soruşturmanın ardından akademisyenlere maaştan kesim cezası verilir.

MAÜ'de gerçekleşen hak ihlalleri burada anlatılanlarla sınırlı değildir. Burada anlatılanlara ek olarak birçok hak ihlali yaşanır. Raporun ilk kısmında "*Bu suça ortak olmayacağız!*" Bölümü'nde ele alınan bildiriye imzalayan akademisyenlere yönelik uygulanan bütün hak ihlalleri ve sonraki bölümde ele alınacak OHAL Dönemi'ndeki genel hak ihlalleri MAÜ'de Ağırakça Dönemi'nde yaşanmıştır. Öte yandan raporun bu kısmında iki rektör döneminde akademik özgürlük, akademik özerklik ve ifade özgürlüğü arasındaki uygulamaların farklılıkları ve üniversite özerkliğinin, üniversite özyönetiminin ve akademik özgürlüklerinin hangi yollar ve mekanizmalarla zedelendiği MAÜ özelinde gösterilmeye çalışılmıştır.

5. DİYALOG SÜRECİNİN BOZULMASININ VE OHAL DÖNEMİNİN KÜRT ÇALIŞMALARINA GENEL ETKİSİ

Önceki bölümlerde dile getirildiği üzere, akademisyenlere karşı işlenen hak ihlallerinde, genel politik konjonktür, Devletin güncel “Kürt politikası”, Türkiye-AB ilişkileri, silahlı çatışmanın seyri, siyasi iktidarın taleplerine uygun bir şekilde hareket eden rektörlerin ifade özgürlüğü ve akademik özgürlüğe ilişkin akademik ve kişisel yaklaşımları, akademisyenlerin çalışma koşullarını ve hak ihlallerini önemli düzeyde etkilemektedir.

Görüşmeciler hak ihlallerine dair deneyimlerini anlatırken “X Rektör Dönemi”, “Y Rektör Dönemi”, “Çözüm Süreci Dönemi”, “Çözüm Süreci Sonrası Dönem”, “Ateşkes Dönemi”, “Savaş Dönemi”, “Müzakere Dönemi”, “Diyalog Dönemi”, “OHAL Dönemi”, “Darbe Dönemi” gibi kavramları yoğun olarak kullandılar. 2015 Yaz aylarında PKK ile Devlet arasında “müzakere”/ “diyalog” olarak adlandırılan çatışmasızlık döneminin sona ermesi ve sonrasında gelen devletin bu dönemde gerçekleştirdiği ağır insan hakları ihlalleri, kentlerin yıkılması, yüzlerce insanın sakat kalması ve hayatını kaybetmesi öncelikli olarak Kürt Çalışmaları Alanı’nda yer alan ve Kürt şehirlerinde çalışmalarını yürüten akademisyen ve öğrenciler üzerinde büyük bir psikolojik yıkım yaratmıştır. Bazı görüşmeciler sadece üniversite yönetimlerinin değil, silahlı çatışma ortamının Kürt Çalışmaları üzerinde olumsuz ve ağır etkiler yarattığını dile getirdiler. Hatta bu süreçte bazı öğrencilerin yakınlarını kaybettiğini, bazı öğrencilerinin üniversiteye gelmemeye başladığını, öğrencilerin kitaplara erişiminin oldukça azaldığını, bazı öğrencilerin çatışmaların yarattığı korku

ortamında Kürtçe kitaplarını yakarak ya da çöpe atarak yok ettiklerini belirttiler. Pek çok insanın hayatını kaybettiği bu zor dönemde akademik çalışmalara ilginin azaldığını, hem yaşama dair hem de akademik çalışmalara dair motivasyonun önemli düzeyde düştüğünü dile getirdiler. 2015 yılı sonrasında çatışmaların tekrar başlaması, ardından gelen OHAL Rejimi, toplu tutuklamalar, seçilmiş Kürt belediye başkanlarının ve vekillerin tutuklanması ve belediyelerin atanmış kayyımlar yoluyla yönetilmesi, yaşanan ağır insan hakkı ihlalleri ve bütün bu politik ve toplumsal gelişmeler Kürt Çalışmaları Alanı'nı son derece negatif etkilemiştir ve bu negatif etki bu raporun yazıldığı dönemde de devam etmektedir.

2016-2018 döneminde OHAL Dönemi boyunca Bakanlar Kurulu tarafından düzenlenen KHK'lar yoluyla birçok akademisyenin üniversitedeki görevine son verilmiştir. Bunun yanı sıra 2015 sonrası dönemde ve özellikle 2016-2018 yılları arası uygulanan OHAL Dönemi'nde bazı örneklerde devletin sağladığı geniş yetkilerden faydalanan üniversite yönetimlerinin ve rektörlerin verdikleri "kişisel" veya "keyfi" olarak değerlendirilebilecek tutum ve kararlara bağlı olarak akademisyenler hak ihlallerine uğramıştır. Örneğin bir üniversite rektörü "çözüm süreci"nde kısmi olarak daha özgürlükçü politikalar uygularken, aynı rektör diyalog sürecinin sona erdiği 2015 Ağustos'unu takip eden dönemde, özellikle de OHAL Dönemi'nde sert ve baskıcı uygulamalara yönelmiş/yönelebilmiştir.

Bu kısımda belirtmemiz gereken önemli noktalardan biri de Mardin Artuklu Üniversitesi'nde çalışmalar yürütmüş/yürüten görüşmecilere kıyasla diğer üniversitelerden ihraç edilmiş olsun veya olmasın görüşmecilerin deneyimlerini paylaşırken daha çekingen davrandıklarını gözlemledik.

Bu görüşmecilerin önemli bir kısmı üniversitelerdeki yaşadıkları ve gözlemledikleri deneyimleri paylaşırken kendilerinden doğrudan alıntı yapılmamasını istediler. Alıntı yapılmasına izin veren görüşmeciler ise üniversite isimlerinin raporda geçmemesini rica ettiler. Buna ek olarak MAÜ'de yaşanan hak ihlalleri önemli oranda medyada yer bulurken diğer üniversitelerde yaşanan birçok hak ihlali medyaya yansımamıştır. Görüşmelerden edindiğimiz izlenimlerden akademisyenlerin çekinme nedeni olarak, yaşanan hak ihlallerinin kamuoyu ve medyaya az yansması ve bu üniversitelerin daha küçük şehirlerde bulunması sebebi ile kendilerini daha az güvende hissetmeleridir. Bu nedenlerle bu kısımda anlatılacak bazı spesifik olaylar ve alıntılar üniversite adı verilmeden aktarılacaktır.

5.1. Akademisyen İhraçları, Baskıcı Rektörler, Akademik Etkinliklerde Azalma ve Sürgün Politikası

OHAL Dönemi'nde ihraç edilen akademisyen sayısı 6.081'dir.⁶¹ Bu süreçte 15

⁶¹ Akademisyen İhraçları Hak İhlalleri Kayıpları ve Güçlenme Süreçleri, 2019, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları, s.6.

üniversite söz konusu dönemde terör örgütü olarak ilan edilen Gülen Cemaati ile ilişkili oldukları gerekçesi ile kapatılmıştır.⁶² Akademisyenlerin ihraç edilmelerinde YÖK ve üniversite yönetimleri aktif rol almıştır. Bu dönemde ihraç edilen akademisyenlerin bir kısmı PKK ile ilişkilendirilirken, önemli bir kısmı da Gülen Cemaati ile ilişkilendirilmiş, bir kısmı ise hiçbir örgüt vs. ile ilişkilendirilmeden sadece muhalif görüşlerini dile getirdikleri için ihraç edilmiş veya istifaya zorlanmıştır.

OHAL döneminde üniversite özerkliğine ve yönetimine yönelik en önemli baskı, önceki dönemde zaten devlet ve YÖK'ün baskıları altında gerçekleştirilen rektörlük seçimlerinin, bu dönemde tamamen yasaklanması ve kaldırılması olarak karşımıza çıkar. 29 Ekim 2016 tarihinde yayımlanan KHK ile rektörlük seçimleri yasaklanmış ve üniversite rektörlerinin YÖK tarafından önerilecek üç kişi arasından doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından belirlenmesi ve atanması kararı Resmî Gazete'de ilan edilmiştir (Resmî Gazete, 29 Ekim 2016).⁶³ Seçilmiş olan veya 2016 sonrasında doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanmış olan birçok rektör, soruşturmalar ve istihbarat kanallarıyla “tehlikeli”, “bölücü”, “devlet düşmanı” ve “terörizm yanlısı” olarak belirlenen akademisyenleri cezalandırma yoluna gitmişlerdir. Bu süreçte rektörler imzacı olmayan fakat devlete sadık olmadıkları düşündükleri akademisyenlerin de üniversiteden ihraç edilmelerinde belirleyici olmuşlardır.

UNESCO'nun Yüksek Öğretim Akademik Personelin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı'na göre:

Yüksek öğretim akademik personeli; kendileri akademik topluluğun diğer bölümlerinin yönetime katılma haklarına saygı gösterirken, hiçbir ayrımcılığa uğramadan, yeteneklerine göre yönetim organlarında görev alma ve kendi çalıştığı kurum dahil yüksek öğretim kurumlarının işleyişlerini eleştirme hak ve imkanına sahip olmalıdır. Yüksek öğretim eğitim personeli ayrıca yüksek öğretim kurumlarının akademik organlarındaki temsilcilerin çoğunluğunu seçme hakkına sahip olmalırlar.⁶⁴

2016 sonrasında rektörlük seçiminin tamamen kaldırılması ve rektörlerin uyguladığı baskıcı politikalar, yukarıda alıntılanan ilkeye ve raporun ilk bölümünde dile getirilen uluslararası sözleşmelere tamamen aykırıdır. OHAL ile birlikte Yüksek Öğretim Eğitim Personeli'nin Yüksek Öğretim Kurumları'ndaki temsilcilerini seçme hakkıyla yönetim organlarında yer alma hakları tamamen ellerinden alınmıştır.

OHAL Sonrası Dönem'de rektörlerin artan baskısı ve bazı akademisyenlerin

⁶² Üniversitenin Olağanüstü Hali Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları

⁶³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-5.htm>

⁶⁴ UNESCO Yüksek Öğretim Akademik Personelin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Yukse%20Ogretim%20Tavsiye.pdf>

“hain” olarak fişlenmesi konusuyla ilgili olarak görüşmeciler arasından ihraç edilen bir akademisyen “Çözüm Süreci” olarak da adlandırılan diyalogun devam ettiği dönem ile bu dönemin sona erdiği 2015 sonrası genel politik konjonktürün üniversite yönetimini ve daha da özelinde rektörlerin söylem ve politikalarını nasıl etkilediğine ilişkin çarpıcı bir örnek verdi. Görüşmeci 2015’ten önce çalıştığı üniversite bünyesinde “Kürt meselesi” ile ilgili bazı etkinliklerin düzenlendiğini dile getirdi. Bu görüşmeci hakkında, 2016’dan sonra üniversite yönetimi tarafından soruşturma açılmış ve ardından görüşmeci KHK ile görevinden ihraç edilmiştir. Görüşmeciye göre ihraç edilme nedeni üniversite bünyesinde dile getirdiği görüşleri ve genel muhalif tavrıdır. MAÜ dışında farklı üniversitede görev yapan görüşmeci üniversite adının raporda anılmamasını talep etti.

Çözüm Süreci’nde çok daha rahattı. Bazen üniversitenin yöneticileri de üniversitedeki etkinliklere katılıyordu. Mesela bir ara [Kürt yanlısı partiden bir milletvekili] gelmişti, konuşma yapıyordu, sloganlar atılıyordu. Bir ara Kürt sorunu çözüm çalıştayı yapıldı. Rektör de katıldı, konuştu hatta. Çok iyi hatırlıyorum katılan konuşmacılardan biri konuşmasında işte başkan Apo şöyle diyor diyordu. Rektör bizi ihraç etmeden önce odasına çağırdı. Gittim tam otururken bana “Devlet mi kuracaksınız?” dedi. Ben de şaşırdım, güldüm. Daha soruşturma aşamasındayım, ihracım daha olmamış. “Siz devleti ne sandınız? Türk Devleti’ni ne sanıyorsunuz? Durur durur sonra bak böyle sizin kafamıza vurur” dedi. Tabii artık onun niyeti anlaşılınca ben de “Ben bu tür şeyleri konuşmak için sizin yanınıza gelmedim. Sizin bu anlattıklarınız farklı mevzular, benim öyle bir niyetim yok devlet kurma, şu bu gibi” dedim. O da “Bu devlet biliyor kimin ne olduğunu, günü gelir böyle sizin karşınıza çıkar” dedi. Ben de “Hocam yani beni ne için atıyorsunuz, soruşturma açmışsınız belli ki beni atacaksınız ama ne için atacaksınız? Benim yasal hukuki bir sıkıntım var mı?” dedim. “Yok, yasal hukuki hiçbir sıkıntın yok ama devlet sana güvenmiyor ben de güvenmiyorum” dedi. “Yani ben ne yapayım bu güveni kazanmak için ne mesela” dedim. “Senin şimdi bu devlette üst kademedden bir tanıdığın var mı? YÖK’de, bakanlıkta mesela?” “Yok bir tanıdığım” dedim. “AK Parti’nin üst düzeyinde bir tanıdığın var mı? Kaymakamlıkta, bir vali tanıdığın var mı?” “Yok” dedim. “Onlardan biri sana kefil olsun bana yazı göndersin desin ben kendisini tanıyorum herhangi bir şeyi yoktur desin, ben de senin durumunu değerlendireyim” dedi. “Öyle bir tanıdığım yok hocam” dedim. Bir örnek çıkardı kendi masasından “Seninle benzer durumda olan bir hoca var ona da soruşturma açtık ama AK Partili milletvekili kendisine kefil olmuş. Biz şimdi onun dosyasını kapatacağız. Sen de istersen böyle bir yol bul.” dedi. “Öyle bir tanıdığım yok, sizin bana yönelttiğiniz bir suç varsa söyleyin” dedim. “Yok, sen devletin yanında olduğunu bana ispat et” dedi. Ben de “Yani bunu nasıl ispat edebilirim, bunun hukuki bir şeyi var mı?”

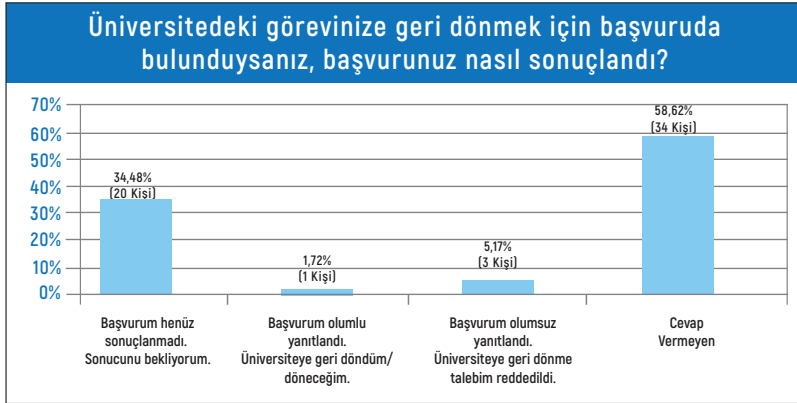
Siz bana suçlamada bulunacaksınız ben de ona cevap vereceğim” dedim. “Suçlama yok. Sen bu devletin yanında değilsin” dedi “Peki ben kendimi nasıl ifade edeceğim bu şekilde?” dedim. “Senin mesela hiç teröre lanet mitinglerinde bir fotoğrafın, bir karen var mı?” dedi. Bir ara oluyordu bu mitingler çıkıp teröre lanet ediliyordu. “Valla yok hocam” dedim “ O zaman sen devletin yanında değilsin” dedi[...] Tabi insan benzeri bir soruşturma komisyonuna girince normalde söylemeyeceğin bazı şeyleri de söylemek durumunda kalıyor[...] Dedim ki “Şimdi siz bana soruşturma konusu olarak belirlediğim bir konu yok diyorsunuz. Mesela Barış İmzacıları falan diyorsunuz (o zaman onlara soruşturma açılmıştı, atılıyorlardı) benim o evrakta da imzam yok” dedim. O da “Zaten senin gibi radikaller böyle bir belgeye imza atmaz ki.” dedi. Ben şok oldum. “Devlet zaten bakıyor, inceliyor bu işin en keskinleri imza atmıyor” dedi.

Bu uzun alıntı birçok açıdan 2013-2015 arası Diyalog Dönemi’ni ve ardından gelen kırılmanın özgün yönlerini de özetliyor. Bu örnek, Diyalog Dönemi’nin ruhunu genel olarak yansıtmaktadır. Öte yandan yukarıda da ifade edildiği gibi 2015’de silahlı çatışmaların yeniden başladığı dönemden itibaren hem bölge hem de üniversitelerin genelinde politik atmosfer değişmiştir. Bu alıntıda dile getirilen rektörle olan görüşme, normal bir rektör-akademisyen görüşmesi değildir. Bu görüşme akademisyen hakkında açılan soruşturmanın bir parçasıdır. Görüşmecinin ifadesine göre rektör burada bir polis gibi sorgulama yapmıştır. Sorgu yapan rektör üniversite çalışanı bir akademisyeni ayrı bir devlet kurmaya çalışmakla, Devlete sadakatsiz olmakla suçlar. “Şüpheli” olarak itham edilen akademisyenin akademik görevine devam edebilmesi için devlete ve iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi’ne (AKP) sadakatini kanıtlaması gerektiği söylenmiştir. Kanıt olarak da AKP’nin üst düzey mensuplarından bir referans mektubu getirmesi, PKK karşıtı mitinglere katıldığını gösteren bir fotoğraf sunması veya bir vali veya kaymakamın kendisine kefil olmasının beklendiği söylenmiştir. Burada rektörün gerekçesiz bir şekilde akademik personele yönelttiği suçlayıcı ve aşağılayıcı tavrı çok belirgindir. Rektör, akademisyene ancak yukardaki şartları yerine getirdiğinde aklanacağı aksi takdirde “hain” olarak görüleceğini söyleyerek akademi bünyesinde yaşanan pratikteki durumu gözler önüne sermiş olup bu tutum raporun ilk kısmında ele alınan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin imzaladığı uluslararası sözleşmelerdeki maddelere ve UNESCO’nun Tavsiye Kararı’na da tamamen aykırıdır.

OHAL döneminde Kürt Çalışmaları Alanı’nda çalışmalar yürüten, Gülen Cemaati ile ilişkisi olmayan, Gülen Cemaati ile ilişkilendirilmeyen ve bildiriği imzalamayan birçok akademisyen de OHAL Rejimi’nin verdiği yetkilerle bu süreçte ya ihraç edildiler ya da mobbinge maruz kalarak istifaya zorlandılar. Örneğin bildiriği imzalamayan üç görüşmeci Gülen Cemaati ile ilişkisi olmadığı halde sadece üniver-

site içinde dile getirdikleri muhalif görüşleri nedeniyle KHK ile ihraç edilmiştir. 2 görüşmeci ise yaşadıkları mobbing nedeniyle görevlerinden istifa etmiştir. Anketi cevaplayan 58 kişiden 14 kişi ise görevlerinden istifa etmişlerdir. Dolayısıyla OHAL Süreci'nde devletin kırmızı çizgilerine dokunan veya rektörlerin makbul bulmadığı, şüpheli gördüğü veya hain ilan ettiği birçok akademisyen farklı yollarla üniversiteden uzaklaştırılmıştır.

OHAL dönemi 2018 yılında sona erdikten sonra KHK ile ihraç edilen bazı akademisyenler üniversiteye geri dönebilmek için OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu Başkanlığı'na başvuru yapmış ve bazıları üniversiteye geri dönmüştür. Gerçekleştirdiğimiz ankette üniversitedeki görevine geri dönmek için başvuruda bulunan akademisyenlere başvurularının nasıl sonuçlandığına dair bir soru yönelttik. Bu soruyu 58 kişiden 24'ü yanıtladı. Yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Bu grafikte de görüldüğü üzere çoğu akademisyen halen başvurusunun sonucunu beklemektedir. Görüştüğümüz akademisyenlerden sadece 1'i itiraz üzerine üniversiteye geri dönmüş olup ataması ihraç edildiği üniversiteye değil başka bir üniversiteye yapılmıştır.

Yukarıda dile getirilen hak ihlallerine ek olarak, vurgulanması gereken önemli bir nokta, 2015 sonrası dönemde Kürt Çalışmaları Alanı'nda yapılan akademik konferans ve panellerin durma noktasına gelmesidir. Örneğin bir görüşmeci üniversite bünyesinde Kürtçe düzenlenen etkinliklere şehir halkının gösterdiği ilgiden üniversite yönetiminin oldukça rahatsız olduğunu dile getirdi. MAÜ dışında farklı üniversitede görev yapan görüşmeci, üniversite adının raporda anılmamasını talep etti. 2015 öncesi dönemde üniversite bünyesinde düzenlenen Kürtçe panel ve seminerlere yönelik hem öğrencilerin hem üniversitenin bulunduğu şehirde yaşayan halkın ilgisi ve buna verilen tepkiler ile ilgili olarak görüşmeci şunları dile getirdi:

Bu bölümden Kürt, Kürdistan, Kürt tarihi adına, akademiden birçok başka branşlarda yer alan hocaların bu işlere yönelmesi, yönelebiliyor olması, bir korkunun kırılmış olması çok ciddi bir sinerji yarattı. Tabii o zaman Çözüm Süreci de vardı. Mesela basit bir şey söyleyeyim, öğrenci kulüpleri var. Bunlar yarı resmî kulüpler. Her bölüm ya da fakülteden öğrenciler bir araya geliyor. Edebiyat kulübü vs. Mesela bir öğrencim dedi ki “Hocam böyle resmî bir imkân var. Bunun bütçesi de oluyor. Paneller düzenliyorsun, dışarıdan insanlar getirebiliyorsun üniversite içerisine.” Biz de olur bir düşünelim dedik[...] Hatırlıyorum örneğin etkinlik yapmışlardı ya da işte bir yazarı çağırıyorlar, 1000-2000 kişi geliyor. Bu durum üniversite yönetiminde ciddi bir tedirginliğe yol açtı[...] Dediler ki “Bırak. Üniversite bu işten çok rahatsız. Bu tür etkinlikler yapıyorsunuz. Binlerce insanı üniversiteye katıyorsunuz. Bu ciddi bir mobilizasyona yol açıyor.” [...] Bana şunu yap bunu yap demeye başladılar. Mesela artık salon vermiyorlardı. “Size salon yok” diyorlardı. Salon için ısrar ettiğimizde, “İsrar etmeyin tehlikeye girersiniz” diyorlardı. Öğrenciler de bundan çekindiler dolayısıyla topluluğu da feshetmek zorunda kaldılar.

Bu alıntıda görüldüğü üzere üniversite yönetiminin etkinliklere dair yaklaşımı zaman içinde farklılaşır. 2015 sonrası dönemde ise bütün üniversitelerde Kürt Çalışmaları'na dair etkinlikler durma noktasına gelmiştir. Üniversitelerde çalışmaya devam eden görüşmecilerin tümü Kürt Çalışmaları Alanı'nda Kürtçe veya Türkçe yapılan tüm etkinliklerin üniversitelerde yer bulamadığını, bu tarz etkinliklerin önemli düzeyde azaldığını ve etkinlikler yapılsa bile çekinerek yapıldığını dile getirdiler. Akademinin bütününde olduğu gibi, üniversitelerde devam eden Kürt Çalışmaları da, özellikle 2016 sonrası dönemde baskı ve korkunun hakim olduğu koşullarda yürütülmektedir.⁶⁵

5.2. Kürtçe Seçmeli Derslerde ve Kürtçe Çalışmalarda Gerileme

2015 yılından sonra üniversitelerdeki Kürt Dili ve Edebiyatı ile Zaza Dili ve Edebiyatı Alanı'nda yaşanan gerilemeler bu bölümü tercih edebilecek öğrenciler için bu bölümleri çekim merkezi olmaktan çıkarmıştır. Görüşmeciler, önceki yıllarda bu bölümlerin kontenjan sayısının çok üzerinde tercih aldıklarını ve bunun sonucu olarak Bölüm'ün taban ve tavan puanlarının hayli yüksek olduğunu belirttiler. Bir görüşmeci bunu şöyle ifade etti:

Mesela en somut haliyle bölümü ilk açtığımızda gelen öğrenciler ile

⁶⁵ OHAL rejiminin Türkiye üniversitelerini genel olarak nasıl etkilediği üzerine şu rapora bakılabilir: Üniversitenin Olağanüstü Hali Akademik Ortamın Tahrifatı Üzerine Bir İnceleme, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları.

potansiyel olarak üniversiteye giriş sınavındaki puanlar olarak şu an çok fazla uçurum yaşıyoruz. İlk dönem gelen öğrencilerin şevki, morali, motivasyonu çok farklı iken şimdikilerin durumu çok daha kötü, yani öğrenci profilimiz maalesef giderek düşüyor. Bu dediğim atmosferden bağımsız değil.

Mesela bizim üniversitemizdeki en yüksek bölüm bizim bölümümüzdür. Sadece fakültede değil genel bütün üniversitede. Fakat bu durum giderek düşmeye başladı ve şu an vasat bir durumdayız.

Diyalog Süreci'nde Kürt şehirlerindeki üniversitelerde lisans, tezli yüksek lisans, tezsiz yüksek lisans ve doktora derecesinde Kürtçe bölümlerin açılması, özellikle Kürt öğrencilerde ve akademik çalışmalarını bu konularda yapmak isteyenlerde büyük bir coşku yaratmış ve bu bölümlere çok yüksek sayıda başvurular yapılmıştır. Başvuruların yüksekliğinde bu bölümlerden mezun olacak öğrencilerin ortaokullarda seçmeli Kürtçe derslerine öğretmen olarak atanacağı bilgisi de etkili olmuştur.

Kürt Dili ve Zaza Dili Bölümleri'nde çalışan/çalışmış olan görüşmecilerin önemli bir kısmı bu bölümlere ve hem üniversite bünyesinde hem de ortaokullarda Kürtçe-Kurmançî-Kirmanckî-Zazakî seçmeli derslere olan ilginin devleti rahatsız ettiğini ve devletin Kürtçenin güçlenmesini istemediğini düşündüklerini dile getirdiler. Önceki bölümlerde MAÜ ile YÖK arasındaki formasyon ve öğretmen yetiştirecek olan tezsiz yüksek lisans programındaki kontenjan konusundaki gerilimden ve Kürtçe seçmeli derslere yönelik ortaokul öğrencilerinin ilgisinden söz edilmişti. 2015'ten sonra ve özellikle OHAL dönemi sonrasında ise Kürtçe öğretmen ataması durma noktasına gelmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Eğitim Sen Diyarbakır 2 No'lu Şube Eş Başkanı Recep Şimşek 9 Eylül 2019 tarihinde bir açıklama yapmıştır. Açıklamaya göre Seçmeli Kürtçe dersini talep eden öğrencilerin aileleri, kimi okul müdürlerinin yeterli derslik olmadığı için öğrencilere Kürtçeyi seçtirmediğini, kimilerinin de Kürtçe öğretmeni olmadığı için Kürtçeyi seçenleri başka derslere kaydırıldığını dile getirmiştir. MEB, 2012 yılından bu yana müfredatta olan seçmeli dil derslerine yönelik talebin sadece 2015-2016 rakamlarını paylaşmıştır. MEB'in rakamlarına göre; 2015-2016 eğitim ve öğretim döneminde seçmeli Kurmançî'yi 71 bin 616, Kirmanckî'yi (Zazaca) 6 bin 315 olmak üzere, toplamda 77 bin 931 öğrenci seçmeli dil dersi olarak seçmiştir. Buna rağmen MEB bugüne kadar Kürtçe seçmeli dersi için sadece 59 kişiye (Kurmançî 48, Kirmanckî 11) kadro tahsis etmiştir (Evensel, 9 Eylül 2019).⁶⁶ Kısacası devletin 2015 sonrası baskıcı Kürt politikasına paralel olarak özellikle ortaokullara zaten az sayıda olan öğretmen atamalarının durma noktasına gelmesiyle Kürtçe bölümlerin etkisizleştirilmeye ve işlevsizleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

⁶⁶ <https://www.evrensel.net/haber/386372/sectirilmeyen-secmeli-ders-kurtce>

Ortaokullardaki seçmeli Kürtçe derslerin zayıflatılmasına ek olarak, her ne kadar üniversitelerdeki Kürt Dili ve Edebiyatı ile Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümleri kapatılmamış olsa da, üniversitelerde farklı bölümlerde verilen seçmeli Kürtçe derslerinde de önemli bir gerileme olmuştur. Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açıldığı üniversitelerde Tarih, Matematik veya İktisat vb. bölümlerde okuyan öğrenciler de Kürtçe dersini seçmeli ders olarak seçebilmektedirler. Öte yandan 2015 sonrası dönemde sadece ortaokullarda verilen seçmeli Kürtçe dersleri üzerinde değil, üniversite bünyesinde farklı bölümlerden öğrencilerin seçebileceği seçmeli Kürtçe dersleri üzerindeki baskılar da önemli düzeyde artmıştır. Üniversitede çalışmaya devam eden bir görüşmeci konuyla ilgili olarak şunları dile getirdi:

Eskiden yoğun bir talep vardı, biz girdikten sonra da iyiydi her bölüm iki saat Kürtçe ders alabiliyordu. Son birkaç yıldır bu bölümlerin bölüm başkanları, hocaları Bölüm'ün açılmasına izin vermiyor hatta tehdit ediyorlar eğer Kürtçe seçmeli ders alırsanız sizi diğer derslerden bırakırız diye. Bizzat bana söylendi, öğrenciler gelip bana ikinci dönem seçersek eğer hocalarımız bizi dersten bırakacak ne yapalım diye. Bu tür sıkıntılar oldu maalesef. Şimdi seçmeli ders çok az.

Türkiye üniversitelerinde Kürtlerle ilgi çalışmaların çok geç başlaması ve son yıllarda bu alanda araştırma yapan veya ders veren akademisyenlerin karşılaştıkları sorunlar kuşkusuz Türkiye’de Kürtlerin konumu ve statülerinden veya “statüsüzlük”lerinden bağımsız değildir. Türkiye’de Kürtlerin varlıklarının inkârı ve bu inkara yönelik politikaların geliştirilmeye başlanması 1920’lerin ortalarına kadar gider. Yeni bir ulus-devlet inşası sürecinde Türklüğün temel kurucu unsur olarak kabul edilip tüm politikaların buna yönelik düzenlenmesi, Türkiye’de yaşayan, otokton halk ve etnik grupların tüm özelliklerinin ve haklarının yok sayılması ve zamanla Türklük içinde eritilmesini beraberinde getirdi. Bu durumdan en çok etkilenen halklardan bir de Kürtler oldu. Herhangi bir halkın, azınlığın, etnik grubun kültürel özelliklerini yeniden üretip daha sonraki kuşaklara aktarması ve varlığını sürdürmesinin en hayati unsuru olan dillerinin gelişmesine yönelik çalışmalar bir yana, Güneş-Dil Teorisi gibi akademik anlamda mesnetsiz bir teori eşliğinde Türkçe dışındaki diğer tüm dillerin inkârına gidildi. Kuşkusuz Türkiye’de üniversiteler de resmi ideolojinin temel aygıtlarından biri olarak kurulup şekillendi. Bu nedenle Üniversiteler “devletin bölünmez bütünlüğü”ne halel getirecek çalışma alanları, konular ve kavramlara karşı hassasiyetlerini hep korudular. Söz konusu “hassas” konu ve kavramların bazıları dönemlerinin politik yapısı ve uluslararası gelişmelere göre yenileriyle yer değiştirmekle birlikte “Kürt” kavramı tüm iktidar dönemlerinde hassasiyetini hep korudu. Bu hassasiyetleri ihlal eden akademisyenlere de üniversite yönetimleri hiçbir zaman tolerans göstermediği gibi “gereken” idari ve adli cezaların uygulanmasından da geri kalmadı. İsmail Beşikci 1960’larda Kürtler üzerine yaptığı araştırmalar nedeniyle bu konuda en çok bedel ödeyen

akademisyendir. Yazdığı kitap ve makaleler, bu kitap ve makaleler için açılan davalarda yaptığı savunmalar, yazdığı mektuplar vs. nedeniyle ömrünün önemli bir kısmını cezaevlerinde geçirmiştir. Beşikçi'ye yönelik uygulama aynı zamanda akademide Kürtler üzerine çalışmayı düşünenlere karşı da bir gözdağıydı aslında. Bu nedenle, özellikle 1960'lar sonrası akademi dışında Kürtler üzerine hem Kürtçe hem Türkçe ciddi oranda kitap ve dergi yayınlanmasına karşın üniversitelerde bu konunun çalışılmaya başlanması 1990'ları bulur. Kuşkusuz bunda Kürtlerin uzun yıllara dayanan hak arama mücadelesinin gitgide artan payı büyüktür. Çünkü bu durum Kürtlerin hak mücadelelerinin artık basit bir inkarcılıkla geçiştirilemeyeceğini gözler önüne seriyordu. Ve "bir sorun" olarak görülseler de, en azından bu "sorun"un çözülmesi doğrultusunda bir şeyler yapılması gerektiği hemen her çevre tarafından dillendirilmeye başlanmıştı.

2000'ler sonrası Kürtçe TV kanalı TRT6'nın resmi bir çerçeveye oturtulmasa dahi açılması, sonrasında kimi üniversitelerde Kürtçe eğitime yönelik enstitü, bölüm ve anabilim dallarının açılması, ortaöğretim okullarında Kürtçe seçmeli dersinin konulması beraberinde üniversiteler bünyesinde Kürtçe-Türkçe Kürt Çalışmaları'nın hızlanmasını da getirdi. Ancak bu tür uygulamaların uzun vadeli sürdürülebilirliği için yasal düzenlemelerden uzak afaki kararlarla işlerliğe konulması, içinde kimi sorunları da barındırıyordu. En azından Türkiye'de Kürtlerin ve kültürünün uzun bir sürece dayanan ret ve inkarının iki aile arasındaki basit bir sorunmuş gibi çözüme yönelik önlem ve düzenlemelere başvurulması, bu düzenlemelerin hâkim tarafça bir "lütul" olarak algılanması uzun ömürlü olamayacağını habercisi idi. Bununla beraber, üniversitelerde Kürtler üzerine çalışmaya yönelik kısmi özgürlüklere rağmen Kürtlere yönelik kaygıların resmi organlarca korunduğu da bilinmektedir. Nitekim 2015 sonrası dönemde üniversitelerde Kürt Çalışmaları Alanı'nda yapılan panel ve konferansların oldukça azalması, Kürtçe bölümlere olan öğrenci talebinin düşmesi, Kürtçe Seçmeli Öğretmen Atamaları'nın neredeyse sona ermesi bunun sonuçlarından bazılarıydı. Sonrasında devletin Kürt politikasını, üniversitelerinde açıkça eleştiren birçok akademisyen görevlerinden ihraç edildi. İhraç edilmeyen akademisyenlerin de sınırsız bir özgürlüğe sahip olmadıkları, göreve devam etmeleri halinde devletin çizdiği ve aşmamaları gereken kırmızı çizgilerinin olduğunun farkında olmaları doğrudan veya dolaylı olarak hep hissettirildi. Mezopotamya uygarlığının önemli üreticisi ve mirasçılarından birisi olan Kürtler uzun süredir baskı ve inkâr politikaları ile karşı karşıya kalmakla birlikte, 2000'ler sonrası Türkiye'sinde bunun kısmen de olsa ortadan kaldırılmasına yönelik atılan adımlar ve yapılan düzenlemelerin tarihi bir öneme sahip olduğunu belirtmekte yarar var. Ancak 2015 ve sonrasındaki gelişmeler tüm iyimser duygu ve düşünceleri ortadan kaldırmıştır. Tanınan kısmi hakların yasal güvencelere kavuşturulmaması geri alınabilmelerini kolaylaştırmıştır.

Türkiye üniversitelerinde Kürt Çalışmaları'nın tarihi yeni olduğu için ciddi sorunlarının olduğu, araştırma verilerinden açıkça anlaşılmaktadır. Bu çalışmaların gelişmesi ve var olan sorunların üstesinden gelinmesi için atılması gereken adımlar ve hayata geçirilmesi gereken yasal düzenlemeler bulunmaktadır.

1. Kürtçenin akademik hayatta yer bulması ve gelişebilmesi Kürtçenin okulöncesi de dahil olmak üzere tüm eğitim hayatında kullanılmasına yönelik yasal ve fiili düzenlemelerin yapılmasına bağlıdır. Öncelikle “anadilde eğitim” hakkının sağlanması şart olup bunun Anayasa başta olmak üzere tüm mevzuata dahil edilerek güvence altına alınması gerekmektedir. Uzun yıllardır modern eğitimin olanaklarından mahrum bırakılan Kürtçe ve diğer dillerin korunması ve geliştirilmesi için destekleyici adımlar atılmalıdır. Ayrıca, UNESCO'nun “ölmek üzere olan diller” listesinde bulunan Kırmancki/Zazaki için öncelikli adımların derhal atılması elzemdir.

2. Türkiye'de Cumhuriyeti, ilk yıllarından günümüze kadar eğitim-öğretim müfredatının hiçbir aşamasında yer almayıp eğitim yapılması engellenen Kürtçe ve diğer kültürlere ait dillerin kendilerini yeniden üretmesi için kamu kaynaklarının (maddi ve insan kaynağının) eşitsizliği giderecek şekilde kullanılmasını içeren destekleyici eylemlerde bulunmalıdır.

3. Üniversite veya başka kurumlarda Kürt kültürü ve Kürt çalışmalarına yönelik sınıf, anabilim dalı, bölüm, enstitü, fakülte ve benzeri kuruluşların “Yaşayan Diller Enstitüsü” benzeri açık olmayan/ima edici isimlerle değil, bilimsel, akademik gerekler doğrultusunda kendi isimleriyle açılmasının yolu açılmalıdır.

4. Üniversitelerin bilimsel bilgi üretiminin temel şartlarından olan bilimsel ve idari özerkliğinin önündeki yasal ve fiili engeller kaldırılarak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

5. Bilimsel ve idari özerklik sağlanmakla beraber başta Kürt Çalışmaları olmak üzere Türkiye’de konuşulan diğer dil çalışmalarının teşvik edilmesi, görünürlüğünün artırılması ve her türlü desteğin verilmesi gereklidir. Kürtçe tez yazımı önündeki yasal ve fiili engeller kaldırılmalı, idari keyfiliği engelleyecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

6. Uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış olan ve içtihatlarla da desteklenen ifade ve düşünce özgürlüğü önündeki yasal ve fiili engellemelerin kaldırılması gereklidir. Bilimsel ve akademik çalışmalar hiçbir şekilde cezai ve idari soruşturmalara konu edilmemelidir. Bu bağlamda devletin, toplumun bir kısmının savunageldiği düşüncelere aykırı görüş ve çalışmalar özgür bir ortamda dile getirilmelidir.

7. Araştırmaları ve düşünceleri sebebiyle cezai ve idari yaptırımlara maruz kalan akademisyenlere yönelik hak ihlallerine son verilerek özlük hakları dahil olmak üzere mağduriyetleri giderilmelidir.

8. Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinden mezun olan öğrencilere her türlü resmi ve özel kurum ve kuruluşlarda istihdam olanağı sağlayacak genel yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

9. Kürt Çalışmalarını ve Kürtçeyi konu edinen akademik araştırmalar yeterli düzeyde olmadığından Üniversite bünyesinde bu alandaki çalışmalara kaynak aktarılmalıdır.

10. Kürt Çalışmaları alanında yazılmış ve yazılacak olan makale, tez, araştırma, dergi, kitap vb. eserlerin başta üniversitelerin kendi bünyesindeki yayınları olmak üzere diğer mecralarda yayınlanması desteklenmeli ve fiili engellerin önüne geçecek yayın politikaları oluşturulmalıdır.

11. Başta Kürtçe ve Kürt Çalışmaları alanında kaleme alınmış eserler olmak üzere; yazar, yayınevi ve dil ayrımı yapılmaksızın üniversite kütüphanelerinde öğrencilere ve bölümlere kaynaklık edecek her türlü eser yer almalıdır.

12. Kürdistan Bölgesel Yönetimi’ndeki üniversitelerde lisans ve lisansüstü eğitimi almış öğrencilerin diplomalarının denkliği tanınmalı ve bu öğrencilerin Türkiye’deki üniversitelerde eğitime devam edip çalışabilmeleri sağlanmalıdır.

